

శ్రీ వేంకటేశ్వర పరబ్రహ్మణే నమః

56
19

గుం డె గు భే

879
9419

1920 (అనుభూతరాడి)

SINO 7 అయిదరికముల సాంఘికనాటకం.

56

శ్రీ నరవ సూర్యకాంతంచే

రచియింపబడియె.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు.

1942 సం॥రం

నిజప్రకృతి కావీరైలు

21

[వెల రు. 1-4-0

శ్రీ వేంకటేశ్వర పరబ్రహ్మణే నమః

గుం డె గు ఛే ల్

(అను జ్ఞానశౌచి)

అయిదంకముల సాంఘికనాటకం.

శ్రీ నరవ సూర్యకాంతంచే

రచియింపబడియె.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు.

1942:సం॥రం

పెద్దాచురం కోహి నూర్ పెన్ యందు ముద్రింపబడియె.

[రిజిష్టరు కాపీరైటు]

వెల రు. 1-4-0

ఈనాటకమునవచ్చు పాత్రములు.

బలేరావు :—	కథానాయకుడు.
రామనాథం :—	రెండవ కథానాయకుడు.
హరివర్మ :—	రామనాథంచెలికాడు.
వెంకటాద్రినాయుడు రామశెట్టి లక్ష్మణాన్	రామనాథందగ్గిర సొమ్ముపుచ్చుకున్న లంచ గొట్టు.
గజపతిలాల్ వీరేంద్రకేశరి తిరుమలరావు	
పూన్ :—	బోర్డు బట్టోత్తు.
చెమిటిశంబడు :—	గ్రామనౌఖరి.
అవవాదుడు :—	కథానాయికితండ్రి.
దిలనాసికం మృత్తికేశ్వరం	వాది, ప్రతివాదులు.
మల్లిగాడు యల్లిగాడు	
జ్ఞానయోగి :—	తత్వవేత్త.

స్త్రీలు.

ఇందిరాభాయి :—	కథానాయికి.
చక్కకేలి :—	ఇందిరాభాయిచెలికత్తె.
కమలాభాయి :—	బలేరావుభార్య.
అత్తగారు :—	కమలాభాయి అత్తగారు.
కంజాబీ :—	కమలాభాయి సేవీతురాలు.

ఇంకను సందర్భానుసారముగా కొందరువత్తురు.

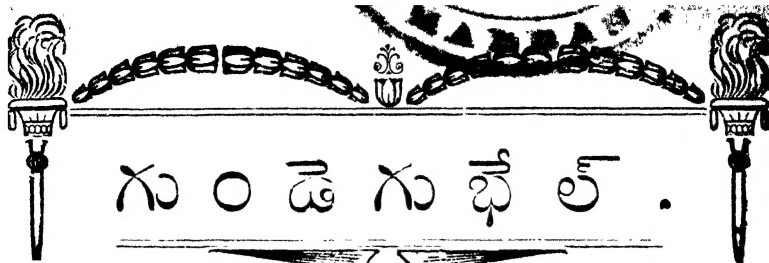
విజ్ఞాపన.

పాశక మహాశయలారా! పెద్దాపురం తా॥ తామరాడగ్రామములో
నామిత్రులుగొంతమంది నొక సాంఘికనాటకమును రచించుచును
నన్ను గోరినందున యీహాపకమును రచించితిని దీనిని
దప్పులున్న నన్ను మన్నించుదురని మిమ్మల
ప్రార్థించుచున్నాను.

ఇట్లు
గ్రంథకర్త.

ఈ నాటకము నాయుచు
మతిలేనిది ప్రింటింగు చేయించుటగాని,
ప్రదర్శించుటగాని, సినిమాలలోగాని, రికార్డులలో
గాని, పద్యములుగాని పాటగాని వేయగూడదు. అట్లువేసికేని
మానవ్యమునకు — బాధ్యులయ్యెదరు.

ఇట్లు
గ్రంథకర్త

గుండెగుభేల్.

ప్రథమాంకము

నాంది

క. శ్రీరాధా రుక్మిణినతి

సారెకు సంఖ్య పవరచు ♦ జక్కని గృష్ణున్

గోరి హృష్కమలమందున

నారాధనజేతు నెపుడు ♦ ఎక్రబోచుటకన్.

ఉ. దండిగ యల్లమిల్లిపుర ♦ దేవళమందున ఖండజేబుడేడ్

గొండల వెంక టేశ్వరుని ♦ గోరి భజించియు సాంఘికంబుగా

గుండెగుభేలు రూపకము ♦ సూక్ష్మి దీనిని దప్పలున్న నో

పండితులార మీ పదము ♦ బట్టన నన్ను తమించవేడెదన్.

(ప్రవేశం—సూత్రీధారుడు)

అహ! నేడెంతసేపు నీరీక్షించుచున్నను నాబ్రియురాలు నటిజాడయే
గనబడకున్నది. నీసభ నన్వేషించిన మహామహుల గలకలము
వినినగాలది నాకర్ణరంధ్రములు బదిరీకృతముల నొంది మేను
జరుజెమటలువెట్ట గరచణంబులు కదలక స్తంభభూతములౌ
చున్నవిగదా! ఇంక నేనేమిజేయువాడ నేరూపక ముపకృమిం
తుమన్నను స్ఫురణకే బొడగట్టకున్నది. ఏమిచేయుదును.

ఉ. గతలన్ గార్యముధాసిగా ♦ గరణ తంత్రంబందులన్ మంత్రియా
సతి యెచ్చోటికి నేగెనో ♦ సమయమయ్యెన్ రూపకం బాడగా
మతి చాంచల్యము నొందెనే ♦ మసల నివృంబితయున్ లేదు
యీతరి గార్యంబును నెట్లు ♦ నీదగలనో నిచ్చావిహారంబునన్

అయినను నింకొక్కమారు బిగ్గరగా బలచి చూచెద (ప్ర)కా (ప్ర)జేశ్వరీ
ప్రజేశ్వరీ !!

(ప్ర)వేశం:-నటి ఆ! యిదేవచ్చుచున్నాను ఏమి అంతటొందరగా
బిలుచుచుంటిరి!

సూత్ర—(కోపముతో) ఓసీ! అభాగ్యులక్షీ! ఇంకను దొందరను
చుంటివా అనుగొ యీ సభ వైఖజామము.

గీ. తొమ్మిదిన్ నర కాటంచు ♦ దొలుతఁజెప్పి
వీధులందున బేపరు ♦ వెలయజేసి
రంగతలమున జూడ నే ♦ హంగులేదె
అంచు మన్నపైని గోప ♦ నిరీక్షణముల
జూచుచున్నారు ప్రేక్షకుర జర్మనునుచు

అగ్ని జ్వాలలనలె జూచుచున్న యీసభాసదుల మనఃకమలములు వికసించి
పజేయు నొకజక్కని నాటకరాజంబు నేదైననుండిన వచింపుము
నటి—నాథా యీ సభాసదుల మెప్పించు నాటక మేలేదా గుండెగుఱే
లను సాంఘిక నాటకమీమధ్య వెలువడినది అది యాడిన సభా
సదుల మెప్పించవచ్చును.

సూత్ర—ఏమేమీ గుండెగుఱేలా ఎప్పుడును వినియుండలేదే యీ
నాటక గళ యెట్టిది ఏకవి పూరించినది.

నటి—నాథా కవియెవ్వరో దెల్పుమంటిరా దెల్పిన నీసడింతురేమో

సూత్ర—సరిగ్గరి ఇదియొకటియూ కవిసడించుటకు గుకవిననుకొంటివా
కవి యెవ్వరో దప్పక నుడువుము.

నటి—అట్లయిన జెప్పెద వినుడు.

నీ. కవి జన్మభూమి శ్రీ ♦ కాకినాడ బురంబు
 దరువాత నున్నాడ ♦ దనకు నెలవు
 సరిసూర్యుకు ♦ నాత్మజుండెనట్టి
 గనకంబె యీతని ♦ గన్నదండీ
 యుయ ముత్యాయు ♦ వరసాత్రీయైవట్టి
 గంగమాంబీతని ♦ గన్నతల్లి
 సతి యససూయకు ♦ సాటియె మెలగెడు
 చిట్టిమాంబకు ప్రియ ♦ సోదరుండు
 సూర్యగాంతంబునా బేర ♦ జెగువాడు
 గవివరులగాంచి గడుభక్తి ♦ గరములెక్కి
 మ్రొక్కుచుండును నీతడు ♦ ముడమొర్ప
 లీల విరచించె గుండె ♦ గుభేలునాగ.

ఇంకను,

నీ. రహిని గింతాడ వెంకట ♦ రత్నమునకు
 మేనయల్లుడ యీతడు ♦ ముద్దుబొలుక
 గెంతులేయుచు నీమధ్య ♦ గవినటంచు
 బయలుదేరెను నీతడు ♦ భళిరయివును.

సూత్రీ—సరియేగాని తాను రచించిన రూపకమునకు గుండెగుభేలను
 నామముంచుటకు గారణమేమైయుండునో!

సతి—ఆ కారణము కవియే జెప్పెను.

సూత్రీ—ఏమని

సతి—

నీ. ఇందిర జారత్వ ♦ మీక్షించు వనితల
 గుండెగుభేరీ మను ♦ గారణమున
 బలెరావు దాగిగుడి ♦ బరికించు జనులకు
 గుండెగుభేరీ మను ♦ గారణమున

లోకుల వాక్కులు ♦ జెవివిన్న ధీకుల

గుండెగుభేల మను ♦ గారణమున

లంచ మపేక్షించు ♦ లంచగొట్లకు నెల్ల

గుండెగుభేల మను ♦ గారణమున

గీ. మెట్టవేదాంతులకు నెల్ల ♦ మేనువణక

గులటలకు గుండెజారి ♦ గుభేలుమనగ

నామగరణంబుచేసి నీ ♦ నాటకంబు

నిలుచు నాచంద్రితారార్క ♦ మవనియందు.

సూత్ర) — బలే జక్కని కథయే రచించెను ఈరూపకము బ్రదర్శించి
సఖాసదుల జత్తకునట్లు జేయగలుగుదుము ఇంకనాలసింప
దగదు (ఇటునటుజూచి) అడుగో రామనాథము దన మిత్రు
లతో నిటే వచ్చుచున్నాడు రమ్ముతోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

యిదిప్రస్తావన.

రంకము 1.

[కమలాపురం నడివీధిలో రామనాథం, బలేరావు, హరివర్మ
ప్రవేశము.]

రామనాథం — మిత్రులారా నేడు మనమువ్వురము గలుసుకున్నందు
లకు నాకు నవమిత సంతసంబును దీరని విషాదంబును గల్గు
చున్నది ఏమనియెదరా

గీ. కాఫిహాటలకు వెళ్లుట ♦ భారఖల్లి

నమలుటయెగాని మన ♦ కొక నడతలేదు

ఎవుడు నద్యోగములు మాని ♦ యింటిదినుచు

దిగుగుంచుదుము బీదీకె ♦ దిరెపెమెత్త

ఇట్టి కాపురమ గుణంబుల దగిలి కాలము వృథబుచ్చుచున్నాము
గాని మనమేవిద్యయందును బరిపూర్ణ మనోరథసిద్ధిని బొం
దలేక సుద్దజకులవలె నీరుగానుచున్నాము మనకు ఏవిద్య యా
హ్లాదము గొల్పునో ఏవిద్య మంలనానందవార్ధిని ముంచునో అట్టి
సంగీతవిద్య మనమువ్వరిమూ

శా. సంతోషంబును మీరగా మనము యీ సంగీతమున శ్రావ్యమై
స్వాతంబున

వింతన్ గొల్పుగ నేర్చి నేర్చి వసుధం ♦ విఖ్యాతయ్యాట్టిగా
బంశం బొప్పగ బాడగావలెను చో ♦ భేషంచు విద్యతోకపుర
జెంతన్ జేరగదీసి నారదుడవా ♦ శ్రీకృష్ణ దేవుడవా.

అని బొగనునట్లు బాడవలయును. ఇట్టి సంగీత మభ్యాసమునకు మీరే
మనియెదరు

హరి—సంగీతంబున్న నాసర్వేశ్వరుని లీలలు వర్షించుటయేగదా
నాకు సర్వజనానరణీయంబగు సంగీతంబనిం యిష్టమే అయినను
మనము—

చం. హరిని భజింపగావలయు ♦ నాత్మను జింహ్వను బాడగావలెన్
నరహరి నామమెప్పుడును ♦ నల్లుగుమున వదిలిపగావలెన్
సరిగమయంచు నాట్యమును ♦ నల్పుచు శ్రీహరి పాదసేవలన్
మరువకజేసి మాయదగ ♦ మాటచు ముక్తిని బొందగావలెన్

రామ—మిత్రీమా నీవు అపరరామదాసునివలె అగపడుచున్నావే
పరిగీతమందు ♦ హరిని నెలగొల్పి బాడిన రుచించునా

హరి—పెరివాడ హరికన్న పరుడెవ్వడు. అనాది పురుషుండగు నా
పరాజ్యోతి స్వరూపుండగు రాముని బాడక తుచ్చులగు మా
న వాధముల గీతములందు నిమిడ్చి బాడిన నరునకు తెరవేది

గీ. జన్మమెత్తుట జచ్చుట ♦ జగమునందు
బుట్టుటయు గూడ దుఃఖమే ♦ బుద్ధిదలప

జాపుబుట్టగలేని యా ♦ జన్మకొరకు

హరిని భూర్ధించి యేగలే ♦ యాదియుములు

రామ—(తనలో) ఈతడు నారద పోహాదులవలె పరమ భక్తసిఖా
మణియనుటకు నేమాత్రము సందేహములేదు. ఏమి యితనిభక్తి
(ప్రకాశముగా) మిత్రునా నీయిష్టము నచ్చినట్లు శ్రీహరి
పాదారవిందములు డెండముల నిడుకొని రామ కథానుధారనం
బగు త్యాగరాజ గృతులను బాడకొందుమా

హరి—నిస్సందేహముగా బాడకొందము

రామ—(బలేరాపు వైపుదిరిగి) ఇందుకు మన బహిరావేమననో గను
గొనియెద. (ప్రకాశముగా) మిత్రుమా సంగీతమభ్యాసము చే
యుట నీకిష్టమేనా

బలే—నరినరి సంగీతమా “తుదకబైరా తురక బాసయన్నట్లు”
యిప్పుడు మనకు సంగీతమా !

గీ. మూతిపై నూగుమీసంబు ♦ ముచ్చటాడ

పోకుజేయుచు సినెమాలు ♦ చూడకుండ

జెడిన కోరియు వనమెల్ల ♦ జెప్పినట్లు

చచ్చు సంగీతమెందుకు ♦ సఖుడ మనకు

సంగీతమంతయు నిదివరకే జెడి సినీమాల యందు జచ్చుచుండ
నింక మనము సంగీతమునేర్చి యెక్కడ జూపవలయు మనకిదివ
రకున్న స్వేచ్ఛనువదలుకొని నిద్దురమాని గొంతుకెత్తి అరచిన
తమాత్రంబున సంగీతమలవడునా యీపిచ్చి యాహాలు మాని
యిదివరకు మనకున్న నిరోధోగ డిపార్టు మెంటునే బలవరచిన
అన్ని సంగీతములు నందునే యున్నవి.

రామ—సఖుడా అట్లుగాదు జన్మమెత్తిన ప్రతినరునకుంగూడ

గీ. విద్యలుండిన గీర్తియు ♦ విభవమబ్బు

విద్యలందున సంగీత ♦ విద్యమేలు

విద్యలేటి మనుజుడి * వసుధయందు

వృద్ధుడే గాక యెందు స * మధుజానె

గనక మాయురువురుతోపాటు నీవును సంగీతమభ్యసించి సహకారి
విగమ్యుని నాప్రార్థన ఇంక నామాటగాదనక నాయభిప్రాయము
సంగీకరించుము.

బలే—సరియే నలుగురుతోపాటు నారాయణ గులముతోపాటు గోవిం
ద యన్నట్లు మీతోపాటు నేనును మీ యాభిప్రాయము
సంగీకరించితిని గాని నాయిష్టమువచ్చిన చొప్పున వచ్చువాడ.

హరి—(బలేరావు వైభవాది) మిత్రమా సాధుల మనఃకమలముల
విహరించు నారామచంద్రుని నోరార బాడుటయే సంగీత
సారాంశముగదా

గీ. నారదుడు తుంబరుడును * నారతంబు

నానినారాయణునియందె * యాత్మనిల్పి

సరస సంగీతచాతుర్య * సరణిడెలసి

బాడి హరిభక్తచేతనే * బేగుగాంచి

బలే—అబ్బో ! అంతటి భక్తులమామనము ఇప్పటిభక్తులను ఇప్పటి
వేదాంతులను నెరుగవు గాబోలు ! ఎరిగియున్న నిట్లు వచించి
యుండవు.

సీ. విధవలకల్లను * వేదాంతమునుడెల్పి

వెంట నిడుకొనిబోవు * కుంతయొకడు

మెట్టవేదాంతంబు * గుట్టలగొలదగ

పదిమందికిని జెప్ప * పండయొకడు

గంజాయి గడుతాగి * గంతులు వైచుచు

చాలగి సద్గురుడను * చెనటి యొకడు

శిష్యురాండ్రకు నెల్ల * చిద్రూపములుజూపి

పగలె యింటను డాగు * భడవయొకడు

గీ తుదకు వేదాంతమంతయు ♦ దొమ్మరింట
 గుమ్మరించియు సానిచి ♦ గౌరవించి
 పిరివ సాయుధ్యునిజెందు ♦ సాధుజులె
 గాని యొక్కడైన నిజమగు ♦ జ్ఞాని గలడె

ఎవరైనా మహాత్ములున్న నుండవచ్చునుగాని ప్రస్తుతం మనగ్రా
 మములవెంట దిరుగు వేదాంతాలు యవ్వన విశంతుల కోసము
 ద్రవ్యముకోసమేగాని మోక్షము ముక్తికోసమూ గాదు ఇంక
 మహాభక్తులమని బయలుదేరు భక్తపుంగవుల సంగతి నాలో
 చింతమన్న—

సీ. గోపాయినంచు తా ♦ కాషాయ వస్త్రముల్
 గట్టి దాగించు దివిప్ప ♦ కట్టు నొకడు
 ఒడలెల్ల భూతియు ♦ మెడను రుద్రాక్షలు
 గల్గి భక్తుడనంచు ♦ గౌతునొకడు
 చెడువాసనల నొప్పి ♦ సిలుమున గంజాయి
 దమ్మిగొట్టియు దగ్గి ♦ తుమ్మినొకడు
 బంగారిమును జేతు ♦ భస్మంబులను జేతు
 నని డాంభికము గొట్టి ♦ యరచునొకడు

గీ. వ్యాఘ్ర చర్మంబులను దాల్చి ♦ వసుధయంచు
 మూటలకు మూపునందున ♦ మోసిమోసి
 నిశిని నన్నంబులకు దిరుగు ♦ నియత వరులె
 గాని నిజమైన భక్తులు ♦ గానబడరు

రామ—మిత్రమా నీవన్నమాట నిశ్చయమేగాని పరిపూర్ణజ్ఞాన
 యోగానందులను అవరథక్త శిఖాచులున్నూ లేకున్న
 సిద్ధరాతలంబు నిలచునా అట్టివా రిట్టి డాంభికము లేమియు
 లేక బాలుల చందంబున సర్వసంగ పరిత్యాగులై సంచరింతురు.
 బలే—నిజమే అట్టి మహానుభావులు మనగ్రామములందు మాయల
 బన్ని సంచరించడమే యుండదు.

రామ—సయ్యేగాని మనము సంగీతము పాడుటకు దగిన సౌధరాజమును నిర్ణయించవలయును గాన మన వీట గానమందిరమునకు దగిన వోటుండిన విచారించి చెప్పగోరెదను.

బ —ఈ కమలపురంబున నొక సౌధమున్నది గాని యది శిథిలత్వముందుటంజేసి జెప్పుటకు నొప్పుకున్నాను. అది పరిశుభ్రపరచిన యెడల సంగీతమభ్యాసగృహమునకు వీలుగా యుండ వచ్చును. (హరివర్గ వైచుఱాది) మిత్రమా నీయభిప్రాయమేమి !

హరి—నాయభిప్రాయము జెప్పుటకేమున్నది గానమందిర దరిద్రావునచ. ఇతరజనంబులెవ్వరును * నాదరి నుండగరాదు నెప్పుడున్ సతతము నిర్మలంబగు * మనంబుకు శాంతినిజేయగావలెన్ అతులిత తేజఁడైన గురు * నార్యుని యాసతి దప్పకుండ యా కృతులను బాడి గూరిమితో * గౌతక మొందగ సేర్చగావలెన్.

గాన నితర విషయ లంఘనముగాక, సంగీతమందిరమున నిశ్చింతతో నీరజాత్ముని బాడుకొండము. గనుక బలీరావు జెప్పిన బాడుపడిన మందిరమే నాకును సంగీకారమైనది.

రామ—మీ యిరువురకూ ఆగృహము నచ్చినదా? సరియే శేపుదయమున నాగృహము పరిశుభ్రపరిపించి రాత్రియందు సంగీతము పాడుటకు నిర్ణయించితి. గనుక ప్రియమిత్రులారా! మీరు నాటిరాత్రికి విచ్చేయుదురు గాక! ఇంక మన మేగుదము రండు.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

ఇండవ రంగము.

స్థలం:—స్థలం ప్రదేశము.

ప్రవేశం:—ఇందిరాభాయి, విరహమున

ఇంది—అమ్మయ్యా! అతిగాగుణ తృప్తజనించుచున్నది గదా!
విరహమున నెట్టిదో యనుకొంటిని గాని యిది కార్చిచ్చువలె
నాయొకతెల్ల గాల్చుచున్నదే. ఇంకేమి జేయుదాన?

చ. కలువల గేని కాకలకు • కన్నుని విల్చుని కాదుకంటకు
న్నిల నింపంగ నోవతగునే • యలజల్లని మూతంబుకు
అలసట నొంది మేనుకడు • నార్చి జెడగ నింక నేగతిన్
నిలువగదాని? నివ్వరితో • నేనుని దెప్పుదు నెందు జొచ్చెదన్.
అహ! ఇట్టిమరు తాపముకు ముట్టయే గవ్వముగా నున్నదే. ఇంక నేనెట్లు
దిరుగాడును. ఎట్లు జీవింతును. నాప్రాణమునకు యీ ఘోరరాక్షసుం
డగు నాజనకుం తెట్లు దావరించెను. నాకు వైవాహిక మన్నమాటయే
దలపెట్టకు నామేలు నిసుమంతయు నెడదలపడు. ఇంకేమి జేయు
దాన యిట్టి గూరులగు జనసేజనకుల గన్న బున బుట్టుటకంటె కుట
జమై బుట్టుట మందిదిగదా. అయ్యా! నేనెంత ముందబుద్ధి నైతిని.
చిన్నతనమునుంచి నల్లగుముద్దుగా బెలిచినట్టి నాజనసేజనకుల నిండిం
చుచున్నానే. ఎంత యవివేకము నానుదుట భర్తలేని బండరాయి నై
బ్రతుకుమని యబ్బగర్భును మూడుపంక్తులు వ్రాసియుండగా నిం
కెట్లు జరుగును. (అని విచారించును.)

[ప్రవేశం:—చెకకేళి]

చెకకే—(స్వగ)మాయించిర యెందులకో తనసుందర వదనారవిందము
చిన్నబుచ్చుకొని చింతచే గుందుచున్నట్లు గోచరింపుచున్నది.
ఏమయియుండునో? దెలిసికొనియెర. (ప్రకాశముగా) అమ్మా
యిందిరా నీసుందర ముఖారవిందము వికసించుటకు మారుగా
ముకుళతృప్త మొందుటకు కారణ మేమయియుండును.

ఇందిర—(ఉన్నరని యూరకుండును.)

చెక్కి—ఏమిది ! పిలచినను నీమగువ మాట్లాడకున్నదే. ఇందిరా !

ఇందిరా ! (అని బిలచి ముఖము పరీక్షించి) తల్లీ ?

గీ. ఇళుడు వదనఁబు నేత్రమ్ము • లెఱ్ఱబార
చింతచే గుంది దరి చీమ • చిటుకు మనగ
దృల్లిపడిలేచి దిక్కుల • దేరజూచి
యడలుచుంటివి యిదియేమె • యంబుజాక్షి.

నీలో నీవు యిట్లు గుఁదుచున్న మాకెట్లు దెలియును. నీ విట్లువనటం
బొందిన నోదార్పువా రెవరు తల్లీ ! యింక నాయెడదాచక
నీ హృదయకంటకముగా నుండు కార్యము నేదైయుండునో
వినుపింపుము.

ఇంది—(తనలో) అయ్యో ! యీకసుమాశ్రమ కుదురుండ నియ్య
కున్నాడే నాచెలి నన్న గృచ్చి గృచ్చి నడుగుచున్నది.
ఏమని నచింతును. (ప్ర)కాశముగా ఏమే చెక్కికేళీ నామన
స్సంతయు నేడు వికలత్వము బొందుచున్నదే ?

ఉ. నిదురా కంటికిరాదె యెన్నివిధముల్ నే లోన చింతించినన్
ఎదయాయార్చుక పోవుచుండెనుదిలోనా హెచ్చాయెయాయాసమున్
పదముల్ తొట్టిలుచుండె నాదు తనవున్ బారావహం బయ్యె
వదనఁబున్ జెనుటొప్పె తీచిమననా విభూత దాహగ్నిచే.

చెల్లీ—నే మనుటయే కష్టముగా నున్నదే ?

నీ. పనితరో నాకు జివ్వన మంకురించియు

జతురాబ్దములు గూడ • జరిగెనయ్యో

నాపెండ్లి యగుటకు • నాతండ్రి నచ్చక

మంచిగ నన్నింట • నుంచినాడు

నాధుడు లేనట్టి • నాతిని నే నొట

న్యాయంబె నీకునొ • యంబుజాక్షి.

రతికేళి సుఖముల ♦ నతివాంఛ జెనియించె

జూపించి గూర్చునా ♦ జోటివాని

గీ. అతివ నాధుడు లేకుండ ♦ ననవరతము

దిరుగజాలను యీమోహ ♦ దిమిరమందు

పొళయకాలము లాగు ♦ ప్రివంచకంబు

బంగుచున్నది నానేత్రీ ♦ పద్మములకు.

సీవు నాకు పతిని గూర్చుకున్న ప్రాణత్యాగము జేయుటకు సంసిద్ధురాలనై యుంటి. తల్లీ! సీవు నన్నింత బేలవని పరిహసించక మున్ను బాగానుకుని గుమార్తెయగు వృషాకన్యక యామె చెలికత్తెయగు చిత్రీరేఖవల్ల ను తన మనోరథ సిద్ధిని పొంది నటుల సీవు నీమాటల పాండిత్యమును జూపి నాకు నొక జక్కని యెమ్మికాని సమగూర్చి నామనోరథ సిద్ధిని నెరవేర్చి నాప్రాణదానంబు జేయుము.

చెక్కి—యిందిరా! నీమాటల పాటవముజూడ నాడెందమున కాందో శనము గల్గుచున్నది. ఏమంటివా? తగిన రాచకన్యలు జారత్వమున పతులను సంపాదించుట కడు హేయకరమనియు, నిందాకరమనియు, నీచమనియు, ఘోరపాపమనియు నా యభిప్రాయము. ఏమందువా?

సీ. తల్లిదండ్రులకును ♦ దలవంపులు ఘటిల్లు

నన్నదమ్ముల కెన్న ♦ జిన్నతనము

అక్క జెల్లెళ్లకు ♦ నవవాదములు గల్గు

అక్షేపణ మొనర్తు ♦ రతివలంత

జుట్టాలు వినినను ♦ జుల్కన జేయుదు

రిగుగువా రెరిగిన ♦ నీసడింతు

గురువులు వినినను ♦ గురుమున దొలగింతు

జిన్న పెద్దలు గూడి ♦ జెడెపెయందు

గీ పాడు జాగత్వమున దిగుగు ♦ పాతిగూడ
విలుసు గుక్కలవలె వె ♦ వెంట దరిగి
గుటిల గుట్టలు బన్నియు ♦ గూనిజేసి
ప్రాణములు దీతు రీన్పత్తి ♦ పాడువృత్తి

గాన జాగత్వమున భర్తను బడయుటకంటె నీజనకుని జనువున
నొప్పించి నీసుందరమునకు దగిన సుందరాంగునకు నిన్నిప్పించి
వైవాహికము జేయించెద తల్లీ! నీవు నామాట జవదాటక
యింటికి జంటయే మంచిది.

ఇంటిర—సఖీ! నీయాటలు నాజనకునివద్ద సాగిరావు. ఏమంటివా!
నాకు వైవాహికము నొసరించిన నాభర్త ననుగొని పోవు
ననియు నేను లేనిచో నిర్ధనుడ నాదునని నొక దురూహపితా
చముచే వీడితుండై యున్నందున నామే గోరక నన్ననాథను
జేయుచున్నాడు. తల్లీ! యింకెట్లు జీవింతును.

గీ. పాడువెన్నెల గాయంగ ♦ బవను వీవ
మగుడు పరిశరావధుల నా ♦ యరము నేయ
దాళజాలను విరహాగ్ని ♦ తాపమునకు
ఏమి జేయుదు చెలియరో యిప్పుడు నేను.

అహ! యా ఘోరమారాగ్నియందు బడి మరణించుటకంటె నొక
సుఖనూరుని గూడి సుఖించుటయే శ్రేయమని నాయంత
రంగము తొందరించుచున్నది. సఖీ! నీవు నాయందు మిత్ర
వాత్సల్యముంచి నాకోర్కెను దీర్చుకున్న నీయెదుటనే యే
నూతనో గోతనో బడి యనువులు భాయదాన. ఇది నిశ్చయ
మని నీసర్వల మనఁబున నమ్ముము.

చెక్కి—ఇంచరా! ఏమంత తొందరపడియెదవు. నీవు నిండు జన్మన
మున నుండుటచేతను యుక్తాయుక్తములు విచారించలేక తిరు
గుడు పడుచున్నావు. నీవు అవివాహితవు గదా. పరపురుషుల

సాంగత్యమున గొన్ని యడుములు దాపరించగలవు. గనుక నిదానించి కార్యము వెరవేర్చవలయును.

ఇందిర—నాకు నెన్ని యిక్కట్లులు సంభవించినను నేనే యడవుల బట్టి భస్మమైపోయినను నాజనకుడు నాకు వివాహము జేయడు. నానాధుని జూచుకో భారము నామీదనే యున్నది. నాప్రియాత్నముకు అంతగాయము జేయక నాకు దోడ్పడి చక్కని ఎమ్మికానిని గూర్చి నన్నుధరించుము తల్లీ !

చెక్రీ—(తనలో) ఈమె గట్టిపట్టే బట్టినది. ఇంక నేనూహించినచో మృత్యువాతంబడి స్వర్గారోహణంబు జేయునేమో! (ప్రకాశముగా) ఇందిరా ! నీవింతగా నన్ను బ్రతిమాల వలయునా ! నీవెంత మాత్రమును సందేహమును బొందక నీమందిరము నకు నేగుము. నేను నీయభిమతము ననుసరించి నాచాకచక్రమునంతయు నుపయోగించి నీకు దగిన వరునివెదకి సమకూర్చెద.

ఇందిర—సఖీ ! ఇది సత్యమేనా ?

చెక్రీ—ముమ్మాటికి సత్యమే ! ఇదుగో నే వెడలుచుంటిని.

(నిష్క్రమించును.)

ఇందిర—(తనలో) ఇంక నాచెలి నాకు వరుని సమకూర్చుటకు నర్హునది. నే నిచ్చట నుండుట తగదు. నే నింటికి జనియెద.

(నిష్క్రమించును.)

మూడవ రంగము.

స్థలం:—కమలాపురముగా మందిరము.

ప్రవేశం—రామనాథం, హరివర్మ హర్షోనియం మృదంగములతో

రామ—మిత్రమా! మన మెంతసేమి నిరీక్షించినను మన బలేరావు
వచ్చినవాడయే యగపడకుండే. ఆత డీపూట సంగీతమంది
రముగా రాడేమొ?

హరి—ఆత డిదివరకే వలించెను గదా! తన యిష్ట మొచ్చిన చొప్పున
వచ్చువాడని.

రామ—సోయే! ఇంక నతనిగోని మెదురు జూచుటకంటే హర్షో
నియని శృతినిచ్చి యీవేళకు కాలక్షేపము జేయుదము.
హరివర్మా! ఏదీ చూతము. ఈవరస యొందునో! పాడుము.
(హరివర్మ పాడును.)

రామ—గుంధర్వహంశము శనిబానికి గానవిద్య యలవడదని పెద్దలు
జెప్పుదురు. అందుచేతనే గానవిద్య గొంపరికి గొంతుక చించు
కొనిన గళకట్టను. నేనును శాడెన. (పాడును) మిత్రమా!
యిప్పటికి గానవిద్య మనకు చక్కగ నలవడునని యాశ నాకు
జనించినది. (పైకి జూచి) యిప్పుడు రాత్రి చాలామించినదే.

గీ. రెండు యానుము లయ్యెను * తేలుమించె
శుక్ర దుదయించె చెడరెను * చుక్కలెల్ల
నిదుర నేత్రద్వయము పైని * నృత్యమాడె
హాయిగా బండుకొను సమయంబు గాడె.

కాన మనము రేపు బెందలకడ విచ్చేసి చక్కగా గానవిద్య నభ్య
సంపవచ్చును. కనుక మనము శయనించుట మంచిది. (చక్కలు
వైచుకొని పరుగుదురు. రామనాథం, అలు నిటు గదలి పైకి
లేచి, ఏమిది నాకు నిద్దురయన్న మాటయే బట్టకున్నది.

గీ. అకట పెరచోట శయనింప ♦ నగునె నిద్ర
గన్నమూసి రాడయ్యె ♦ కమలజాండ
మంధకారంబు ననుదోచె ♦ నడలె మనసు
గుక్కుటంబైన గూయదే గొంక్కు రనుచు.

ఇందుకే గదా! నిశాసమయము జారచోరులకు మిక్కిలి ప్రియమై,
భూతప్రేత పిశాచముల కాకరమై, వ్యాధిగ్రస్తులకు భీకరమై,
గనువట్టుచుండును. సకల బ్రహ్మాండమంతయు కాటుకబరణి
కరణి జీకటి అన్నిదిశలను నిండియుండుటచే నెచ్చటను అలుకు
డన్నమాటయే లేదు. సమస్త ప్రాణులను సుషుప్తి బొందించి
సకల చరాచర జంతుజాలంబుల జరించు నాస్పృశికర్తయొక్క
చైదములు జెప్ప నశక్యములు గదా!

చం. జీవమును రేయి సంధ్యల త్రిధేవుల వారి సమస్తభోగములే
పవనుని నగ్నినీరమును ♦ పావన పార్థివ ముఖ్యసంఘములే
సవకళలొప్పు నరుని నానంతమురికల నాకసంబులన్

జవమున నిల్చి నాశమును ♦ నల్పు మహాత్ముని నాశ్రయించెనన్.

ఆహా! ఏమి యాస్పృశి (మౌండుకు జూచి) ఏమిది! ఇట్టి నిశయందు
నేదియో వ్యక్తి యిటు వచ్చుచున్నట్లు బొడగట్టుచున్నది.
ఏదియైన భూతమైయుండునా! లేక జారచోరశ్యాములకై సంచ
రించు హంతకులా! నిర్నయించుటకు వీలులేక యున్నది.
నేను కడు జాగరూకత వహించి నిర్భయముగా నీవ్యక్తిని
గురించి యాలోచించెన.

చక్క—(ప్రవేశం) ఆహా! ఎట్టి దుర్ఘటకార్యమైనను నాయీకీమణులు
జేయు మన్నపుడు దూతికలకు జేయుట విధియైయున్నది. నేను
దొలియామముననే నాకు పరిచితుడైన రామనాథం యింటి
వద్ద నున్నాడని యరిగితిని అతను సంగీతమందిరమున నిరువురు
మిత్రులతో నున్నట్లు చెలిసినది. కాని సంగీతమందిర మెచ్చట
నున్నది గుర్తించజాలకున్నాను. ఎటు బోవుటకు జీకటిచే జర

ఐదు లాడకున్నవి. అన్నిటికిని దైవమే గలదు. అయినను
నీగృహ మెవ్వరిదై యుండునో? (ముందుకు నడచును.)

రామ—(ముందుకు జూచి). ఎవరువారు ఈయర్థరాత్రియం దిచ్చటికి
రాగతంబేమి?

చెక్కి—ఆర్యా! నేనొక పరిచారికను.

రామ—ఏమీ! నీవు పరిచారికవా! అట్లయిన నీపేరేమి?

చెక్కి—చెక్కికేళి.

రామ—ఓసీ! చెక్కికేళీ! నీవెవరువో యని యాలోచింతిని. ఇటారా!
ఎవనికోసమే నిసిది దిరుగాడుచున్నావు

చెక్కి—నేనొక విటశిఖామణి కోసము దిరువీధులు దిరుగాడుచున్నాను.

రామ—ఎవ రాతను.

చెక్కి—రంగైన రామనాథము.

రామ—ఏమిది! నీమాటలు బట్టిజూడ వింత గొల్పుచున్నవే. నేనే
రామనాథమును నావని యిప్పుడేమి వచ్చినది.

చెక్కి—మీవని యుండకట్టియే! దిరువీధులు దిరుగుచున్నాను.

రామ—అట్లయిన నీవసారలో విశ్రమింతము రమ్మ. (ఇద్దరు కూర్చుందురు.)

రామ—చెక్కికేళీ! ఎంత సాహసురాలవు.

ఉ. రాత్రి చాలమించె నెదుఃరాదు మహాగృహ ఘోరకామినల్
భూతములెల్ల నీవెమక + భూతిభయంకర గర్జనంబులన్
భీతిగలంగ నీనిసిని + భీతమృగాక్షిణ నాదు సాధమే
రీతిని జేరితీవు భరి + రేయిల నెంతకు జంతకారినే.

చెక్కి—ఈవగచుటకేమి గాని, మీకు గలసివచ్చే గార్యముండుటం
జేసి దెయ్యమనక, దేవరనక, చీమనక, పామనక, చీకటనక,
చిట్రినక, మిమ్ము గురించి యిన్ని గవ్వముల బాలైతిని. ఇక
ముందు నెన్ని గవ్వముల పొందివలయునో గదా.

రామ—అట్లయిన నన్ను గురించి మహాకష్టములు పొంది జెప్పవచ్చిన
గార్యమేమిటో ! పినుటకు నామనంబు దొందరించుచున్నది

గీ. జెప్పు జెప్పుము బహియేమొ ♦ జెప్పుల కెల్ల

విసగ దొందర గల్గెను ♦ వేషకయ్యె

నాలసింపక యమృతంబు ♦ గోళుల నటుల

గలసి వచ్చేటి పని జెప్పు ♦ గబుకంతి.

చెక్కి—(తనలో) ఈతడు సంగతులయకే మిక్కిలి దొందరగా
నడుగుచున్నాడు. జెప్పుట కిదియే సమయము. (ప్రకాశముగా)
ఆర్యా ! అవవాదుని గూతుడు. ఇందిరను మీ చెరుగుదురా !

రామ—ఎప్పుడు నామెనంతగా వీక్షించియుండలేదు. కాని యామె
పనే మొచ్చినది.

చెక్కి—ఆమె యొకపిచ్చి యూహ దలపెట్టినది.

రామ—ఆమె దలపెట్టిన యూహ యేమియు యుండును.

చెక్కి—ఒక చక్కని ఎమ్మికానిని గోళి సుఖించుటకు.

రామ—అట్లయిన నామెసాగుసుకు దగిన సుందరు లీ ధరాతలంబున
లేరా ?

చెక్కి—లేకేమి ! యుండును. ఆమెసుందరమునకు దగిన సుందరుం
డుండిన బరిసనేటికి బరిమళ మబ్బిపట్టుండునని.

రామ—ఏమియా మగువ యంతసాగును క త్తియా ?

చెక్కి—సాగునని సోద్యముగ నడుగుచుంటిరా ?

గీ. ఇంతి గాదది జాభువా ♦ బంతిగాని

కన్నె గాదది కనకంపు ♦ కాంతికాని

భామ గాదది పోదశ ♦ భవ్యకళలు

బరగుచున్నట్టి చెంద్రీ ♦ బింబంబు గాని.

రామ—(తనలో) ఆహా ! ఇట్టి సురద్రాక్షి యగునా యన్నల
మిన్న నెట్టి మానవునకు లభించునో ! ఆతనిదే మహాభాగ్య
ము. (ప్రకాశముగా) చెక్కికేభీ ! ఎరుగక వనింపుచుంటిని.

ఆమె జనకు డింతవర కామెను వసుని నిర్మయించి వివాహము జేయక పోవుటకు కారణ మేమయ్యుండెనో ?

చెక్క—కారణమున కేమున్నది దగిన సంబంధములు దారసిలక పోవుట దారసిలిన సంబంధముల కామె యొప్పుకొనక పోవుట ఇవియే.

రామ—సంబంధముల కేమిలే ఇప్పుడు సంబంధములందు నంత పట్టు లేదు. ఏమంటివా ?

సీ. మహారాజు తనయను ♦ మ కుమరకల కిచ్చి
బెండ్లిజేసి బులావు ♦ బీతిమెక్కె
బాహ్మణుం డొక్కడు ♦ బట్టు గై న్నవుల బిల్ల
బెండ్లాడి బూరెలు ♦ బీతిమెక్కె
వైశ్యరత్నం బొందు ♦ వేశ్యల బిల్లను
బెండ్లాడి బులిహరి ♦ బీతిమెక్కె
పండాలకులు డొక ♦ చండాలకన్యను
బెండ్లాడి బూరీను ♦ బీతిమెక్కె

గీ. వడ్డనాలు జేసి గులముల ♦ నెడ్డిమాన్మె
నింక గులముకు గూడుకు ♦ నెగ్గులేదు
నచ్చినటువంటి పురుషు ♦ నానందముగను
నాతి వరియింపవచ్చు నా ♦ నాడుకాంత.

చెక్క—ఎల్లయిన నాడపిల్లలు గురించి మంచిచెడ్డ లరయవలదా ?

రామ—అట్లయిన నీయభిప్రాయమేమి ?

చెక్క—గీ. సుందరంబైన వానికి ♦ సున్న విద్య
విద్య గలిగిన వానికి ♦ సుందరంబు
సున్న పెండును గల్గిన ♦ సున్నగులము
మూడు గల్గినవాడె యా ♦ ముగుడవరుడు.

ఈమూడుగుణంబు లెవనియందు వర్తించునో యాతడే యాగుచును
గాత్ర మగడని యెరుంగుము.

రామ—మూడుగుణంబులున్న జాలునా ! అన్నిటికంటె నగ్రస్థాన
మలంకరించు ధనముండవలదా ?

చెక్క—ధనాశాపరు డామె జనకుడుగాని యామెకు నిమిత్తములేదు.
గావలసినంత ద్రవ్యము నామెయే యిచ్చును.

రామ—అట్లయిన నామందయానను నావశము జేయరాదా ?

చెక్క—చేసిన గాదికింద బ్రవేశించు బండ్లికొక్కువలె నామె ధన
మంతయు దాటింతువు గాబోలును.

రామ—ధనమున కేమిగాని యిరువురు మనములు నొక్కటై జెలగ
వలెను.

చెక్క—మనములే గావు యీరువురు గలసిన నెట్లుండునో నేవచించెను.

సీ. మంచి బంగారపు ♦ మధ్యభాగంబున

చెలువైన రత్నంబు ♦ కేరినట్లు

శతపత్రములు గల్గి ♦ సలిపూరితమైన

గొలనందు గలహంస ♦ గుండీ-ట్లు

నల్పశిల్పములచే ♦ నతి సుందరంబైన

శివుని దేవళమున ♦ శిఖరమట్లు

పూలవిల్లునిచేత ♦ బొల్పొందు నల్లకి

ఫలము లుత్పత్తియై ♦ బరగినట్లు

గీ. శుభ్రబంజరమందు నా ♦ శుకముపొల్కి

కో-చూతంబుల దిరుగు ♦ కోకిల గతి

బువ్వుల దిరుగాడు భృంగంబు ♦ పోలినెవుడు

సిండు నాకాంత సీచెంత ♦ నుండునపుడు.

రామ—నీయే గాని యీమె పూజ్యమైన గుటుంబమున జన్మించి
యెట్టి అపూజ్యమైన నూహదలపెట్టినది. ఆహా ! ఎట్టి మరి

యాదవంశమును మన్ను గల్పించున్నది.

చెక్క) — (తనలో) ఏమిది యితరు మాత్రములోనికి దిగినాడు. నాప్రయత్నమున కంతరాయము రాదుగదా! ఎల్లయిన నీతని హృదయము డిగ్గి నాకార్యము సఫలము నొందించెన. (ప్రకాశముగా) మున్ను గొక్మణిదేవి, వృషాకస్య, సర్పద మొదలగు రాచకన్యలు మరియుదను మన్ను గల్పి వారిచెలికత్తెలవల్లను, కార్యసాఫల్యములనొంది భర్తలను బడయలేదా ?

గీ. బాణగూతురు మరియుద • బరగవిడచి

గృహ్యగొమరుని బెడ్లాడి • తృప్తిపడదె

భీష్మగూతురు రుక్మిణి • బిహదువోలె

గోపకృష్ణుని వరియించి • గోరిచనచె ?

యెందులకు నెందరు యువతులు తల్లిదండ్రులను, సహోదరులను నెదిరించి భర్తలను బడసిరి. ఈమెయే మరియుద మన్ను గల్పించున్నదనట ఎంత యవివేకము. ఎంత బొరబాటు.

రామ — నీ వాసుందరిని నాకు గూర్తునంటివే. ఆమెను నేను జారకృత్యమున నంగీకరించుట కంటే —

గీ. తగిన పెద్దల నంపించి • నండ్రి నడిగి

తండ్రి యనుమతి నామెకు • ద్వాహమాడి

యందరా నందమొంద • నాయబ్జముఖిని

గూడి సుఖముల నందంగ • గోర్కె నాకు.

చెక్క) — అబ్బో! ఆపని ఎప్పుడును సాగదు. ఏమంటివా! ఆమెతండ్రి కడు గూర్తుడు, అతినీచుడు నీకు నా కుసుమగాత్రీ నిచ్చుట కాత డంగీకరించడు.

రామ — అట్లయిన జారత్వనాటక మాడుచుండువా? ఆడినచో నెట్టి ప్రమాదము సంభవించునో యిది నామనం బడలుచున్నది. ఏమంటివా ?

చం. తన జనకుండు, సోదరుడు, తాతయు, మామయు బంధువర్గమున
 ఘనమగుశూరులంచు విని * గంటి నిదానభయంబు గల్గె నా
 ఘనకుచ నాకు సూర్య నవః కాశము నీకెలు గల్గినేర్చునే
 వనితతో నీకు, నాకు గడు * వంతప్రమాద సంభవించెనున్.

చెక్కి—నీవు నాశూరశిఖాశులులకు నినుమంతయు జంకనక్కరలేదు.
 నేనే మీయిరువురకును సంఘటన తేసి మీయిరువుర మధ్య
 నొక చక్కనిరంగము నడుపుదును.

రామ—చెక్కికేళి ! న న్నివని కొప్పుకోమంటివా ?

చెక్కి—నిస్సందేహముగా నొప్పుకోవడమే నాయిత్యము.

రామ—సరియే ! ఆయెప్పులగుప్పను నెప్పుడు గూర్చువు.

చెక్కి—ఎప్పుడోనా, శేపురాత్రికి నీవజ్జగూర్చెద. రాత్రి యెంతో
 తీడు. నే నింటికరిగెను.

రామ—మరచితి. ఈమందిరమే సంకేతమందిరముగాన నిచ్చటికే
 నాచపలాక్షిని దోడ్కొనిరా.

చెక్కి—సరియే (నిష్క్రమించును.)

రామ—నామిత్యిడు మైముచి గాఢమనస్సునై నిద్రించుచున్నాడు.
 లేసి నావెంట తోడ్కొని పోదెను.

(నిష్క్రమించును.)

గుండెగుభేల్.

ద్వితీయాంకము

ఒకటవ రంగము.

స్థలం:—కమలాపురం వీధిలో

ప్రవేశం:—మల్లిగాడు.

మల్లిగాడు:—చూప్ | నాతో సమచోరున్ | యీ ఆప్ యిండియాలో
ఏవమీర నేనే నేనంటే | ఏమబ్బొంకులకు | ఏక కన్నమే||చూప్|

2. మొండిన్, బండన్ దండిమగలచే | ఖండల్ జీల్వెద | చండ
శాసనల గుండల్ దీతున్|| చూప్||

3. నామబల్లన్ నాగోబన్ పూటుదు | మేటివర్తకుల మూటల్
పెనురుదు | ప్లాటువేస్తినా | బాటల్ గట్టడు|| చూప్||

4. అధికాకల్, గిధికాగుల్ | నాపేరంటే హడుల్ బుట్టి | అల్పాచ
మానమే | అడుగిడగలరే | బరుగిడగలరే | దడల్ దడల్
గుండెభజారే|| చూప్||

నేను బందిపోటుయించేసంటే బమ్మదేముడైన భయాపడి నా బాదా
లట్టవలసిందే దోవలో గాసి దొరికించుకున్నానంటే నేను
సామంతుడైన సచ్చేడన్నమాటే నాగొప్ప నే జెప్పుకో గూడదు
జెప్పుకుంటే బ్రహ్మకై నా ఫలంలేదని మాకందికట్ల అప్పిగాడు

కిల్లాడ కిప్పిగాడు, పిల్లి యారిగాడు, నల్లివరిసిగాడు, పెదోళ్లు గందా ఆభు జెప్పి జెప్పినమాటలు అచ్చరాలా జరుగుతాయి. ఏ.తంట మరాటురయి లేవరికంపెనిలో ట్రాంక్కులు నూట్ కేసులు ఎన్ని నాహస్తగతమై ఆశాశూన్యమున కేగినవో లెక్కయే లేదు. పెద్ద పెద్ద పుద్యోగస్తులు యిండ్లలోదూరి స్వర్ణరజతపాత్రంబులు నాచేతిబడి చితికిగొట్టి చిప్ప పెణకలందు దూర్చితి నో చెప్పలేను. నూట్ బూట్ కోలులేనుగొని బాబారు కెళ్లు బలవంతుల జేబులనుండి నెన్ని కరీంసునోట్లు నాచెయ్య జిక్కి నెగిరిగెంతులేసి నా గొట్టను సంఖ్య పట్టినవో! అంతమే లేదు. నేనెరుగని జైలులేదు. నేనెరుగని నూరులేదు. నా అసహ యవోరత్యానికి నాబలిమికిమెచ్చి హాళినుశూపరైంబుధోరవారు చోరాగోసర చెక్కివర్తి యనియు కలియుగభీమన్న యనియు నాకు రెండుబిరుదము లొసంగిరి. నాబిరుదములవల్లను షడ చెక్కివర్తులగాను పంచపాండవులలోను దూరితిగదా యని యెడవిద్దె దొంగిద్దె మానుకుంటి కులవృత్తికి పాటిరావు గువ్వ లచెన్నా అన్నట్టు ఎవ్వకు కులవృత్తి మానుకొన్నానో యప్పుడే కూటికి కరువాచ్చి నోటికిరుచిదగ్గింది. (త్రుళ్లిపడి యిటునటు జూచి) ఓరబోబా మా ఎల్లిగాడు లాగున్నాడు. ఎంసెపాత్ర యీలా గొత్తున్నాడు. యీడికేదయినా యినికిడయిందేమో ఓరాయి ఏల్లిగా పిల్లినాగ ఎక్కడకేస్ యెటుతున్నావు.

(ప్రవేశం:—యల్లిగాడు.

యల్లి—మల్లిమాయ్యా మీయింటి కెళ్లేను మా అప్ప నీవు పోయే వంది. నీ సడివట్టుకొని యిక్కడకొచ్చెను. తెల్లారకే తాగ దానికి గెంజలేక గించుకోవాలి సరిగండా చుట్టముక్కైనా లేదు. ఏదైనా దోరక్క హాతుందాయని యీసంచులంట, పుంతలంట, గంతలంట పేనాలు చేతలుకొని తిరుగుతున్నాను. నావున్నెం

వల్ల నీవగపడ్డావు. మాయ్యా నీపాదాలట్టుకుంటాను నన్ను
రచ్చించాల. (అని కాళ్ళమీదబడును.)

మల్లి—ఒరే యల్లిగా నీపడపింటే మొన్నసందజామున సంతకెల్లి
వత్తున ముత్తయ్యగారి ముసలమ్మ మెళ్ళోపట్టిడలాగితే పట్టు
కొని నిన్ను చితకజంపి విడచేరు యదవ దెబ్బలుదిని రావడమే
గాని గుడ్డిగవ్వ దేలేవు. అదిగో! ఆపక్కనేడు యెవరో అరుగు
మీద తలకాడమూపెట్టుకొనితోంగున్నాడు. అమూట నెగరై
నే నిక్కడుంటాను.

యల్లి—(వెల్లి మూటట్టుకొనివచ్చి) యిదుగో మాయ్యమూట.

మల్లి—నరే పట్టుకో యీవలకు బగవతుడు యిద్దెట్టేను. ఓరేయి
యల్లిగా యీయాల మనయూరిలో చిన్న చిత్తరం జరిగిందిరా?

యల్లి—ఏంటేసి సిత్రరం.

మల్లి—తిలనాసకంగారి యింట్లో పిల్లవుంటే! ఎరుగుదువా! ఆపిల్లను
మృత్తికేసుగారి పిల్లోడు వీకులాడేడంట.

యల్లి—ఓరబ్బో! అందుకోనమే గాబోలురా! అడావిడిగా తిలనాసి
నంగాడు. ఆరిని యారిని అట్టుకుంటున్నాడు

మల్లి—యీడితల్లి సిగ్గొయ్యా! తిలనాసినంగాడి తిప్పలు ముందున్నా
యిరా! ఏం అడిగినా యీడిముఖాన్ని చుట్టముకైన బుట్టదు.
సరిగందాముత్తై నాబెట్టను.

గీ. చుట్టమునకైన నివ్వని * దెట్టవెధవ
గడ్డిపరకకు గొరగాని * గుడ్డివెధవ
జెడియు బ్రతికిన ఛండాలు * భడవవీడు
కాని జూచిన ముద్దిడ * గాగనొప్ప.

యల్లి—మల్లిగా యీతిలనాసకంగాడి యింట్లో! అత్తి ఏమయినా
వుందిరా?

మల్లి—లేకేం యీమధ్యనే కొంత కొంతమంది ఆత్ములుగలసి పిలకెగ
రేత్తూ, కిలకేత్తుంన్నాడు.

యల్లి—అలాగైతే యీడ్ని ఆకరుజెయ్యాలరా ?

మల్లి—యిప్పుడుగాదు యికముందు.

యల్లి—మల్లిమాయ్యా మనమొచ్చిన పని మరచేము రాత్రిచాలదు.
రామిశెట్టి పనిబట్టి యీరేసు యింటికెల్లాల.

మల్లి—ఓరబో! మాటతో వుండనుకున్నావా! మనపని అన్ని
వలలోకి మనపనియే కష్టం.

గీ. తే. చీమ చిటుకనకుండ ♦ దోమెగరకుండ
మనుజు లెగకుండ జనములు ♦ మనలకుండ
కాలుచప్పుకు గాకుండ ♦ వీలుజూచి
కన్న మెయ్యాల గాకుంటె ♦ కాసురాదు.

యల్లి—మల్లిమాయ్యా మనవనంత బడవా పనిలేదు. దిన దినగండం
నరిగందా రత్తకూకు దినాలి.

ఆ. బల్లివలె గోడలంటు ♦ బ్రాకవలయు
బిల్లిలాగున పొంచుండి ♦ మెలగవలయు
నల్లిలాగున మెల్లిగా ♦ నడువవలయు,
గొల్లుమనకుండ గోతముర్ ♦ గోయవలయు.

ఎంతకట్టం, ఎంతకట్టం దొంగవనంత దొమ్మరిద్దె లేచుగందా ఎరుగని
ఎర్రప్పలు దొంగోళ్ళు దొంగోళ్ళంటారు. నీళ్ళవ్వమూరే
దొంగోడు యీశకుడే దొంగోడు యీనాయకుడే దొంగోడు
యీరప్పే దొంగోడుగందా దొంగోడుగానోడేడీ అంత గొప్ప
డుకన్నా నెల్లికన్నా, నొచ్చే మాతాతనుబ్బకు సూచేడంటే
యీవరాలమూటైన ఎగిరిం దన్నమాటయే మనశెద్దోళంతా
దొంగోళ్లే సూస్తే ఆసికం సూడకపోతే పరాసికం అంతా.

చేదెబ్బగొట్టేవాళ్లే దుడకు అంతా మనోళ్లే హిహిహి (అని నువ్వును.)

మల్లి—ఎల్లిగా ఏడ్చేవుగాని ఏదో చప్పిడైతుంది మాట్లాడకురా!
నిదానించి ఎల్లిగా మనవున్నెంబాగుంది మన బయిలెల్లిన
యాల బేవన సుబ్బన్న గాఢెట్టిన మూర్తం మూర్తం అంటే
ఆయన గోరేపెట్టాలి పెట్టేడంటే అయిందన్నమాటే.

గీ. కన్న మేయుట మనకెంతో ♦ కష్టమనుచు
కరుణగల్గియు నల కాళి ♦ కాంబ నేడు
మనకు నెదురుగ బంపెనా ♦ మగువజూసు
మేనబంగారు తొడివులు ♦ మెరయుచుండె
పూచి నటువంటి తండ్రెడ ♦ పాలుపుగాంచె.

అహ! నెన్నివత్తువులు ఎన్నివత్తువులు కళ్లుమనిగిపోతున్నాయి.

యల్లి—ఓరోయి! మల్లిమాయ్యా యిటుజూస్తే కమ్మనికల్లు అటు
జూస్తే పిల్లినగరిలాంటి పిల్ల. ఏంకేద్దామురా కష్టమొందిది.

సాం గు.

మల్లి—ఎందుకుర యీకట్టము మన | కెందుకుర యీకట్టము |
ఎందుకుర యల్లిగా | యిందూవనలాంటి | సుందర
త్తున్నాది | గొందిలోకి లాగి సందిలబట్టరా! ఎందు||

యల్లి—మాయ్యా! మాచక్కనికల్లు అదిగో! అదిగో! పాక.

2. మనతల్లి మరిడమ్మ | మాతువల్లను మనకు | యీతకరీ లం
గడి చేతికిదొరకేను | ఏతామెత్తి మనము యీతొత్తు బడ
దాము|| ఎందు||

మల్లి—ఓరే! యల్లిగా కల్లుకోసం ఆసిం చేమంటే పిల్ల ఎల్లించన్న
మాటే అడుగో చూడరా!

3. వల్లెల్ల నగలుతోటి | వయ్యారమున గుల్కు | నల్లనావచ్చెటి
 పిల్ల నట్టాకోని | బుల్లిరమనుమాని | బూటకమెయ్యాలి|| ఎం||
 యల్లి—అదిగో వత్తావునని. దీనితల్లి సిగ్గొయ్య యిది యెక్కడ కెల్లా
 దో దీని సిత్రమేరుటో యీ చాటునవుండి జూదాంరా.

(అని చాటున దాగుదురు.)

స్థలం:—సాధాంతరమునుంచి గిరిందికి దిగి.

ప్రవేశం:—ఇందిరాభాయి

ఇంది—అహా ! ఆన్ని వనులకన్న జారత్వ మెంతకష్టసాధ్యమైన పని.
 ఎంత దారుణమైన యుద్ధమును యెంతకష్టసాధ్యమైనది.
 ఈజారత్వము యెవ్వ రేమనుకొనినను యెంతనుంది జీచీయని
 నను జిన్నతనమును భయమును నీవృత్తికి పరాన్ముఖులౌ
 చుండును గదా.

గీ. వరగ బ్రహ్మాండమంతయు ♦ బ్రద్దలైన
 భూతభేతాళము లునిసి ♦ భూరటిలిన
 నతము చోరులు దిరుగాడు ♦ సమయమైన
 జారకాంతకు భయమన ♦ జగతి గలదే.

(రెండడుగులు నడచి) ఛీ ఛీ యీకడజన్మముకన్న పాడుజన్మము మరి
 లేదు గదా. ఆన్నివనులకు భయమే పొందవలయును.

గీ. నిన్న రేయిని నాచెలి ♦ సన్న సన్న
 జప్పిడవకుండ సరసుని ♦ జాడజూపి
 రతుల నొందంగ దనిపి వే ♦ గతుల జెలిమి
 మాకు సమకూర్చి యానంద ♦ మొందజేసె.

అట్టి నాప్రియమైన నెచ్చెలిని విడచివచ్చుటచే నాప్రియుకాని మంది
 రము గుర్తించజాలకున్నాను. ఎటు బోవుననున్నను జరణంబు
 లాడకున్నవి. (తనలో) ఎవ్వరో నిరువురు నిశే వచ్చుచున్నారు.

వీరి కంటబడిన నాకెట్టి యాటంకము గల్గునో గాన నాజంట
సాధముజాటున దాగి నవతలకు దాటెద.

(అని నిష్క్రమించును.)

ప్రవేశం:—దొంగలు

మల్లి—(చూచి) ఓరబో! యిదేరాబాబు అపవాదుని కూతురు
మంచిరంగేళిరా! అంగుజాపుటకు వచ్చినది గాని కంగారు
పడుచు నాజంటసాధములచాటున మాటైనది.

యల్లి—నరే మాయా! సమయం దొరికింది దీనిని బోనీక యొడలి
నున్న తొడవులు నవహించి నడవుల బట్టించెద.

మల్లి—యల్లిగా రాన్ దీనిని బట్టికొందము.

(అని నిష్క్రమింతుడు.)

ప్రవేశం—ఇందిరాభాయి.

ఇంది—అహా! ఎన్నివీధుల దిరుగాడినను, నావన్నెకాని మందిరము
గుర్తించ లేకపోతినే, నారమణుడు రామనాథ మీరాత్రీ నాకై
నెంత పరితపించుచుండునో గదా? ఇంక నేనెట్లు నామనో
నాథు మనోరథము దీర్చగలుగుదును. ఏమిసేతును, పోనీ మా
మందిరమునకు మరలిపోదమన్నను, మార్గము దెలియరాకు
న్నదే. (ఆకసము వంకజూచి)

గీ. ఆకసంబున తారలు * నన్ను బోలి

దిరిగి వేసారి దనపతి * దెలియుకొరకు

నరుగుచున్నారు నేనిట * నిల్వదగునె

ప్రియుని నడబాయు ను విడల * పాట్లునివియే.

(అని రెండడుగులు నడచును)

ప్రవేశం:—దొంగలు యిరువ్విక్కుల నిలుచుందురు.

ఇంది—(తనలో) వీరెవ్వరో ! ఇరువురు నాయకుల నిలుచున్న వారే హంతకులై నుండనోవుదులేమో ? అయినను బట్ట రించి జూచెద. (ప్రకాశముగా) అన్నలారా ! మీ రెవ్వరో నెరుగం జాలకున్నాను.

మల్లి—ఏమీ ! ఎరుగవా, మే మా మధ్యవత్తులం.

ఇంది—అయ్యలారా ! మధ్యవర్తులంటే మందబుద్ధిచే తెలియ లేకున్నాను.

యల్లి—యాంటీ దెలలేదు మేము సందకాడ, తెల్లారగట్ల కనపడం మద్దిగావుండే రెండుఝూముల శరీరికాడ. దిరిగే మధ్యవత్తులం.

ఇంది—(తనలో) వీరు వోరులవలె నగపనుచున్నారు. దారితప్పితి నే నేనేమి జేయుదును. (వణుకుట నభియించి) మీరు చోరులా ?

మల్లి—అరిమే మేము.

ఇంది—అయ్యో ! నేనేమి జేయుదును. ఏది దిక్కు ఈ వరమేశ్వరా ! సకల దిక్కులు నిండినవాడవు. నాదిక్కులేవా ? ఈ జననీ ! ఈ జనకా ! మీ కను మొరగించి మీ కపకారము గావించిన యాదుష్టురాలిని గాపాడరా ! నన్నీసీచులు చుట్టిమట్టి గొంపోవ నుంకించుచున్నారు. రక్షింపును. రక్షింపును

మల్లి—ఓ రేయ్ ! యల్లిగా యీపిల్ల గొంతుకెత్తి విలపిస్తుంది. వీకట్టు కొని నొక్కేసి.

యల్లి—ఓ పిల్లాయ్ ! నీ వల్లరిజేసేవంటే, నీ వల్లునితికిం దన్నమాటే యిదుగో ! దుడ్డుగర్ర (అని కర్రజూపును.)

మల్లి—కిక్కురుమన్నావంటే నాకిర్రొకత్తిజూచేవా ! సర్దుమని నీ బుర్రేగిరిపోతాది. తియ్యి తియ్యి నీపాటి వస్తువులు, అక్క డెట్టు అద్దలేతిరికాడ అలిపెళ్ళాని యిడచిపెట్టి తిరగడానికి సీతాతకచ్చొన్నామనుకున్నావా ! తియ్యితియ్యివస్తువులు తియ్యి ఇందిర—అహ ! ఎట్టు యానివత్తును చాలగల్గుదును. ఏది తెరవు.

సీ. అయ్యయ్యో నెంత * యసహాయ నైయుంటి
 గాపాడరే మీరు * కాపులారా
 గన్యను నను మీరు * గరుణించి బోవరే
 గరుణ గల్గిన * గామకర్తలారా
 దిక్కు లేనట్టి యాదీచురాలిని బోవ
 సమయంబు మీ కది * సరసులారా
 నాతిని ననుబట్టి * సరుకంగ చోరులు
 దలపెట్టి యున్నారు * డాతలారా

గీ. నన్ను గరుణించుటయు మీకు * సప్తమనుచు
 ఎంచియున్నారే కీర్తి కాసింపలేదె
 మించకుండగ నన్ను * మన్నించలేరె
 ప్రాణ మిడనున్నదాన నాప్రాపుగనరే.

హా ! రక్షింపుడు. రక్షింపుడు. (అని భూమిమీద బడిపోవును.)

ప్రవేశం:—బలేరావు, పిప్పలుతో.

బలే—(తనలో, యీ అర్థరాత్రీంబున యీ కర్తవ్యని యెవ్వరిదైయుం
 దును. (ఆలకించి) ఆతెలిసినది. ఇదియొక శ్రీకంఠధ్వనివలె
 గోచరించుచున్నది. ఎవరైన యవతి చోరులకు జిక్కుయుండ
 లేదు గదా? (ప్రకాశముగా) అదిగో! దుర్మార్గులగు దొంగలు
 యొక్క వికటట్టహాసములు వివచ్యుచున్నవి. ఇంక నేనాలసిం
 చుట ధర్మముగాదు. త్వరితగతిని నాచోరుల కాలసదనంబు
 నకు బంపి నాకాంతామణి జెర విడిపించెద.

ఉ. అరరే హంతకులార ఏఁర్పి నిటులన్ అన్యాయంబుగా నింతిన్
 కరవాలంబుల దిప్పి జంకు కరుణావేశంబు లేకుండ యీ
 వర పద్మాజనన జంప నీవిధిని మీరల్ జూచుచున్నారేనా
 కరపిచ్చులైన మీసిరంకరము గుండెల్ ఖండలున్ జెండెన్.

ఓరోరి! హంతకలారా! పారిపోకుడు, నిలుడు. నిలుడు. మీసెరం
బులు తుత్తునియలు జేసెద. (అని పిష్టలుతో గొట్టును. దొంగలు
దొంగలు బారిపోవుదురు:— బేటరీలైటు వేసి జూచి). చోరు
లేరీ యీనారీమణి భూమిమీదబడి యుండుటకు గారణ మే
మయియుండెనో! (నిదానించి) అయ్యో! యెంత బారపాలు
పనిజేసితిని. బ్రహ్మాదవశమున నీపిష్టల్ దెబ్బ నీసుందరానికి
నాటలేదు గదా. ఎంత దారుణమాచరించితిని. ఎట్టి శ్రీ
హత్యకు బాల్పడితిని. (చేత స్పృశించి) హరి హరి! ఈనారీమణి
మీనబ్రాణంబులు బాసెనే.

శా. అయ్యో యెంతటి ఘోరకృత్యమును మదిఁన్నాలోచనలో లేకనే
చెయ్యిం బోయినవాడ నిట్టి జడుడే * జన్మంబు నందుండునే
న్యాయాన్యాయము మంచిచెడ్డలను గాఁనంరావు గోపంబుచే
బాయంజాలదు శ్రీల జంపిన మహాబాపంబు నెవ్వారికిన్.

ఇట్టి ఘాతకకార్యము జేసిన నాకెట్టి రారవాదినరకము సంప్రాప్తిం
చునో గదా. చోరుల రూపుమావనెంచి నారీమణిని గూడ
మట్టుబెట్టితినే. ఈమెకు నాపిష్టల్ దెబ్బ నెటనాటినో జూచెద
గాక. (ఇందిరను దడవిచూచి.)

గీ. వనితముఖమును బోలినా * వజ్రవైరి
గంజవలచు మింఁచె గలకంఠి * గన్నగవలు
మేనుగాంతియు నిసుమంత * మాయలేదు
మరణ చిహ్నములేద యీ * మగువ కిపుడూ.

బలే—(నిదానించి చూచి) యీమె నాసా పుటంబులనుండియు మెల్ల
మెల్లగా నిట్టూర్పు లిచ్చుచున్నది. సజీవయ్యి యున్నట్టు
తోచుచున్నది. చోరుల రాపిడికిని నాపిష్టల్ నఖండధ్వనికిని
గుండెగుణ్ణేలుమని మూర్ఛమునిగి యుండవచ్చును. సరియో
నేను యీమెను నేదదీర్చి నీమె నిజవృత్తాంత మరసెద.

(ఇందిరశిరంబు తొడమీద నిడుకొని వినరుచు) ఆహా! స్పృహ దప్పినను యీమెనుంసరము దెసలావరించుచున్నది ఇంత జక్కనిచుక్కవంటి జక్కెరబొమ్మ జోరుల కెట్లు జిక్కినదో తెలియదు. కాలవైపరీత్యముల బట్టి నెట్టిఘోరములు జరుగుచున్నవి. ఈయన్నుల మిన్నను జూచినగొలది నా కొకవిధమైన జాలియు, పేమయు, మోహమును గల్గుచున్నది. ఆహా! నీమె తిరిలోకసుందరి యనుటకు నీమెముఖపద్మమే జెప్పుచున్నది.

సీ. పూర్ణచంద్రుని కంటె ♦ బొటపొందు వదనంబు
 ముద్దిడ నాకెంత ♦ మోహమయ్యె
 బంగారు గలశల ♦ భ్రమగొల్పు గుచముల
 హస్తంబులను బట్ట ♦ నానయయ్యె
 బింబఫలంబును ♦ బెడరించు నధరంబు
 బట్టి యానుట కెంతో ♦ భ్రమయునయ్యె
 దొలకరి మెగుపును ♦ దొలగద్రోచిన మేను
 గాగళింపగ నాకు ♦ గోర్కెనయ్యె

గీ. ఔర యాయంతి యందంబు ♦ నరసిజూడ
 రతియొ రంధయొ లేక యీ ♦ రమణియల్ల
 మేనకయొ గృతాచియొ యేమొ ♦ గాని నేను
 మూర్ఖమునిగియు నాకెంతో ♦ ముద్దము గూర్చె.

నేనెంత శ్రమపహించి విసరినను నీమెమూర్ఖుడెలియలేకున్నది గదా. ఇంక నేనీమె జేయబాడ నేనెట్టి యుపచారములు గావించినను దెలివియే రాకున్నది. ఈనుండర ముఖారవిందము జూచిన గొలది విడచిపోవుటకు గాళ్ళాడకున్నవి. ఇంక నేమి జేయుటకు దోచకున్నది. (విచారించి) సరియే! ఈసుమగాత్రి నోట నిసుమంత నీరములు నిడిచూచెద. (ఇందిర నోటను నీరిడును యిందిర నటు నిట్లు గదలును.) ఆహా! గదలు

చున్నది. నాయదృష్ట రేఖ బయలుబడినది. ఇంక నేను గృతార్థుండనైతి.

(ఇందిరలేచి సిగ్గు, భయము, ఆశ్చర్యము నభివ్యుంచి)

దూరమున నిలుచుండును.)

ఇందిర—(తనలో) ఏమిది! ఇంత గాఢపరపశనై నిద్రించితి చోరులచే జిక్కియుంటినే నాచోరులేమయిరి. ఈసుందర పురుషుడెట్లు నిక్కడికొచ్చెను. ఈతని యంకతలముననే బడియుండుటకు కారణ మేమయియుండునో! ఎంత సిగ్గుమాలినపని పరపురుషుడు పరపురుషుడని సంబోధింపుచున్నానే. నాకు వివాహమైనా గాలేదు. నాకు పరపురుషులనగ నెవ్వరు ఈతడు పరపుషుడా కాదు. తృటికాలములో దొంగలను జూపిన మహా వీరపురుషుడై యుండవచ్చును. అహ! ఏమి నీతనియందము యంగసావ్యవము.

ఉ. ఈతని జన్మనరలు బల + మీతనియందము వీని సత్కళరీ
ఈతనిమోము సద్దర్పచులు + నీ కనుదమ్ములు బెల్కు దిన్ననల్
వ్యాతెరబింబ సన్దేశము + వాంచిత మొప్పగ వీని జూడగా
సీతడు మారుడో మరి యనంతడు సీరజనాభుడో యిలన్.

అహ! ఈమనోహరమూర్తిని జూచినగొలది దనివితీరకున్నదే. ఇట్టి వగకాని వరించి మున్నధసంగరంబున గలయు గలకంతి దేగదా మహాభాగ్యము!

అ. బంగళాకాపు + బాదములందు బూలు

కల్లకద్దాలు + కడచేతి రిమ్మవాచి

విలులయందున సీతడు + వప్పుమేను

నితని పొందని అతివయు + వేప్పుగాదె.

ఈసుందరపురుషుడు నాడెంద మపహరించినను నే బల్కరించుట మంచిది గాదు. ఈతని జూచిన భయంబును, సిగ్గును గల్గుచున్నది. నేను మాటలాడక నూరకొనెయెద. ఈతడే మనునో జూచెద.

బలే—(తనలో) ఈమె యుదంతమరయక నూరకొనుట మంచిది గాదు. మెల్లగా గథలోకి దింపి యారంగుకత్తై రంగేమిటో గనుగొనియెద. (దగ్గరకు సమీపించి)

ఉ. ఎవ్వరిదానవే కులము ♦ దెయ్యని నీ తలిదండు) లెవ్వరే
జవ్వని నీదు యున్ని యెట ♦ జాయగ నిన్ను బరిగ్రహించినా
జవ్వను డెవ్వడే మిగుల ♦ జోరులకున్ నెటు జిక్కినావు నా
కవ్వలి సంగతిన్ వినుట ♦ కాతురతన్ దగజెందె డెందమున్.

అతివా ! నాయందు ననాదరంబు జూపక నీ యుదంతమంతయు నవిన యంబుగ దెప్పగోరుచున్నాను. ఇనుబకు నావీనులు వేడుక వడుచున్నవి.

ఇంది—(వూరకొనును.)

బలే—చెలీ ! నాతో మాట్లాడుటకు నీమస్సొప్పలేదా ! నీవు మాట్లాడుటకు దొందరింపకున్నను—

గీ. నీదు జాకట్టులో నుంచి ♦ నిక్కిచరులు
పిక్కటిలి పైకి నెగదన్ని ♦ ప్రియుని బాడ
తొందరించుచు నున్నవి ♦ తోయబాడి
నింక సాగదు నవియైన ♦ నుగును నాతో.

ఇంది—(తనలో) ఈతడు వీరపురుషుడే గాక శృంగారపురుషుడు గూడనై యున్నాడు. ఇంకను నీతడేమి యొరర్చునో జూచెద.

బలే—సుందరాగ్రీ ! నన్నెందుకు జిక్కులు బెట్టెదవు. నాతో నొక్క మాటాడిన నీనోరు నొచ్చునా ! లేక.

గీ. పల్కినంతనే నీనోట • చిల్కునటవె
బూలు రత్నంబు లన్నియు • బుడమినందు
యింతి నొకమాట నాగుట • వింతయటవె
జిల్క పలుకులు నాజెని • నొల్క నీవె.

ఇంది—(తనలో) యీమోహనాంగుడు నన్నింతబ్రేమించి నడుగు
చున్నవ్వుడు నే నెంతసేపు నాహృదయము జిక్కిబట్టుదును.
నే నింక నాహృదయము నాపజాలకున్నాను గదా. (ప్రకాశ
ముగా) ఆర్యా! నేనొక అనాధను, అభాగ్యను. నాయుదంత
మంతయు తమలాటివారు విని హర్షించదగినది గాను.

బలే—ఏమేమీ! నీవు అనాధవా! అభాగ్యవా! అట్లయిన వినుము.

ఆ. భర్త లేనట్టి • బాజాగు గంపవీవా
భార్య విడచిన • బరమ కిల్లాడి నేనా
యిద్దరిగూర్చె యామొద్దు • బ్రహ్మదేవు
సహహ యీదును జోడును • నెంచినాడు.

యింతి! నీవు అభాగ్యవనుటకు వింతగొల్పుచున్నది. ఏమనియెనవా.

నీ. కడవన్నె బంగారు • కటిం జెక్కిన గొలుసు
మెడ నందువైచి • మోపించినావు
దై జెక్కు గజలొడ్డాణంబు నడుముకు
బిగియించి గజ బిజి • బొందినావు
యన్ కళావరు గాజు • ఎల్లొ ముద్దులగుల్క
జేతులం దాల్చి • జెలరేగినావు
నీను రవ్వలజత • జెవులకు గీలించి
తల్గు తల్గు క్కంచును • తారినావు

గీ. నింక నెనెన్నో నగులు • నీ వంటినండ
శిల్కుజాకట్టు జీరయు • జెలువు జావ

నీవు నాభాగ్య నవట + నీట పెంట
జెప్పుటయు న్యాయమాన యో + చిన్నదాన.

సుందరాగ్రీ! నీసుందర ముఖారవిందము జూచిన గొలది నాడెందము
తొందరించుచున్నది ఏమనియెడవా?

గ్రీ. వెన్నగుట కనుబోలు + వన్ ముద్దునొకటి
గొట్టి తమిదీర నిను + గొగలించగోరి
తొందరించుచు నున్న నాడెంద మిదిగో
దట్టిజూకుము దడ దడ + గొట్టికొనియె.

బలే—ఇదిగో! నాగుండెలమీద చెయివేసి జూకుము. (అని సమీ
పించును.)

ఇంది—మోహనాంగా! మీరింత దొందరించుట భావ్యమా! నే
నహితను గదా! అదిన్నీ గాక శూరకులంబున బుట్టినదానను
నన్ను మీరు గవయుట. మీకును నాకును శ్రేయస్కరము
గాదు. గాన నాదారిని నేబోయెద. మీదారిని మీరు
బొంకు. ఇతరులు జూచిన నవవాదంబు సంభవించును.

బలే—ఓసీ! అవవాదంబుకు జంకి నవరమితానందంబు నొసగు మన్మ
ధసంగరంబు మానికొనియెడవా?

చం అవవాదంబుని ఎంచి హల్య సుర+నాథున్ మానినేబొంద
గపిరాజుం డగువారి జావగనె + గన్యాతారయున్ బొందె
తపసూన్ గురుభార్య చంద్రునితో + నెంతో మోహ మల్లాడదే
నవవాదంబుని నెంచి మానుకొని + రె సుంతైన కాంతామణుర.

అట్టి దేవకాంతలు నహితము మోహపరవశులై విటుల మనఃకమల
ములు వికసింప రతిసుఖానంద పరవశులై నిరంతరము రతిగా
జుకు వశులై మెలగినారు కాంతా! ఇక కాలయాపన మొన
రింపక నామందిరమునకు విచ్చేసి నన్ను ఆనందింపజేయుటకు
రమ్ము.

ఇందిర—సుందరడా ! వారు తిరిగివదంబుననుండు దేవతలు వారు నెట్టి
బను లాచరించిన నెగ్గులేదు. మనము నరులము గదా ! వారి
కిని మనకును చాలా తారతమ్యమున్నది. గాన నన్న మన్నించి
మనమందిరమునకు నన్నంపి పుణ్యమును గట్టుకొనుడు.

బలే—అహ ! ఎంతసేపు నిన్ను శ్రాగ్ధించినను నీ మనము చలింప
కున్న దే. నీహృదయము కఠినపాషాణము గాదుగదా ?

ఉ. చక్కని దానవంచు మది ♦ సంతస మొందుచు నింతసేసే
మక్కువచేత నిన్ను బ్రతిఘటించిన గాని యనుగ్రహంబురా
దెక్కడ రాతిగుండె దరుణిమణిరో నను దుఃఖపెట్టనే
చక్కదనంబు యవ్వనము ♦ శాశ్వతమంచు దలంచుకంటివో

ఇందిర—(తనలో) అహ ! ఈతడు నన్నెంత బ్రేమించెను. ఇంక నే
నితనివశమై నామనోభీష్టమును దీర్చుకొని సుఖించెన. (ప్రకా
శముగా) సుందరడా ! మీరు నన్నింత బ్రేమించిన నే నేమను
దానను.

బలే—నీ వేమనుకొన్నను నిప్పట్లను నిన్ను విడచువాడను గాను.
ఏమంటివా ?

గీ. భుజబలమును జూపి ♦ భూజాతగొంచు
నేగు రావణు భంగి నిను ♦ గొనెచు నేను
నేగువాడను గాని నిను ♦ విడచువాడ
గాను గాంతరొ వేగలెమ్ము ♦ గొడవలేలా.

ఇందిర—నే సంగీకరించనప్పుడు గదా. నన్ను మీరు బలివినిగొనుట.

బలే—అవును. నీవు నన్ను బరిగొహించుటకు నొప్పుకొంటివా ! అట్లై
యిన నాలశ్య మొందుటకు రమ్ము నావెవ్వెంటును.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

మూడవరంగము.

ప్రవేశం:—రామనాథం, హరివర్మ.

హరి—మిత్రమా ! ఈమధ్య సంగీతమందిరమునకు రా మానితివి ?
కారణ మేమైయుండునో ?

రామ—కొన్ని కారణములచే సంగీతమందిరమునకు వచ్చుటకు వీలు
చిక్కక రా మానితిని.

హరి—ఆకారణము లేమయియుండును. నే విసదగినచో వాక్కువ్వ
గోరెద.

రామ—సఖుడా ! నీవు నాప్రాణమిత్రుడ వగుటచే నాయాంతర్యము
నీతో దెల్పక ఇంక నెవనితో నుడువుదును. ఈమధ్యను మన
వీటనున్న నొకకుసుమగత్రితో సహనముగ నేహముల
వడెను. దానంతేసి నాకు దీరుబడిలేక గానవిద్య వెలుకాడినది.

హరి—(తనలో) అవురా ! కాలముహిమ నామిత్రుడు యీరామ
నాథము సుగుణోపేతుడని నమ్మితి నే. ఈతడు పరసతుల పరి
రంభణాదుల నెలగొల్పించి తన పరిశుద్ధమైన మనమును బాడు
జేసుకొనుచున్నాడు. ఇంక నే నుపేక్షగొనుట ధర్మముగాదు.
ఎట్లయినను నామిత్రునిగుణంబు ద్రిప్పజూచెద. (ప్రకాశ
ముగా) మిత్రమా ! నీవు సుగుణరాసివనియు, సూనుత
వచస్కుడవనియు నమ్మితి నే. ఇట్టి పరనారీహృదయపంకజ
బృంగ మీవని నెరుగను. నీవు పరనారుల గవయుట నెంతగల్గ
షము, నెంత యేహ్యము, నెంతకృరము.

ఉ. పరకాంతరీ దగ గూడు యేఁపుగుఱుకున్ మర్యాదయున్ మాయమా
నిరతంబున్ దిగులొంది తాదగు నిర్భాగ్యుం డటంచు వడిన్
వెరప్పితై నను లేక యేఁయెదుట వే జాటించి దూషింతు నీ
వరపల్నీ మణికింతయున్ * వినిన తావాంచించు యేనూతకో.

పరకాంతను వాంఛించిన పాకశాసనాదినురులు నెట్టి యిక్కట్టులకు
మూలమైరో నీకు దెలియదా, నీ వెరుగని ధర్మమున్నదా.
అయినను జెప్పద వినుము.

నీ. పాంచాలి గనగొని ♦ పరమ మోహము నొందు
గీచకు డంతనే ♦ గీచమనియె
అల సాధ్యు సతను ♦ నవహరించిన యట్టి
కై కేసి సుతుతల్ ♦ ఖారుమనియె
హాల్యను మోహించి ♦ అల పరుహూతుడు
గన్నలై మేనెల్ల ♦ గోలుమనియె
తులసి నెనయగ జూచి ♦ జలజాక్షు డంతట
బండరానిగనయ్యి ♦ భోరమనియె

గీ. గాన నిలువఁటి స్వాములే ♦ గాంతలందు
మోహమును బొంది బుద్ధి ♦ మూరశన జెరి
ఘోర కడగండ్ర గుఱియు ♦ గోలుమనుచు
పుడలు నపకీర్తి బొందలే ♦ పుణ్యసఖుడా

హరి—మిత్రమా! నింక నామాట విని యాగునుమగాతుల మాయ
లను దగులక మరియొకను గాపాడుకొని హరినిగొల్చి నయ
మార్గన ర్తివి గమ్ము.

రామ—సఖుడా! నిజముగా నీవా నీరజనేత్రిని జూచినచో నీవిట్లు
వదించియుండవు ఆమెను దరము జూచిన నారకవశిష్టాదులు
నహితము మరునకు దాసోహము జేతురు. మన మనగ నెంత
వారము.

గీ. ఆమె వదనలు జూచిన ♦ నవ్వుగవన
శశియు బింబంబు ♦ శ్వేతవెన్నెలయు గాదె
పద్మరాగంబు జక్కని ♦ బగడతీగ
నెలత యధరంబు మేనుచు ♦ నాశ్రయించె.

గాననామె మీసగేత్రీయు విలనాసికయు బింబోష్టియుననుటకు సంత
మాత్రము సందేహములేదు నిట్టియందముగల మందగమన
మూకుల కములనన్న సుందరులయందు లేదని నాయభి
ప్రాయము.

మ॥ భూమిని గాంతలు పేలువేయగద యీ । భామానుజీన్ బోలు ।
కాంతలులెదెన్ గనబాలువారలమె । కాంతిన్ ప్రకాశంబున్ ।
నీను బున్ బలనూటసాంపులన్ గోలున్ । నీటనొయ్యారమున్ ।
గానన్ బండ్లయొక యింటిఁనునుటన్ నా । గాంత జింతింపమే॥

హరి-- మిత్రీమా నింకనీవాక్కునాధారసంబులకు సంతసించితిని నింక
యాకాంతచెట్టబట్టి నామెశృంగారమంతయు శ్రీవరానందము
జేసితివి చాతచాం నిదియా నీదెలివిజేటలు

నీ॥ లలనులుగట్టగుకట్లు ♦ బేడిసలంచు

దానురలేఖలంచును ♦ దలచుగాదె

నీమిడిగా కెదు నా ♦ శకంబునుగాంచి

చెలునైసకోటేరు బోల్చుగాదె

నీలిమిచేపిండిన ♦ గుండ్రొజెవులు

శ్రీకారముఁబోల్చి ♦ జెప్పగాదె

మాత్రోహారీషములు ♦ మిరికి దుర్గంధంబు

దేహంబు దొలకరి దీగిగాదె

గీ. పనుచు గవులెల్లనర్పించు ♦ గారణమైన

మోహజాలంబునందు ♦ ముంగిటరులు

ఆదివాఘ్యాంతఃహితులు ♦ నాత్మసింహక

లండ్లమందున యమునచే ♦ నార్తిబడరే.

నిట్టిచో న్యమగు చనువును శాశ్వతమనినమ్మి తుచ్చపుషనులకు గడంగి
యశమును నసింపజేసిన గాలుడు గనికరించునా మిత్రీమా

నింకనిట్టిచెడునడవడికలకు నిష్ప్రళక నాపరంధాముడగు రాముని భజించి నిహనుఖములను బొందుము.

రామ—నీవెంత వేదాంతమువనస్యసించి ను నీవెంత దైవభక్తిగృహ్యురించినను నాయందువదనయ దు నాడెందముడగు శోభి వీడకున్నది నింకనీవిషయమై ముచ్చటపవలదు ఏమంటివా?

ఉ. యింతినిగాంచగా మనము • నొందినొ జెంచెలహూని బారికిన్
వంతలనొంది నోర్పుటకు • నెట్టివ- ధ్యులకైన జెల్లునే
వంతము గట్టిగామము • బాల్పడికిందుమీ పద్మగోచనున్
జింతనుచేయగావళిమే • జయ్యనమోహముచేత మితఃపరా
నదిన్నీ గాకనునకు

తే. బాల్పమరిగెనుమనకు • బ్రహ్మాండమైన
యవ్వనబేర్చె వేడుక • వెయునియ్యె
సతులజూచియు సరసంబు • జరపవలయు
గాని వేదాంతభక్తియు • గోరనేలా.

మితఃపరా? నింక వృద్ధావ్యమునజల్లు దైవభక్తినిప్పుడు దురక్కించు శోనిన నరులు మనలను పిచ్చివారముని నగుబాల్లు వేసివవ్వరా ఏయేకాలముల ఏయేబలులు నాచరింపవలయునో అట్లు ఆచరింపని పక్షమున నవనిదకు బాల్పడుదుగు గాని నికముందు వేదాంతమును దైవభక్తియు నొకొల్పవచ్చును. మనము నిందు జన్మసమున నుండుటచే కానుమున నొకొల్పవలయు. . నందుచే నీవు రోక దక్క చక్కెరబొమ్మ చట్టబట్టి చెక్కో రొక్కచు చెరుకువిలుకానిచైపులు జలుపు యే ముంచిది.

హరివర్మ—నఖుడా? చక్కనియుపన్యాసముద్వితీవి గాని, నీతఃపు శాశ్వతమనియు, ధనయావ్వంబు జరకాలమునుననియు, భార్యా పుత్రాదులు, బంధువులు బగివేష్టించ గల్గెను గొట్టి గామశ్రోధములచే మిట్టిడి తుదకు మట్టిపాలుజెందుట

యేగాని నీనివల్ల నినుమంతయు లాభకరంబులేదే? వృద్ధాప్యమున దైవభక్తిని నెలకొల్పుదమన్న సంతవరకు మృత్యువసునలను బుద్ధిడక మానునా ఏమిసీకేనెట్టి.

సీ. పంచభూతములచే • బరగిన జేహంబు
పరమాత్ముడున్నట్టి • పంజరంబు
పావపుణ్యంబులు • పరికించు నింద్రియ
స్వరణగల్గినయట్టి • పీచుకాయ
కష్ట సుఖములకెల్ల • కారణమైనట్టి
కడవహ్యమైన యీ • ఖర్చుకుటము
జననమరణములచే • జరియించు తనువిది
జావును యాత్మకు • జావులేదు

గీ. తరియుగాచుండి • ఎప్పుడో దొలగిపోవు
నీటిపైనున్న బుద్బుద • నూటిగాదె
కడవినుండిన భూమివి • నణగియున్న
మూలనున్న చుమృత్యువు • మ్రింగకున్నె

రా!— సఖుడా! నీవెంతనుడివినను కంతశోషయేగాని దైవభక్తియన్న నాకు దలకెక్కలేదు సరిగదా, ననుసేవట్లవిడిచిన నపరిమిత సంతసంబున దిరిగిచూడకుండ నరగువాడ

పారి— ఎమి? నామాటలు సంతకర్ణకతోరములుగానున్నవి. యా? నీయందు మిత్రవాత్సల్యముచే నింతసేపు వాగ్గుంధనాడులు సుడివిలిచి గాని నీయక్షిప్తమెట్లుండునో యట్లునంచరింపుము. కేచిచ్చలు నిలచుట కజ్జంబుగాదు నేనిజేవెడలుచున్నాను (అని నిష్క్రమించును).

రా— వృట్టికి సావీడవదలినది నింక నేజాగుచేసినచో నాప్రియురాలు నాకోసము నిరీక్షించుచు వెంతవినుగుచుండునో గాన నేజోయె చవని (నిష్క్రమించును).

4వ రంగము.

(ప్ర)వేశము:— కమలబాయి, అత్తగారు).

అత్త—అమ్మా! కమల అబ్బాయి రెండమాసములనుంచి యింటిపట్టు బట్టక దిరుగుచున్నాడు. వాడిని జూచుటకు గట్ల గాయలు కాచుచున్నవి. కన్నగజపుగదా కలిగిపోతున్నది. కలేక లోకమాతయన్నట్లు వీడు జన్మించినాడనిండి సంతసమొందుచుంటిని. సాక్ష్యముగూర్చే తండ్రి పరలోక మలంకరించిరిగాదా వీడేదో నన్ను దర్శించునని గాఢబ్రతుగా బెంచి దగింటిపట్టును పదిరాలు ఖర్చుపెట్టి నిన్ను వివాహముజేసితిని నీవు నింటికిని నొంటికి తెవె దిగుగాదుచున్నావు మీదపతుల పద్ధముచ్చటలు జూతునని గంభీరమాయానలో నిన్నిల్లారుచున్న మంటరి వాళ్లనుగూడి యింటికే గామాననాడు వీడినివేత. బట్టుటకు నేను వృథాప్యముచే దిగుగాడలే నన్నను నింక ఎవరు నెమరి దోడ్కొని వత్తును.

కమ—అత్తా మీకు చూచునకు నేడయో పరియుండబట్టి మీ దిరుగుచున్నారు. లేక వృథాగా దిరుగుచురా

అత్త—వానిపని దగలెయ్య ముండలనాబడి దిండిలేక ఎండి తిగుగుచున్నాడని మనయింటినిచ్చే యారి చెప్పిందికాకలే వీడి ముఖం దగలెయ్య యింటిగొడున్న పచ్చని బంగారముంతా బాగుచేసి బకనుసుగుణగానినగు నిన్ను బోకింపా సంతోష బండవాడలాగు దిరుగుతున్న వీడికి ఎప్పుడు జ్ఞానము వస్తుందో దెలియదు.

కమ:—అత్తా? నీయాత్మజుని నొవ్వనాడిన నాయాత్మ పరిపరివిధముల నెగురబోవుచున్నది నిక నొవ్వనాడకమ్మా.

గీ అత్త నానాధునొవ్వంగ ♦ నాడకమ్మ
నాదు దురదృష్టమింతకు ♦ నతిఫలించె

సాక్షివతికిని పెగటైతి + ప్రియునిబాసి
బ్రహ్మకుమని సుదుటవొసె + బరమేష్టి నాకు.

నావిధి నిట్లుండ నింకమిరేయజేతురు నెప్పటికైన నానాధునకు
నామిద ననుగ్రహమురాకుండునా ?

అత్త:—కమలా మొదటికుంచి నీశాంతమే యింతముప్పులెచ్చినది
మావాడు బలేరావు బండ బండకు దగ్గరట ఆడవు.

కమ:—అత్తా నీమి బండబాడనమ్మా నాదైవము, నాసాక్షివతి,
నాజీవనాచారము, నానాధుని నాహృత్కమలమందు నానా
ధించడమును మారుగా నొప్పువాడిన నెట్టిరారవాది నరకముల
వాలకుని నో గదా ?

అత్త:—(తనలా) ఆహ నాకోడలు ఎంత సుగుణగాలి ఎంతపతిధర్మ
గలది సాక్షి, సునుతేదేవులమించుచున్న దే ఏమినాభాగ్యము
యిట్టి నీ గుణోపేతము, యిట్టి యిల్లాలయ నానుతును నిర్భా
గ్యుడై చుంటుంటును నూడి కంటిపడై కంటినైనా బాడకు
న్నాడే నుజేయుచును గట్టిగా మం లింతనున్న వాడిబాడవ
గనబడిన ప్నది (నీకాశముగా)

నీ గంటికేగాని గడుపార + గన్నసుతుని
బెంచితనిగాని బ్రియమున + బ్రీతిగాను
నిట్టి చుక్కాగ్గడొనంచు + నెరుగనైతి
నేమిజేయును నీగతి + నిట్టులయ్యె

కమ:—అత్తా అసము కంగాగుడికి కార్యములు సాధించగలమా
మనసాటినున్న యాపగమపావని భవానియే మనపరితా
పముదీర్చి నానాధుని నాగోగల్పును నాత్మిలోక జనని తిరు
రాంతక సతి, నాప్రమాదేవి నన్ను గుణించి నామనోబీష్ట
ము నెవేరదా తలీ

అత్త:—అమ్మా! కమలా నేయో జ్ఞాచున్నది అవచ్చేనాకెప్పు
రో జూడుము

కమ:—(చూచి చిరునవ్వు మొగమున, అత్తా మీకును రరత్తు మే
వచ్చుచున్నారు

అత్త:—(ఆశ్చర్యమునో) ఏమీ మా వాణి ఏదీ! ఏదీ! (చూచి)
నాయనా ఎక్కడికెళ్లేవోయి

ప్రవేశము:—బలేరావు

బలే:—నేనెక్కడికెళ్లితే మీకెందులకు నాయిష్టమొచ్చిన వోట
కెళ్లితిని నన్నటకాయితోనావీడు

అత్త:—అయ్యో నాయనా అడిగితే తప్పటా

బలే:—ఛీ ఛీ అడుగులకు నీవెవ్వరవు

అత్త:—నాయనా! కన్నకడుపుగాదా నీవేమయిపోతివో నెచ్చటి
కెళ్లితివోయి నడిగితిని

బలే:—నింతటనుంచి నాప్రేమయము త్రవడు నాయిష్టమొచ్చిన
చొప్పున దిరుగువాడ నిక నన్నడిగిన సహించను

అత్త:—యింతపిచ్చి తానుసమీపా నాయనా యింట్లోలు
నీభార్యమొగమైన జూడక కుచ్చితుల కుట్టిలలోనికి కూలి
పోతావటా! అమ్మా! కమలా స్నానమునకు నీళ్లుబద్ద
అబ్బాయి స్నానము చేస్తాడు లేకునాయ నా నెచ్చుకుతింటి
వో కాస్త అన్నముతిమ్ము కమల బిందితో నీళ్లుబద్ద అచ్చట
దించు)

బలే:—(కోపముతో) ఓసి మూఢురాలా నాస్నానమునకు నీపానీయం
బుడెక్కున్న వారెవరు నిచ్చట నీజలఘటముండదు (అని
కాలితో నీళ్లుబిందెనుదన్ని కమలను గొట్టి)

ఉ. స్నానంబెందుకు నాకు జూడ + నిక సవ్యాసంబు శ్రేష్ఠంబుగా
మనమందున్ నెలగొల్పినాను + నిక వైరాగ్యంబునన్ జెందగా

నేన నిష్టన్ నవ మొంది • నేర్చేదను నాజోక్యంబు వరదన్న
యి నీళ్ళున్ నీళ్ళును దెచ్చిపెట్టి • నిటనాట్యంబున్ దగన్ జేతువే
[అని కమలను గొట్టును]

అత్త:— (అడ్డను జొచ్చి) ఓరీ దుర్మార్గుడా? యాయల్లాలను యింత
నీచుపిస్తాయున్నావేమిరా శుంఠ? పాడుముండలు భోదించిన
పాపమటా? వగనువతివోతను, బలుకాడని బరమసాధ్యని
బడమో యితున్నావేమిరా నీవు సన్యాసిఅవుతావో, బైరాగి
వాతావో అవరా? నాయంటిగొచ్చేవంటే గెంటిస్తాను

బలే:— ఏమిటి! నీయింటికవస్తే నన్ను గెంటిస్తానా! ముసలిముండవు
కదాయో! నాగొనినగొలది మాటలు పెచ్చుబెరుగుచుం
డివి నీకు పాదప్రసాదములు దగిలించి నిన్ను యాసాధము
గుంచి సాగవంపినగాని నీవదరుటమానవు.

అత్త:— ఓరీ! పాశురిక! నన్ను గాళ్లతోదన్ని నింటనుంచి నీడ్చి
నేస్తావటా? నిన్ను గని బెంచినందుకిది ఫలమటా? నింత
బండ మొండివైతివేమిరా!

బలే:— నాడా! నీవదరుట నింక వదలవుగాలోలు నింకనిచ్చట నుండ
నిగవు పొమ్ము (అని దల్లినిగెండును.)

అత్త:— ఓరీ నాగునా మమ్ములను ఎందుకు సంవేస్తావురా నీవు జెడి
పోతావని నీతోనమే జెప్పితిని యాయల్లునీది యాయల్లులు
నీచ ఏమిజేసుకుంటావోజేసుకో యీ నేళ్ళకుండి రేపుకచ్చేముం
డిని నాకెందుకు నీయిష్ట మొచ్చినదొప్పునజేసుకో నేవెడలు
చున్నాను. (అని పోతోవును)

బలే:— శిల్లికి అడ్డముదూర్చి నీవెడలుటకు నేనొప్పుకోను నాగర్బునకు
కొంత దొడ్లవ్యము గావలసియున్నది. గాన నీదిగ్గరయున్నదొడ
వులుగాని. నీగోడలు మేనియాభరణంబులుగాని యిచ్చిమరగదు
లుము (అని బడిలేచేతిలో బట్టకొని నిలబడును.)

అత్త—ఓరి నాయనా నాదగ్గిరేముంది... యిదివరకే వున్నదంతా పూజేసేవుగదా ఏదోపచ్చపచ్చగా (కోడల్వైపుజూపి) దాని మెల్లో పదికాసుల బంగారముంటే నీగళ్ళు పచ్చబడ్డాయటా! యీవదికాసుల బంగారమైన యంచక బాడుకేసు కొని పోకువాడవై పగారువాళ్ళు ఎంచల్టటుకొని పాత్రాలు విడుస్తావటా! ఓరి నీకెటువంటి పాడుబుద్ధి వుడుతూయుందిరా నాయనా?

బలే—అమ్మా! నాకీహాటలతో బోయోజనములేదు ఏముంటివా? జెప్పిదవినుము.

గీ. నేను నడిగిస్తోడవులు • నాకునిచ్చి
బంపు బంపకయున్న యీ • పితవల్ల
నీదుశిరమున బగులగ • నొంజేసి
తోడవులును గొంచునేగెడ • తోడవులేదు.

అని చేతిబడితి జడాయించు.

కమ—అత్తా! మీకుమాయని సరయి ఎగు హృదయము నేమి వికల త్వము బొందుచున్నది. నీక బాగుకేసిన బ్రమాదము సంభవించునేమో నాకంతాభరణమునొసగి కడకాళ్ళు బట్టమందువా తల్లీ!

అత్త—ఛీ! ఛీ! నిర్భాగ్యురాలా! నీభర్త బండతనంబునకును నీ యొక్క బేరితనంబునకును సరిపోయినది సంసారము తయ్య బాడుకేసుకొని సహ్యసంబుచ్చుకొనివేమిటే!

కమ—తనలో

గీ. అత్తయాజ్ఞకు నేమియు • నాడలేను
భర్తనాతుడ్డుదెయుండ • బరగనము
దెప్పుటంచును నామీద • దెప్పులుజూప
నేమిదోచదు దైవమా • నెట్టితరవూ!

అయ్యో నేనేది జేయుదాన నానాధును నిర్ధమత్వం వహించి నీవృద్ధ
యగు ద. మాతన గ్రంథి జంపగలదులకు నాలోచించుచున్నా
రే అపని వీవతయగు నాయత్త గారు దుర్బలాంబునొందిన నాకే
ని తెరపు పెట్టుచునా నాయత్త గ్రాణంబులునిల్చి నాధన మనః
హాణంబులు నానాధునకు సమర్పించి పరమలంకరించి సుఖం
చెద (ప్రకాశముగా) ప్రాణేశ్వరా పరమహావనియగు మీజన
నిని బరినాగ్నుటకంటే మీకు వెగటగు యాదుర్ద్రాగ్న కాలిని
బరిమార్చి పుణ్యవాంబు జేయరాదా ?

గీ. భగవంతునిము గల్గిన • దలయుగొట్ట
దలచుటయు ధర్మమూహికు • హాణినాథా
మీకు వెగటుగదోచెడి • మగువశిష్యు
దునిమి సత్ కీర్తి నొందుమీ • ధరణియందు॥

బలే— ఛీ! ఛీ! మూర్ఖులారా! మాటలసంగడిని మరిపించి నీవంటి
నున్న సన్నపులిష్టక నెగ్గొట్టుటకు నాలోచించుచుంటినా ?

శా. ఓరీ మొరళిఖండి నీతోడవులన్ • వాంచించియున్నాడనే
యీలా జాలము నెలకేసెదవు యీ • వె వస్తుజాలంబులన్
కాలంబును గడలేరుచుండెనిక • కాంత నాడు వాక్కున్ మదిన్
దలపంజాంపు జావనెంచితివె • దన్వీజాపు నీదెబ్బతో.

(అని కార్యామెదను క్రిందికివంచి మెడనున్న హారమును ద్రోసి
చేతబట్టుకొని)

బలే— న్యాయమునకు నివి రోజులుగావు నేమంటిరా ?

నీ. మంచిమాటలచేత • మనసు గరగించియు
గానియిమ్మన్నను • గానిలేదు
దనకెంతపపకార • దనిలికేసినగాని
గానియిమ్మన్నను • గానిలేదు

నెంతకృతజ్ఞతా * నెలమిజూపిన గాని
 గానియిమ్మన్నను * గానిలేదు
 గనపొగమునకు * దా పొగమిచ్చినగాని
 గానియిమ్మన్నను * గానిలేదు

గీ. భార్యయే గాదు బరను * బంధువులె గాదు
 పూరుబెద్దలె గాదు * పుద్యోగమైన
 దెబ్బనకు దెయ్యమైనను * దెవుబట్టి
 కార్లబడి కానిగాదు * గానులనె నొనగ్గు||

(బడిత జడయించి) యింక నేనెచ్చట నెలవరాదు నీతాళం వారబు
 నెలరివద్దనైనను దాకట్టబెట్టి భయమును స్వీకరించి నాప్రియు
 రాలు యిందిరి మదింముకు వెగెడను. (నిష్క్రమించును.)

అత్త—కమలా! అయిందే ఆకాస్తాను బండమొండెవాడని నాకు
 భయమేస్తూనేయుండేదే అయ్యయ్యా ఏనాటివరము ఎప్పుడు
 సంతపించినది మీరూను మామగారు తండ్రి తండ్రి
 తాతతాతనాకు దివాణండ్లభైరెంమాళ్ళు సర్వముస్తానీజేసిరై
 తుల నేడిపించి వాళ్లవల్ల లంచములు బుచ్చుకొని సంతపించి
 చిన ముత్యాలహారమని మాఅత్తఅత్తగారు నాతోజెప్పేది
 యింకవరకట్లా మూలనేయుండేదే పాపిష్టివాన్ని వండుకుదీసి
 నీమెల్లోవేసే పాపిష్టిగాడ్డి కళ్లతోజూచేను చూచివచ్చుటనుంచి
 నివ్వలుదొక్కినగోతి చందంబున వెగిరి గెంతులేసి నీమెడ
 లోది దెంపుకుపోయిందాకా నిద్దరేబోవకుగాదు అయ్యయ్యా
 నెంతజక్కనివారము, నెంతవిలువగలవారము అబ్బవేలయాపా
 యాలవారమే అగ్గిడిపోయిందే అనిపిస్తును.

కమ—అత్తా! మనమొంతవిచారించినను గార్యంబులేదు మీకుమా
 రునిదే ఆసాహ్లాటచేత ఆయండగ్గిరకే నామత్యాలహారము

సరిగినది దీనినిగూరించి మీరింత వలవంతనొంది గుండుట సహజమా?

అత్త.—కమలా! నీవన్నట్లు నింకగార్యములేదు యీసంసారమునిల బడేయెత్తులేదు చుట్టిగా మండలింతుమన్న వాడిచే పాద ప్రహరణలు దగులునని భయపాచున్నది. నింతకాలము బ్రతికి సంతివెనుక జచ్చినన్నట్లు యాకుర్రోపీయగచే దెబ్బలు దిని బ్రతుకవలయునా నేనిచ్చటమండజాలను నేనేకాశీయాత్ర కోబోయెద (నిష్క్రమించును.)

కమ.—అత్తా! నీవరిగినవెనుక నన్ను ఆశించునానెవరు నేనెట్లు జీవింతును.

గీ. అత్త కాశీకిపై నెట్లై ♦ యరుగుచుండె
చర్త పాభామలకుగూడి ♦ పాళులాడు
నింటనింట చుట కష్టంబు ♦ వంటిగాను
ఏమిజేయుదు నాప్రాణ ♦ మెల్లునిలచూ॥

హ! భవానీ! నన్నురక్షించుట నీకుభారమయ్యెనే తల్లీ నీనింక నిలువజాలను నీలోగల్పుకొని నాకు పరిసుఖంబులు నొసంగుము.
(అని నిష్క్రమించును.)

గుండ్ గుభేల్.

తృతీయాంకము

ఒకటవ రంగము

ప్రవేశము:— రామనాథం, నాయుడు, అద్దూఖాన్, రామిశెట్టి
గోర్లు

రామ:—ఎంతమిత్రదోహి ఎంతకుచ్చితుడు ఎంతవారుణమైన యు
ద్యమము తలపెట్టెను నావరములుతుండని దలచుకొనిగాని,
యిట్టిమృకసారుదోహియని నరుగను బలేరావన్న నెంత
ధక్కిశ్రీర్థులుగా జూచితిని నిట్టి చెండాలుడనిన అనాడే మిత్ర
గోటినుంచి దొలగించకపోనా!

నాయుడు:—బలేరావేమొనర్చెను నాతిను యీమధ్య మన గాన
మందిరమునకు వచ్చినట్లాడె నా గనపడదే ఆతడేమయినాడు!

రామ:—అతనుజేసిన యుద్యమము మీరెరుగరా?

తే. నన్ను మరగిన కాంత * నమాంతముగను
నెత్తుకొనిపోయి * నెవ్వరుజూడకుండ
మారు వెలుపల నున్న * నుద్యాసమందు
నుంచి దమిదీర దానితో * నెవయుచుండె.

అని నానహకాకుండొకడు నాతోచెప్పి నిది యధార్థముగాని నసత్య
మండదు వీడు నెప్పుడును కుచ్చిత నాలోచనపరుడే నాముద్దుల
గుమ్మను నావలపుల బరణిని నాధనపేటికను నేమందుయో
బ్రామి తం వశముజేసుకొని మారుయుచున్నాడట ఆహా !
సంతలో నాయవస్త దారుమారై నది

సీ. ముద్దు నిమ్మను ♦ మోము దగ్గరజేర్చి
బుగ్గజూపించెడు ♦ ముద్దరాలు
దొమలపాకల దెచ్చి ♦ తొడిమలు జాట్టియు
నోటికందించెడు ♦ నీటుగత్తె
ధనము లేదనుకొన్న ♦ దైర్యంబు దగజెప్పి
వేలుకు యావ్యముర్ ♦ యాచ్చునింతి
నేవేళ కావేళ ♦ వేడి ఫలహారంబు
వకొడి గారవూస ♦ బంపు తరుణి

గీ. నాదుమాటకు జవదాట ♦ నెరుగనట్టి
గులుకు గుబ్బలు నాఎద ♦ గూర్చునట్టి
సుందరంబైన యిందిర ♦ జూడగలనె
కోటి జన్మంబులెత్త నా ♦ కంటబడునె.

నాయు:—రామనాథం మిగుల ధైర్యశాలివగు నీవు వక విటకులాడి
కై నిట్లు పిలవించుట తగునా నిదియంతయు దైవకృతమున
దిగుగాడునుండును గాన నెప్పటికీమి మువ్వవాటిల్లునో నట్టి
వారికిని దెలియుట దుర్లభము నేమంటివా ?

గీ. జటికిలోపల ధనవంతు ♦ జటిలపరచి
బీదవానిగజేసి బలు ♦ బాధలెట్టి
బీదవారిని క్షణము ♦ గుభేరుజేసి
సౌఖ్యములునిచ్చు దైవంబు ♦ సంతసమనా.

నట్టి దైవయశ్శము నట్టి బలవంతులనై నను దుర్బలులగను దుర్బలు
లను బలులగను మార్పుచుండునుగదా

రాను:—నాయకుగారు మీరు నుడివిన దైవయంత్రము అతిజిత్ర
మైనను నామదగజయానయగు యిందిరను మరతుమన్నని
మరుపురాకున్నదిగదా

ఉ. చక్కని సుందరాంగి నది • కెక్కిన చక్కెరబొమ్మ నీనితో
మక్కువదీరనే రతుల • మెచ్చగ నూన్పడిజేయుచుండగా
వెక్కునమయ్యె దైవముకు • పన్నిలు వంచనజేయవెంచి యీ
టక్కరి దాగుబోతు బలెగా • వ్రు! ఆలివిజేసి నింతలోన్.

నట్టి మహమునులైన నా నట్టి రాజునరాశులైనా స్త్రీలు న్యాయమోహ
మున దిగులుకొని గచ్చశుభము కాకరమైరి అహ! వివేకాది
బ్రహ్మపర్యంతము నిండిన నానశ్చేష్టనుని లీలలు గడువిచిత్ర
ములని తోచిడిని

గీ. నొకని యాలిని నొకనికి • నొసగుచుండు
నొకని యర్థంబు నొకనికి • సంబంధము
నొకని జోగిగజేయును • నొకని భోగి
జేయుచుండును దైవంబు • జిత్రగతుల.

(బలేరావ్రుచుదేసిచి) అవురా! పరమమతుండవని సంతసించితిని
గాని, నాకట్టి దారుణశత్రువామవని స్వప్నావస్తయందు
గూడ దలంపనే వీరిభండకావరము నొంతలో మోచివది వీనిని
మట్టిబెట్టుకున్న నామనంబు శాంతించదు (కోపముతో)

శా. ఔరా దుష్టుడ దుర్బుధుండుడ అతి • కృరాత్మ చెండాలు దు
ర్మార్గా కంటకహీనకృశ్యజరితా • రోహత్మసంసేవకా
మోరా కారముదాల్చు నాయుడినని • గంటంబు గాని చేతులన్
శిరమున్ పక్కలుజేసి నాయముని • సంస్థానంబు జూపింతురా.

లడ్డూ:—హరే రామనాథం వాడుయిక్కడలేని సందూషూషీ
వాడ్కిమీద కోపంజేస్తే వాడ్కివీడిచెయ్యవలె దాన్ని
నియ్యటాడ సరిపోయి పట్టునదాటింది దాన్నికోపం
విషారండావద్దు ఇద్దరసీ మరగయా జెయ్యాల

రామ:—లడ్డూ మన కేయస్థునులేక యీ బలేరావు యిందిరలను బని
మార్చే సాచయంబున్న నాలోచింపుము

లడ్డూ:—మహాబాజ్ వాడ్వాలేని యూహచెవులాన్ జత్తుర గిత్తుర
బెట్టి నుంచి మాటర్ గీటర్ జెప్పీ మచ్చికాచేసి మందూ
బెట్టి మాపట్కి మరగాయాజెయ్యాల

రామ:—లడ్డూ ఎంత తేలికగా వచింపుచు టివి సతకునామాచ్యుడను
కొంటివా మాటలచే మనకు లొంగునా!

ఉ. కున్చితబుద్ధుడై యశకు * కూరిమిమీరగ కోమలాంగిలో
మ చ్చటలా పుచున్ దిరుగు * మూర్ఛితచూపుచునున్నయట్టి యా
దుశ్చరుతునీ విధించుటకు * దోర్భలమున్ దగ జేపజూపితే
జచ్చునుగాని మంచిగను * జెప్పిన మాటకు వాడు లొంగునే.

లడ్డూ: సామంబున జిక్కుటకు సాధ్యముగానినాడు నింకదంజోపాయం
బుననే వానిని దురముట్టించవలయును (నాయుడువై వుడిగి)
యిందుకు మననాయుడుగారు ఏమనిఎడరో వినిఎడ? నాయుడు
గారు బలేరావుయిందిరల బంధించవలయును యిందుకు బంధ
నోపాయమున్న వడింపవేడెద.

నాయు:—(శ్రవణం) నీతడు నీకార్యమునకు నన్ను సలహానడుగు
చున్నాడు నేవిధముచేతనైనను నాచేకచెక్కమంతయు జూపి
నాడంబవాక్యములచే ఆడంబిము గలగజేసి నీతనికడులు
బుట్టించి గొంత ద్రవ్యము లాగవలయును (ప్ర)కాశముగా
అయ్యా రామనాథం బలేరావన్న బహువీరుడు విటకత్తెలను
గనిన విసుగు విరామములేక దిరుగు విటశిఖామణి మాయ

లకు శక్తిజిత్రే, బలిమికి బరళురాముని మించును నట్టి మహా-
శూరుని బట్టి బంధించుటకు నట్టివారికిని మేన బాణింబులు
నిలుచునా ? అతడసాధ్యుడుగాదా !

రామ—నాయుడుగానూ బలేరావుని ఓట్టి మనము బంధించలేమా ?

నాయు—ఏమో ? సం దేశాస్పదముగానున్నది. అట్టిచించి వెనుక
అభిమన్యుకుమారుని ద్రోణుడూహించి బన్నిన పద్మవ్రాహ్మ
మునలోలు పన్నిగడ బన్నినగాని, బలేరావు మనకుసామా
న్యముగా జిక్కడని తోచదు.

రామ—అట్లైన నేమిబన్నుగడ బన్నుదురోబన్ని నాతని గడతేచ్చుట
యే నాయభిమతము ఈ కార్యమంతయు మీమీద నేనుచితిని
మీరు బాలనముంచినను, నీళ్లనుముంచినను మీదియే భారము.

నాయు—(తనలో), నీతనికి నేబోసిన పిరికిమందు దలకెక్కినది. మన
మెట్లాడించిన నట్లు జెలగాటమాడగలడు. (ప్రకాశముగా) రామ
నాథం, అట్టి ద్రోణపన్నుగడ పన్నుటకు సిద్ధముగనే నుంటిని
నీకింత భయమెందులకు నానంగతిసేపెరుగవా ?

నీ. శోర్బులకెల్లి * పార్టీలకు నలహాలు

గొమరొప్పజెప్ప * శోవిదుడనేను

తప్పసాక్షులనెల్ల * తరిబీజులనుజేయు

తర్కంబు జడవిన * తార్కికుండ

దండ్రీ తనయులకును * దంపెలు దగబెట్టి

ధనవంతు గృహములే * దారుజేస్తె

భార్యభర్తలకును * బవరంబుగల్పించి

భారతంబెడదీయు * భవ్యమతిని

గీ. ఇంకనేగార్యమైన నా * వంకబడిన

దాటిపోవునె నెటువంటి * ధీరుడైన

రామనాథమ నీవింక * రాజనమున

నుండు నీవగసాధింతు * నిండుమతిని!

నాహగ్ జాలమువినిన నెదిరింటిబెంకులు బింకంబులుడిగి జలజలా రాల
వలసిందేగదా నాఅట్టహాసమునకు ఈచుట్టుపట్ల నరువదిరెండు
నూళ్ళు గడగడలాడి, గడుపారగూడు, నీరంబులు గోళక
నట్టుడికినట్టు నుడకవలసిందేగదా ఇంక బలేరావన్న దృఢప్రా
యనిగానెంచుము.

గీ. నాదుశూరశ్వమింక + నెరుంగలేవు
వాడిమించినగోళ్లతో + నేడెగోఁ
బిలదిగయ్యంబుదగజెచ్చి + బిలుకమార్చి
ఎరుగజెప్పుదు నాశౌర్య + ముర్వినందు॥

యీమధ్య సిపిరక్రిమినలే కేసులలో నెంతమంది వీరాదివీరులను శిఖ
పట్లగోత్రములుజేసి మనవీటనుంచి నవశలకు సాగనంపితిని నీ
వెరుగవా? ఒక్క సరసంచిరూప్యములు నీవిచ్చిన ఒక్క సర
గంటరో బలేరావునీబట్టి శతయోజనంబులు దాటించి లంకా
ద్వీపమందుంచగలను.

రామ—ఓయిదేముడా! యీనాయుడుగాదు ఏవెవారలోకివచ్చి
నాడబ్బు దిగమింగడాని కాలోచనచేస్తాడు.
వీడూహకాల మొన్ననాయిల్లు నట్టేటిలో గట్టేసేడు. ఖాకీలు
ఎగదియ్యమని

నాయు—శెట్టిగారేమిటా దీర్ఘాలోచన

రామ—అబ్బే! ఏమియుగాదు తక్కిడ తాళ్ళుతెగి సిబ్బెలు చితుకు
తాయి అని

నాయు—ఓసీయుక్తిగాల! మావీపులు చితుకుతాయీ, మాతాళ్ళు
తెగుతాయి బలేరావంత బలవంతుడా మమునెదురుకొనుటకు.

రామ—బలవంతుడో! గిలవంతుడో! నాకుడెలియదుఖాబు వెనక
వెచ్చమట్టికెళ్ళి, అడిగితే ఆరువీశెల లెంపకాయకొట్టి యీడ్చు

- యివ్వుటికీదవడ వాపుదియ్యలేదు యీ సాయబుగారినికూడా
 వక్క యిసురుయిసిరేదు సాయబుగారూ నిజమేనా అబద్ధమా?
 లడ్డూ—అరే! బకారీ పిరికిమాటా, ఝూటామాటా నాడ్వవద్దు
 నాదూ సత్వానీకు తెల్వలేదు నాదుబలం ఏనుబలం
 రామి—సాయబుగారూ? మీకు ఏనుగుబలముంటే మొన్నసంతలో
 చాకలోళ్లచేత చెబ్బలుడిన్నా రేమండీ
 లడ్డూ— ఇదీ నీతో ఎవడూచెప్పేడోయి మేముగాదు ఎవడ్నిజూచి
 నీవ్ గడ్చిడా మాదీహనియుండావు సంతలో గడ్చిడా మాదీ
 మ్రోతే సాకలీ, గీకలీ సంతా, గింతా యెగిరి క్షాడుదీసి నాలు
 డాయించడే
 రామి—అయితే, నబాబుగారు మీరిండి మంచిదా మాతిండి మం
 చిదాండి
 లడ్డూ—అరే! మాదూతిండి తెల్వలేదు యేమీతిండి తిన్నాలంటే
 పులావ్ తిన్నాలి, ఘోష్ తిన్నాలి, గొట్టితిన్నాలి లేకపోతే
 యింతా సత్వావస్తాదీ?
 రామి—అయితే! యీవల సచ్చినోడు మాఅయ్య ఆబ్దీకం మాయిం
 టికాడ మాఅత్తప్పనండిన అత్తైసర తినిచూడండి దానినుజాకా!
 లడ్డూ—తూన్, తూన్ దిగదుడుపుగూడూ బెట్టీ, దున్నాపోతూ
 పెరుగూబోనీ, మామొడ్డకాయ ఎచ్చడీబెట్టీ తినమంటావు
 యేమిటితినేది నా మొఖం, నీమొఖం.
 రామి—లడ్డూ ఖాన్! మాటలకేమిగాని నీవుతురకబిడ్డవు బలవంతు
 డవు నీవల్లను నాకార్యము సఫలత్వనొందవలయును. దుర్మార్గుం
 డగు బలేరావునిబరిమార్చి, నా మనసంతోషమునుగూర్చుము.
 లడ్డూ—ఓ! తప్పకుండాచేస్తాన్ బలేరావు, గిల్లేరావు నాకూ హడ్వూ
 లేదు. మక్కాకే మరగయాచేస్తాన్ మహారాజ్ సంజేవం
 పడావద్దు మాకు పిల్లల్, జల్లల్ నిండావున్నారు. నాకూ

రుగోడాభార్యర్ నిండావున్నార్ మాకూ దిన్నకి దో రూపాయి
చెల్వవుందిభాయి మీరు కన్నెటి వుండ్వాలి.

రామ—సరే! యిదివుచ్చుకొని సంతోషించి నాకార్యము చక్క
బెట్టండి. (అని వందరూపాయల నోటుయిచ్చును.

లడ్డా—మాకూ హల్లాదయా వల్ల హింతా హన్నం పెట్టించే సంతో
షం, సంతోషం మహారాజ్ మీదుపని మూగుచిటికిల్లోకి
మరగయా సేస్తాన్ మీకు ఐర్వా, గిర్వానై.

రామి—(తనలో) యీ రామనాథం గడుదోడనుకున్నాను. గాని యిం
త వెరి) వెంగలప్పయుండబోడు యీ తురకోడు డచ్చాల్లో
దగుల్కొని ముండకోసము వందరూపాయాలు వీడివళ్ళో
బడసేడు యీసాయబుగాడు నికారులనుకున్నాను. గాని
యీడు కత్తిరక మోడే యీరోజులలో లత్తుకోరులమ్మిడిలకె
కొంత ఆటనాగుతుంది నిజంగాబామ్యే మాలాంటి యవారత్తు
లకేముంది యేయెవారమేకుద్దామన్నా కన్నొడుచుకొని కార్తి
రునుకున్నా కానీకనబడదు. అందుకోసం అమ్మకాలెత్తిపెట్టే
గండా శ్రీరాముని దయచేసను అని యీ రామనాథం రంకె
వారంలోకి రంకెసేను. యేంజరుగుతుందోమాదాం! (ప్రకాశ
శముగా) రామనాథంగారా? నాకు శలవిప్పిస్తారా? నేనింటి
కెల్లాను.

రామ—శెట్టిగారు, మీరుకూడా యీ కార్యములో సాయంజె
య్యాలి.

రామి—ఏమిసాయం చెయ్యగలను డబ్బుసాయం చెయ్యడానికి డబ్బు
లేదుగండా, యిక మాటసాయంజెయ్యాలి.

రామ—చూట సాయమేగాదు మీ యుక్తిసంతయు నుపయోగించి
బలేరావు నిందిరలను బరిమార్చి నామనసంతోషమును బెట్ట
వలయును.

రామ—ఓసోసి! బలేకావు నాచేతబడి బ్రతుకుతాడా? నాశౌర్యం
నాబలం నాయుక్తి మీరెరుగరండీ!

సీ. సక్కిపరిగెట్టెడి ♦ బక్కదొంగలనెల్ల
దక్కిడుచ్చుకు దరిమి ♦ దరిమి గొడితి
నాకు మాలయ్యకు ♦ నేతీకాడొచ్చింది
వీవుచితికేలాగు ♦ విసిరినాను
వుల్లిపాయలపులుసు ♦ నల్లికం పేసింది
అత్తప్పమొకముస ♦ నట్టెగొడితి
చింతపండులోను ♦ చిట్టెలుక వుచ్చొస్తే
చీరేస్తే దాని చ ♦ ర్థంబునేను.

గీ. హవమోదితి వస్తాదు ♦ జచ్చినంత
బరులుజేసితి పరువు ♦ లోకుండనేను
కోపమొచ్చినదంటే నా ♦ గొల్లుదెలదు
వీశెరాళ్లెల్ల వీధుల వెంట ♦ నగురూ॥

మాశౌర్యము, మాయుక్తికి మించినవారులేని ప్రకృతి పొందినాము
గందాలిండి అడవిలో పెద్దపులి ఎంతలోకువో వూళ్ళో గోమ
టంత లోకువండి ఎక్రిమొకాల కేందెలుస్తుంది గోమటి పిరి
కంటారు.

గీ. పూకచేగొడితె వూరంత ♦ నోరువెట్టి
నాదుభార్యకు దెలుసు ♦ నాదుశౌర్య
సావాసంబిక మాయింట ♦ జచ్చెనుగద
యుక్తిసత్తువ దెలను ♦ అత్తప్పకేపుడూ!

రామ—తెట్టిగామా? మాయుక్తికేతులన్నియు నా పూర్వముగ జూపి
బలేకావు, యిందిరలను బంధించవలయును.

రామి—యీలాంటి బేరముంటే ఓపికట్టి మరియెగురుతాను. మీగొచ్చిన భయం నాకు లేదుగదాయండి నన్ను మాత్రం వకకంటి తోజూడాలినుచూ?

రామి—యిదిగో శెట్టిగారు యీపారితోవకము బుచ్చుకొని సంకోషించండి!

రామి—అబ్బే! నాకెందుకండి! (చెయ్యజూపి) సరే యిత్రానన్నది పోనివ్వడమెందుకు తెండి! (రామనాథం యిచ్చు 100 నోటు యిచ్చును.)

రామి—అహ! ముండకోసము వందలు నెగురుచున్నవి. యింక ముందుముందు మాబుర్రలెగురునేమో భయపడుచున్నది.

రామి—సఖులారా! నా కార్యము మీదిగా భావించి నాయందు మిత్రవాంచల్యముంచి,

పంచనామరం. రండి రండిమిత్రులారా ♦ రెండుయామములకు
దండి బుజబలంబుజూపి ♦ మొండెబలేరావునీ
ఖండ ఖండలుగనుజీల్చి ♦ కలుకంటి నిందిరన్
దండనంబు జేసిరూరు ♦ దయతో నన్నుబ్రోవుడి||

శేవు బలేరావున్న బంగ్లాకు మీరు వగలు రెండుయామములకు యుద్ధసన్నద్ధులై వచ్చినచో నేనుగూడా నాయుధోపేతుడనై వచ్చి మనమందరము చుట్టుముట్టుదుము. సంత నెలుతోవుటకు వీలు లేక మనచే బలేరావు, యిందిరలు బట్టబడుదురు. ఆపైని హత్యకు నాలోచింపవచ్చును. వెంకటాద్రినాయుడూ! బలే, జక్కని యూహజేసితివి. తప్పకమనమందరము రెండుయామములకు రావలయును శెట్టిగారూ ఎడ్డాఖాన్ దెలిసినదా రామనాథమునాజ్ఞ మనము రేపే బలేరావుని బట్టవలయును.

రామ—రే! రేపివచ్చెదము. రామనాథంగారు శెలవిప్పిస్తారా
రామ—మంచిది వెళ్లిరండి!

(నాయుడు, రామశెట్టి, లడ్డా నిష్క్రమించును.)

రామ—ఆహా! నిప్పటికి నానున శాంతిగలిగినది. గాని లంచములక్రింద
నెంతశామ్మ ప్రయమైపోయినదో లెక్కలేదు. యీ లంచము
లనే, పిశాచములచే నెట్టి నివాణములు, నెట్టి సంసారములు
మలుమాయమైనవి. నెంతగౌరవ పురుషుడైనను, నెంత సుగు
హోరాసియైనను లంచమున్న నపరిమిత సంతసంబునొందును
గదా?

సీ. సభలందు ధర్మంబు ♦ జాటిజెప్పెడువాడు
జెయిజాచి లంచంబు ♦ చెక్కుజేయు
దగవులందునజేరి ♦ నలదిగ్వివ్రాతజే
యిరువైపు లంచాలు ♦ నెమరువేయు
సత్యంబుగోర్తుల ♦ సమగొల్పు సుదోర్మగి
చాటులంచాలకై ♦ చెయ్యజాచు
బియ్య వ్యసైన బా ♦ బయ్య పాగనదిప్పి
లా దెలసి లంచంబు ♦ లాగుచుండు

గీ. జిన్నయుద్యోగులను మాట ♦ జెప్పవల
పావలాబేడయో చుట్ట ♦ పీక ముక్కొ
పాడుము పట్టియో బుచ్చిన ♦ బోక చెక్కొ
జేతబెట్టిన మనమాట ♦ జెవినిబెట్టు॥

అయ్యో! నెంతకఠిన నృభావులు, నెంత కుటిలమనస్కులు, నెంత
గూర్తులు యీ లంచగొట్లు.

ఉ. భూమిని బుట్టిలమ్మియును ♦ భూషణములే దెగనమ్మియైన
సామును లంచగాళ్లకును ♦ సాగిలిమ్మొక్కియు నివ్వకున్న ఏ
స్వామియు గార్యమైన గొన ♦ సాగదు జచ్చి ధరిత్రబడ్డ యీ
గాముల లంచగాళ్లకును ♦ శౌరవధర్మములేదు ఎప్పుడనన్!
(నిష్క్రమించును.)

రెండవరంగము, బంగ్లాయందు నొకసోపాపై
(బలేరావు—యింకరలు, పోవేళము.)

యింది—నాథా! యీవేళ మీనుండర ముఖారవిందముమారి, నవీనా
కృతిబొందియుండుటకు కారణమేమయియుండును.

బలే—ఏమియులేదుగాని, నావీయమిత్తుడు సుందరావు అపూర్వ
మహిమగల మధుసూత్రసానోకటి నాణాసగి దీనిమహిమ జూడుమని
ఎంతయో శ్లాఘించి చెప్పినాడు. నేను దీనిమహిమ ఎట్టిదో
జూతమని దగుమాత్రము గ్లాసునందునిడి గ్రోలితిని నది మొదలు
నాయెడలికి బలమును ఆనందమును, హాయినిగూర్చి సంతోష
వీచికల దేలించుచున్నది. అందుచే నావకనవిందము నవీనా
కృతిబొంది యుండవచ్చును. ఆహా నెంతమధురవస్తువ దాని
గుణంబు శ్లాఘించుటకు శతవత్సరములైనను పట్టునునుమా?

యింది—నాథా! నది నేవస్తువై యుండనో జేసివున్న తేనె గాదు
గదా?

బలే—ఘీ!ఘీ! వెధవ చిన్ని పువ్వుతేనా దానియందేమి గుణగణ
విశేషములున్నవి. దానియందేమియంత రుచియున్నది.

యింది—లేక, ఖండ శర్కర బానకంబేమో?

బలే—ఖండశర్కర పానకమా గడజాతివాడైనా గోలునా కాదు,
కాదు విలువగల రసాయన శాస్త్రవేత్తలచే గనిపెట్టబడిన దివ్య
మధురముగదా?

యింది—అట్లయిన గనిపెట్టితిని గులాబీ పరబత్తై యుండవచ్చును.

బలే—నీవు జెప్పినదానిలో నొక్కటియుగాదు నీవు తెలుసుకొనలేక పోతివి.

లే .గీ. ఖండజక్కెరకన్న ♦ కలకండకన్న
జంటి తేనియకన్నను ♦ జన్నుకన్న
యాయుఖండంబుకన్నను ♦ యింతినీడు
మోవికన్నను దీపి ♦ మేలయిసమదిరి॥

యింది—(శనలో) గొంపదీసి సారాయిగాదుగదా! (ప్రకాశముగా)
నాధా! మీరు కొంత మధువును గోలిలికే దక్కినది నెచ్చల
నుంచితేరి.

బలే—నదుగో యాబీరువాపై నన్న బాటిర

యింది—(నీసానుదీసి, చేతబట్టకొని నాగ్రాగించి ప్రకాశముగా)
అమ్మయ్యా! ఇదిసారాయే నాధా! యీ పాడుసారాయిని
మరిగి నాగొంప నట్టేట గట్టవలచితిరా ఇంక నేనేమిజేతును.
యీదాగ్రాగిడి మీచేత నెట్లుమాన్వింపగలను. సారాయిననిన
నాగుండెగుభేలుమసినీరగుచున్నదే? అయ్యా! యీసారాయి
వధ్యసించి ఎంతమంది సంసారులు సంసారములు బాడుజేసుకొని
సన్యాసులై సంచరించున్నారు, ఎంతమందిప్రాణములు గోల్పో
యి పరలోకములంకరించిరి.

సీ. మోరకవీధిని పెద్ద ♦ మేడగట్టినశెట్టి
జెడద్రావి వీధిని ♦ జచ్చియుండె
వీటియొడ్డున పెద్ద ♦ తోబవేసినకెడి
జెడద్రావి భార్యను ♦ జంపుకొనియె
మనవీధిలోయున్న ♦ మంగలి గుర్తును
జెడనాగి జెలియల ♦ జబ్బనరికె
మీయింటి సందులో ♦ మీసంబు నెగడువు
సాతాని జెడద్రావి ♦ సానిజంపె

గీ. భార్యలను దల్లిదండ్రుల * బాధబెట్టి
యింటగలవస్తువులనెల్ల * నీవకున్న
గత్తిజూపించి హత్యకు * నెత్తుభుజము
ద్రోగుబోతుకు నెందైన * దయయుగలదె!

ఎంతమంది విద్వాంసులు ఎగిరి గెంతులేసి నాట్యరంగమందు నమ నట
నా కౌశల్యంబుజూపి తుదకు యీ పాడు సారాయి నభ్యసించి
గాత్రీసీనులై, అంగహీనత్వంబునొంది, నిర్జీన ప్రతిమహాపు
ధరించి, నిలువున నీరై నిహమును విడచి, పరిమన కేగుచున్నా
రు. ఆహ! ఎంత ఘోరమారి యీ సారాయి.

సీ. ద్రోమయాక్ష్మగునని * ద్రోమలగొలది
సారాద్రోవి * జగమందు జావలేదె
సినిమయాక్ష్మగునని * సీపాలగొలది
సారాద్రోవి * జగమందు జావలేదె
స్నేహియిచ్చితిమని * సీపాలగొలది
సారాద్రోవి * జగమందు జావలేదె
ఘనపాటుకులమని * గ్లాసులగొలది
సారాద్రోవి జగమందు జావలేదె

గీ. జారమితిలేక ద్రోగి ని * స్వాగులగుచు
గుండెలెల్లను నీరుగా * గుల్లిపోవ
నడుచుటకు శక్తిలేకను * నడుమువంగి
గాళ్లుశడబడి ఎప్పుడో * ఘంటగొట్టి॥

బలే—పేయిసీ! ప్రాణవాయువు నుగ్గబట్టి యింతసేపు యీ సారా
యినిగూర్చి, ఎంత శ్రమవహించి లెక్కరుగొట్టితివి ఇంక
నీవాక్కున్ శ్రమదీర్చుకొనుము. వీరందరూ జారాయద్రోవి
యేజచ్చిరా? జారాయద్రోవనివారు నుట్టిగట్టుకొని జావక
నూగుచున్నారా! నెంతవెర్రిదానవు?

సీ. సారా గోలనియట్టి ♦ సగరుండు యివుడేడి ,
 బాడగనవడకుండ ♦ బావలేదే
 సారా గోలనియట్టి ♦ సత్య హరిచెందు
 బావక నిలచెనే ♦ జగమునందు
 సారా గోలనియట్టి ♦ సవ్యసాచియునేడి
 జరకాలముండెనే ♦ బావకుండ
 సారా గోలనియట్టి ♦ నారంగధరుడేడి
 బావకయున్నాడే ♦ జంచలాక్ష

గీ. బారాగోలకయున్నను ♦ బారగోలినను
 బావునకు గారణంబు ♦ జంత్రైనిలేదు
 గాలమొచ్చిన యిరువారు ♦ గూలుచుందు
 నడుకు నీ ర్తియొనపగీర్తో ♦ నిలచియుండు॥

యింది—(తనలో) ఈయన నా సామవాక్యములకు లోబడడు కఠిన
 ముగా బల్కిజూచెద (ప్ర)కాశముగా) నాథా! యింకమీరు
 యీ సారాయిని గోలబట మానరా!.

బలే—మానుషుని ఏశాస్త్రమందున్నది. ఏశాస్త్రముజూచితివి.

యింది—దీనికి శాస్త్రముగూడగావలయునా? బండ్లితుండవలయునా?

బలే—ఉండకుండ బారయొక్క బారాంశము నెట్లు తేలును.

యింది—జేలినవరకు యీ జెను బారాయిని మానరా!

బలే—ఎట్లుమానుషుని దీని బారాంశమునెంతవరకో జేలినగాని విష
 చుటకు వీలులేదు.

యింది—అట్లయిన? యీ బారాయిని మాననని జెప్పుచుంటిరి. మా
 నని పక్షమందు మీదారిమీరు జూచుకోవలసినదే యింక నా
 దారిని నేబోయెద (పోబోవును బలేరావు చెయ్యబట్టి నావి)

బలే—యింతి ! యెంతమాటంటివి నీవె నాబహిఃప్రాణమనియు,
నావలపుల బరణివనియు నమ్ముకొనియున్నవాడను. నీదారిని
నీవుబోయినచో నింకనాగతి ఏమిచేయుదానవు?

ఉ వీడితి బంధువర్గముల + వీడితి భార్యసుబుచ్చికుక్కగా
వీడితి మిత్రీవర్గముల + వీడితి నాదుగృహ బువీటిన్
వీడితిగాని నిన్ను విడ + నాచట నావృతయంబునొప్పునే
చేడెరో నాదుప్రాణమును + సౌఖ్యముస్వర్గము నీవుగావటే!

చెలీ ! నిన్ను నొక్కరనిపింపమైనను జూడకున్న నానేత్రద్వయములు
సాఫల్యమునొందలేవుగదా? నీయంగపరిష్కృతముచే జన్మ
పవిత్రీమనోందించగోరి మన్మథ సంగరంబున నీతో హుటా
హుటీగా పోరి, మన్మథ సాంభ్రాజ్యము నొందగోరితి నే యిట్టి
నా ఆశలన్నియు సప్తహింసజేసి, నీవు జలిన నాకు యీ ప్ర
పంచకిమె దులకు, నాజీవితమెందులకు నీకోమల చరణములకు
సనుమంత కంటకము నాటిన నాహృదయశూలమగుచుండునే
నీమీద నీగవ్రాలిన నామీద నాకనంబు విరిగిబడ్డట్లు భయ
పడువాడనే నీవే నాహృదయపంకజబృంగమనియు, నీవేనాజీవిత
మనియు బాగ్రీతమనుమాన వస్తలయందు నీభావన్నమే నిరం
తరము నమ్మియున్న నన్ను ఎడబాయట ఎంత అన్యాయకర
మైనపని ఏమి దిక్కునాకు.

శా నర ఘడియైననీవు గనుపింపక + యుండిన సంధికారమా
సరసిజనేత్రి నామనముసంగతి + నీవెరుగుండిచెయ్యనన్
సరిగెరనంచు నన్విడచిబోవుటఃన్యాయమెనాగ్రహంబునన్
సరిగెర నీపదంబులకు నీటుగ + నన్ను బరిగ్రహింపవే॥

(అని యిందర పాదములపైబడును.)

యింది—(లేవనెత్తి కొగలించిగొని) నాథా ! మాటవరుసకట్లంటిగాని
మిమ్ములవిడచి క్షణమాత్రము బ్రతుకగలనా నాహృదయము

శతప్రక్కలై నెట్లు బరితపించుచున్నదో జెయ్యవేసి జూడుదు
సర్వకాల సర్వాపస్తలయందు మీన్వరూపమును నాహృదయ
ఫలకమున నిర్మించుకొని మీపదధ్యాన్నమును జేయుచుండు
దాననే నాప్రాణమే మీయాధీశముజేసి మీకు నిత్యసవర్యలు
సలుపుదాననే నేను మీకుయేమిలోటుజేసితిని.

సీ. టీ జేసి వేడియప్పా ♦ టైముకందించి
ఆనంద మొంది ♦ హరిపించినాను
పచ్చకర్పూరంబు ♦ పరిమళించెడు గిల్గి
నీ నోటకందించి ♦ నిలచినాను
నేవేళకును మీకు ♦ సంతగావాలంటె
య. తథనంబిచ్చి ♦ యలరినాను
చీమనక పామనక ♦ చీకటియనకను
నీపొందుకై ♦ పొంగి నగిరినాను

గీ. నీవు ఘడియైన నాయెదుట ♦ నిలువకున్న
యుగమువలెదోచి యేపని ♦ యాడకుండ
సంధియెత్తిననందాన ♦ సంఘటంట
దిగుచుండును నీమీద ♦ నీపిచేత॥

మనయిరువరకును భేదంబులేదుగదా? మీరుజనిన నేనును, నేనుజనిన
మీరును బ్రతుకగలమా?

గీ. మీరు నేనును నొక్కటై ♦ మెరిగినాము
తనువు వేరుగనున్నను ♦ తలపులొకటై
నిద్రయగుదున నీమీద ♦ నిలచుమనసు
నీవె నేనాను నేనె ♦ నీవొను నాథా॥

బలే—ప్రేయసీ! నాలంతరాత్మయొక్క అంతర్యము నీవు దెలుసుకొ
లేకపోతివి. జెప్పదవినము.

ఉ. భూమియుగిద్దరన్ దిరిగి ♦ భాస్కరుచెంద్రులు ద్రోవదప్పి నా
హిమగిరివేడినొందిన ♦ హిరన్మయులహడలుట్టిబడ్డ
నామనముదిరుంగ నేర ♦ నది 'నీరజవేత్తి'రొ నిన్న బా
యమీనాంకుని పాదసాక్షి ♦ యికనెట్టివిపత్తులు నెన్నిగల్గినన్!
యింది—నాథా! నేననుగ్రహింపబడితిని నాయీకు సతులలో నే
నెత్తమరాలనైతిని నింకనున కేళికాసదనంబునకు నేగుడము
రండు. (అని నిష్క్రమించును)
మూడవరంగము.

(ప్ర)వేశం రామనాథం, నాయుడు, లడ్డూ, రామశైట్టి.

రామ—నాయుడుగారూ! యిదే బలేరావు నివాసయోగ్యముగా నేర్ప
రుచుకొన్న కేళికామందిరము. నిందే యింకెంతో సమందానం
దమున బొందుచు, సంతతము సంతోష సాగరంబున నీదులా
డుచున్నాడు. ఇంక మీభుజబల పరాక్రమములు మీవాక్కు
జ్యోతి నాదులుపయోగించి నొందిర, బలేరావుల బంధించునుపా
యబునాలోచింపుడు.

నాయు—అలోచించి ! రామనాథం నేనుజెప్పినచొప్పున నీనాచరించి
న దప్పక బలేరావు మనకు బట్టబడుటకు యేమాత్రము సం
దేహములేదు. యేమంటివా?

సీ. తూర్పువాకిట నీవు ♦ తొలగకనందుము
పడమర లడ్డును ♦ పదిలపగచు
నుత్తరంబున రామి ♦ వైశ్యులంచుము నేచు
దక్షిణంబునుగాతు ♦ దొలగకండ
నొక్కమాటుగి మనము ♦ నక్క బలేరావు
బంధించి యిందిరను ♦ బట్టవలయు
జిన్న పెద్దలకును ♦ గన్నవారలకును
టమటమాజేయించి ♦ టక్కుజూపి

గీ. గులమువాడెల్ల గోయని ♦ గూయుచుండ
నలుగురును నవ్వనగుబాట్లు ♦ హిందజేయ
హేళనముజేసి యేయూర ♦ నిలువకుండ
నాగనంచుజూడు నా ♦ చర్యనీవు॥

గనుక నేను జెప్పినటుల నాలుగుదశలు గాయుడు. నెల్లుబళిరావు దాటి
పోవుచో జూచెన లెను! లెను!

రామి—(తుల) ఓరయ్యల్లో గూనాయుడుగాడు పుత్రరం గాయు
మలున్నాడు గానే. నీ నావని గత్రరబిత్తరై గాడిద వాల
కమైదన్నమాటే ఈ గావనాథం నన్ను నమ్మినానబోను
కున్నాడుగదా నేను కగ్గిబ్బకొని కంగారుపడకుండా నీకంబం
చాలునవుకి ఈచిత్తరం అతామాత్రాను బలేరావంటే
మోగోడు వక్కయిసురు నామీద యిసి రేస్తాడేమోయని
గుండె దిడుక్కు దిడుక్కుమని కొట్టకొనుట మొదలెట్టింది.
(ప్ర)కాశముగా నాయుబుగాని అలామండి మీరు నాకు సాయం
చెయ్యాలి సాయంచేసేరంటే మీకుముందు సాసాయంచేస్తాను
నన్నుదప్పించి మీవైపు నావైపు మీరే తంటాలుపడాలి ఈ
యవారంగో!

లక్ష్మ—హలే బకారే యేమిమాట పుస్తావోయ్! అడాయివచ్చినప్పుడు
బయించియుండవలె పిరికి మాటచెప్పవద్దు నేను కత్తిగొట్టి
బాస సెస్తాన్ చూడుటయే చేతకత్తికట్టి మీ రామనసులో బాగా
చూచి కక్కుకక్కుమని ఏకల్ గీకట్ నెగరగొట్టి వచ్చినతం
పానంజేసి చురుకు జూపవలె లేకపోతే లడాయిమాని చూడా
యించాల

రామి—సాయుబుగాని! యుద్ధమంటే నా నిదురపట్టకండి మాసుబ్బి
కెట్టి మాకు మాటమీదమాటడి మెదలకండా గద్దుకున్నా
ము గద్దుకోవడమేరా యుద్ధమంటే!

లడ్డా—తూమ్. తూమ్. అది పెద్దలడా యికాదు నిన్ను సుబ్బిచెట్టి మర
గయ చేయాలి?

రా—అబ్బో చంపేయడమేనా?

ల—ఓ! మీజోడాలో నొకరు మర్దయా కావాల?

రా—(తనలో) సచ్చిసోడు ఈసాయాబుగాదు ఈ దోసందులో బట్టి
నన్ను చావణంపులాడేమా? యెనక ఆవదం అరువుఅడిగితే
యిచ్చేయగానని నామీద కల్లెలబెట్టి ఘృభిట్టగరిసేడు ఎదవ
లంచం యేడ్చేను.

నా— రామిశెట్టి రాత్రియెంతోలేదు వేకువరకూము కావచ్చినది
బలేరావు బయటకువచ్చే వేళై నది. కడు జాగరూకతగా మెల
గవలయును. సంతమాత్రము మనము వెనుదీసినను దెబ్బదిన
బెబ్బులివలె మనమీదబడి హతమార్చగలదు కడుజాగ్రత్తగా
గాయవలెను. రామనాథం నీదిశను నీవుగాయుము. లడ్డాఖాన్
జాగ్రత్తగానుండుము. (అని దిశలను గాతురు.)

(ప్రవేశము యిందిరభాయి—బలేరావులు.)

యింది—నాథా! నేడేమోగాని నామనస్సంతయు కలవరమందు
చున్నది. గుడికన్నును గుడిభుజమును అదురుచున్నది. నేడై
నా గీడుమూడదుగదా ఈమధ్యనురామనాథముతనమిత్రులతో
నరుదెంచి మనయిరువురను బట్టి బంధింప నుంకించుచున్నాడని
వినియుంటిని నతడు మన యిరువురను బట్టి బంధించునేమో
యని భయమగుచున్నది.

బలే—ఏమేమి రామనాథమా? మనలను బట్టట వెట్టిదానా! రామ
నాథముగాదుగదా రాక్షసాంతకుడైన నాయెదుటనిలవగలడా?

తే॥ గీ॥ పాణితలమందు పిప్పల్ ♦ నున్నవరకు
మేనబ్రాణంబు మీదికి ♦ నెగురువరకు
నిచ్చునన్ను జెనకుట ♦ నజునికైన
వశముగాదంచు దెలియనే ♦ వారిజాక్షి॥

యింది—నాధా! మనధామముచుట్టు నేవియో రణవాక్కులవలె
వివచచ్చుచున్నవి ఏమైయుండునో?

బలే—ఏమైయుండును నీవన్నట్లు రామనాథ పరివారమే?

యింది—అమ్మయ్యో నేనేమిచేతును నేనెట్లు దాటిపోగలను నన్ను
రక్షించువారెవరు నాధా రక్షించుము రక్షించుము (అని
కాళ్ళమీద బడుచు).

బలే—(లేవనెత్తి) తిస్త్వి భయపడకుము నీబలేరావు బొందిని పాణి
మున్నంతవరకు నీదళున్న గుసుమంబు వాడనియ్యడు (యిం
దిరను వెనుకనుంచుకొని ముందునకువచ్చి)

ఉ. అవుగా శాత్రువులార మీ ధ కడులు సుంతైవన్ మదిలేక యా
నవసంబున్ దరిజూచు మే ధ మముల బంగీవ జావనేతెంచిరే
శివకంటిన్ దరిగొల్ప నెం ధ చితిర భార్యా బిడ్డలన్ బాసి నా
పవిఖడ్గాహతులౌటటం ధ చు బరమేష్టి వ్రాసెగాలోలునే॥

నాయు—ఓరోరి వదరబోతా! నీవెంతవదరివను నీయంతముజూడక
విడువము! నీడాంబిక వచనములకు లోబడువారముగాము నివ
తలకు వచ్చి నిలచుండి మాట్లాడుము.

బలే—ఓరా! నాయుడా! నీవుబన్నిన బన్నుగడయానిడ! ఓరోరి
నిర్వాచారత్వహీనా! కలుషాత్మా

గీ. ముకులు మాన్యంబులెల్లను ధ మంటగవ్వి
భార్యదెచ్చిన సొమ్ముచే ధ బ్రతుకునట్టి
బానిసివిగావె నీవృజ్ఞ ధ బలిమిగూడ
దెలుసుమాకిక మాదెబ్బ ధ తెలుయుమికను!

నాయు—ఓరి! త్రాగుబోతా! జారచోరత్వచారీణా నేమిరా నీపొగరు
బోతుతనము.

గీ. దల్లిభార్యల బడమోది ♦ దలలుగొట్టి
 బారగడుపార జెడదాగి ♦ జోగితిరుగు
 జెనటి నీయొక్కదుచ్చేట ♦ జటికిలోకి
 బణతుజూడర నాయొక్క ♦ బాహుబలము॥

బలే—ఓరి పగిల్చి! నీకు బాహుబలమున్న గాచురో నిదేవచ్చు
 చున్నది నాపిస్తలేదెబ్బ! నీకెవరడ్డొచ్చెదరో జూచెద (అని పిస్తలే
 తో గొట్టును). వెంకటాద్రినాయుడు బడిపోవును.

రామ—ఓరయ్యల్లో యీదెబ్బతో ఆకరుఅయ్యేనరో (అని కేకలెట్టి
 క్రిందబడిపోవును.)

రామ—హరే! దుర్మార్గా నెటకేగెదవురా నిలు నిలు

లడ్డా—హరే! రామనాథం జల్లీ, జల్లీలడాయికీ మార్, మార్.
 అనియిరువురు బలేరావుని వక్కపెట్టున మీదబడి బంధింతురు.
 నాల్గవరంగము.

ప్రవేశం. అపవాదుడు.

అప—(తనలో) నిచ్చట నెవ్వరో వికటట్టహాసములచే విరాలాపముల
 తో సమరసన్నద్ధులై జయాపజయంబులు నిర్మయించుచు
 న్నారు. నెవ్వరైయుందురో జూచెద. ఓహో! రామనాథ
 బలేరావులకే కయ్యమొచ్చి కల్పటమాచున్నారు. రామ
 నాథముకు బురెక్కించి బలేరావుని బంధించుటకాలోచించ
 వలెను. ప్రకాశముగా! రామనాథమా! బలేరావుని బోనియ్యక
 బంధింపుడు వీడు గూర మా ననుండై బురంబుకు మొనగాడై
 మురియుచూ దిరుగుచున్నాడు. వీనిని దోడ్కొని జెరసాల
 బంధింపుడు. (బలేరావుని బంధించి దోడ్కొని రామనాథ
 లడ్డాభానులు నిష్క్రమింతురు.)

అప—(తనలో) యిందిరనుజూచి॥ యీచిన్న దెవ్వతైయుండును శిరము
 వంది సిరోజములు నీడ విలపించుచున్నది. మాయందిరను
 బోలియున్నది. గొంపదీసి మాయందిరగాదుగదా! నిదానించి

చూచి నేననుకొన్నట్లు నాజెసిపియే అపురా నెంత అమర్యాద
సంఘటించెను. నేనేమి జేతును. (కోపముతో)

ఉ. శూర గులంబునందు నతి ♦ సోద్యముగా దగబుట్టి నీవు యీ
ఘోరపిశాచరూపమున ♦ గూరత మాదు గుటుంబ మంతయున్
నిర్మూలముజేయనెంచి గు ♦ ణనీతి వివేకములెల్ల బుచ్చి యీ
కూరమతిన్ జరించి నవ ♦ గీర్తియుగూర్చిన దోషురాలవే॥

ఛీ! ఛీ! దుర్మార్గురాలా నెలువంటి వంశమునకు నెట్టికళంకముదెచ్చి
పెట్టితివే. నీవు సన్మార్గురాలవనియు సాధుమతివనియు నమ్మి
తినిగాని యిట్టి చెడుమతివని దెలిసినచో నిన్ను అంతమొందిం
వకపోతినా అయ్యో! నింకనేనెట్లు యీ అపవాదంబునకు నహిం
చి ఎట్లు దిరుగాడుదురు యేమనీ దలయెత్తుదును.

సీ. నలుగురులోపల ♦ దలనెత్తిదిరిగినా
నవ్వరాబంధువులు ♦ నన్నుజూచి
వీధికెల్లిననన్ను ♦ యీసడింతురుగాని
వెనకటిమర్యాద ♦ విధమురాదు
సభలందుననుజూచి ♦ జచ్చుపీయగవచ్చె
ననులెక్కగొనదు ♦ ననొక్కరై న
జుట్టాలముఖమునే ♦ నెట్లుజూతునుయింక
మరియాదయన్నను ♦ మంటగలసే

గీ. ఇరుగుపొరుగువారు ♦ యీసంగతినినను
జగడమొచ్చినపుడు ♦ జాటుచుందు
యిట్టి గులటులున్న ♦ నెట్టి వారలకైన
హనివచ్చు పోణ ♦ హనిదెచ్చా॥

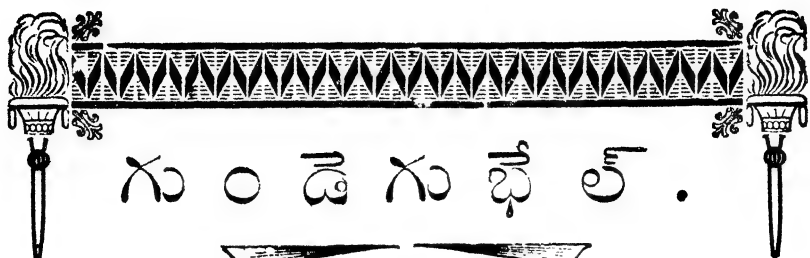
ఇంకనేనెంత వంతునొందినను కంత పోషయేగాని కార్యములేదు నిది
యంతయూ నాస్వయంకృతావరాధమే ఏమనటకు ఏమిలేక
యున్నది.

సీ. దగినసంబంధంబు ♦ దగిలి నడిగినయపుడు
నివ్వకతోవుట ♦ నాదిలోటు
తరుణి నొరునకు నొసగ ♦ దరుగు ధనంబు
నామనంబున దలచ ♦ నాదిలోటు
మననుతకును బెండ్లి ♦ మరిజేయుమనిజెప్ప
నాతి నాక్షేపింప ♦ నాదిలోటు
నీ గూతునకు పెండ్లి ♦ నెప్పుడు జుట్టాలడుగ
నిప్పుడుగాదంచెడు ♦ నాదిలోటు

గీ. నిన్నిలోటులు నాయందె ♦ నిమిడియుండె
ప్రాయమొచ్చిన గన్యను ♦ పరగనింట
నుంచుటయు దల్లిదండ్రుల ♦ లోటుగాదె
దగినవరునకు సమగూర్చి ♦ దనర లేక.

యింక జేయుటకు గర్తవ్యమేమియు గానకున్నది. యీగుంటను యిం
టికి గెంటుకొనిపోయి నలు నిలు దిరుగాడకుండ గారాగారా
వాసిని జేసెద. యిందిరా! యింక నాలన్యమెందులకు పద పద
(అని చెయ్యబట్టుకొని గెంటుకపోవును.)

గుండె గుభేల్ .

చతురాంకము .

ప్రథమంకము.

గజవతిలాల్ కోర్టు :—గజవతిలాల్ సింహాసన మదిష్టించియుండును.

యిరువొక్కల తిరువతిరావు, వీరేశ్రవణేశ్వరులుందురు.

గజ—ఏమండీ! తిరువతిరావుగాదు! నెంతకాలమునకు యీ ధరతమాతకు జ్ఞాతుముట్టుకొనిన బలుకష్టములు వీడెను! ఏమంటిరా?

సీ. బాల్యవివాహములు ♦ భస్మంబులనుజేయ
 శారదాబిల్లేచ్చె ♦ జెడలునందు
 బాల్యవితంతువులు ♦ పెనుబాధలనుదీర్చ
 పునరవివాహములు ♦ వృద్ధి నొందె
 పూర్వపరాయణులు ♦ బొయమాలనుజేరి
 గళంట నీళను ♦ గార్చునుండె
 నామోదసంఘంబు ♦ నమోదమునబొంద
 నిరసనసంఘంబు ♦ నింటదూర

గీ. పుష్పవళులును వితంతు ♦ బాలికలను
 బల్లకిలెక్కి నూరేను ♦ భాగ్యమబ్బె
 ధర్మదేశత నేటికి ♦ దయదలంచి
 ధరతమాతకు బంధులై ♦ బయలుదేరే॥

ఇంతటనుంచి మన ధరతదేశంబు జక్కనిఫలపుష్పాలతో నిండి కలకల నాడవచునుగదా.

తిరు—నిజమే తమరు జెలవిచ్చినట్లు మన భారతరాజ్యమున రజోవతి
అనంతరమందు అనగా చతుర్థ వత్సరములకు బాలికలకు
బరిణియంబు జరుపవలయునని శారదాబిల్లును బాలవితంతువు
లకు బరిణి గు మహోత్సవములు జక్కగా జరుపవలయునని
సంఘకర్తలు దొరికించుకొనుటచే పూర్వాచార పరాయణులకు
మొఖమువాడి కొన్ని చిక్కులు దట్టించినవి నవి ఏవంటిరా?

సీ. కన్యవిక్రయాలకు ♦ కళ్లలోకారంబు
వరవిక్రయాలకును ♦ వెన్నుపోటు
ముసలి వరడులకును ♦ మూలశంఖవిధంబు
పెండ్లి పెద్దలకు ♦ వాక్కుబంధనంబు
అమ్మవియ్యంకుల ♦ ఆతిసారరోగంబు
బంధువులునోటను ♦ బెడ్డుముక్క
వితంతు జనముల ♦ కింతపెన్నెలయిది
బాలికలు బవళించు ♦ బర్బజోలి

గీ. యగుచు ధర్మంబు నానాటి ♦ కెచ్చుచుగను
నూటికొక్కతియే వితంతు ♦ వుండుగాని
పుడమినంతయు పుణ్యము ♦ వాసినీలతో
భరతదేశేబునంతయు ♦ బరిమళించు!

గజ—సరియే నికమన ఆంధ్రదేశమంతయు సమందానందమును బొం
దుచుండవలసినదే.

తిరు—చిత్రము.

గజ—ఇప్పుడు టైమెంతయినది.

వీర—11 గంటలే అయినది.

గజ—అట్లయిన యూరోజున మనము దీర్పవలసిన వ్యాజ్యములు ఏమి
యున్నవి.

తిరు—లేకేమి! దిలనాసికం తాళాకు 1928 నెంబరు దావాదీర్పవలసి
యున్నదిగాదా?

గజ—అట్లయిన పిలిపింపును.

తిరు—అరే! పూయ్ తిలనాసికం మృత్తికేసులగార్లను పిలుపుము.

పూయ్—(పిలచును) తిలనాసికం. తిలనాసికం. తిలనాసికం.

తిల—అయ్యా! అయ్యా! వస్తూన్నానండి.

(అని నేతులు జోడించి నిలబడును.)

తిరు—పూయ్, మృత్తికేసుని బిలుపురా?

పూయ్—మృత్తికేశ్వరం, మృత్తికేశ్వరం, మృత్తికేశ్వరం అని పిలచి హాజరులేడండి?

వీరే—ఏమది యీరోజున హీరింగని దెలియదేము

తిరు—తెలియకే వీధిగొచ్చిన అవవాదని చాటెయ్యండవచ్చును
ఓరే శంభా నీవు వెళ్ళి మాచూజ్జ తెలియవర్చి మృత్తికేశమును
దీసుకరా?

శంభ—బాబయ్యగారు! మా అడది సంతకెళిందండి గెంజిగోనము
ఆసిం చేనండి అందుకీడిగిల్డూనండి.

తిరు—గాదురా మృత్తికేశమును దీసుకరా.

శంభ—గడ్డుముండండి! నే యెల్లాందంట! సంతలో కేడ్చిందండి

తిరు—ఓరి! చెమిటివెధవ మృత్తికేశముని దీసుకరారా.

శంభ—చెవినొగ్గి ఏటండి బాబయ్యగారు యింకా ఆరలేదండి ఆరగానే
కుట్టి తెత్తానండి.

తిరు—జోడుగాదురా మృత్తికేశముని.

శంభ—అబ్బో అంత బేగిఆరతాయి పూకేసునుగందా తీసి ఆరేత్తాను.

వీరే—చెమిటివెధవకు విసబడదు మనదగ్గర టిలోపోన్ వుంది వీనిచెవి
దగ్గర బెట్టికొమ్మనిచెప్పి మరీ చెప్పుము.

తిరు—టిలోపోనుగొట్టమునుదెచ్చి, శంభకుచెవిలోజెప్పును.

శంభ—(అలకించి) సరేనండి యింతసేపూ నన్నూరికే సంతపేదగుందా
అప్పుడే నీగొట్టాం నాచెవిలోబెడితే ఆజాయిని మృత్తికేసు
గారిని మూడుగడిరలోకి లాక్కురానండి!

తిరు—సరే నీకవెళ్ళు వెళ్ళుము.

శంబ—ఏమండీ లాక్కురావద్దూ

తిరు—తీసుకరా అని చేసంజ్ఞ జేసును. (శంబడువెళ్ళును).

(ప్ర)వేశం—శంబడు, మృత్తికేశ్వరము.)

తిరు—ఏమోయీ మృత్తికేశ్వరం ఈవేళ మీకేసు హీరంగని తెలియదా ఏమియింతనాలస్యముజేసితివి.

మృత్తి—వీడంట రాతేక సిగ్గుచే మూలబడి ముగ్గుచున్నానండి.

గజ—ఏమోయి నీవంతమూలబడి ముగ్గుటకు కారణమేమైయుండును. నీకొమరుడుజేసిన కార్యమునకా?

మృత్తి—అయ్యో! బాబయ్యగారు మరియునస్తునకు నమర్యాద తటస్థించినపుడు మూలబడి ముగ్గుక నింకేది తెరవు.

గీ. దుష్టుడైనట్టి దుర్యోధ ధనంతవాని
గనియు గౌరవపతియు ధృసింపలేడె
సజ్జనుడును సుగుణు ధారంగధరుని
గాంచి రాజునరేందుడే గుండిజచ్చె!

మృత్తి—సన్మార్గపుత్రునివల్లగాని, దుర్మార్గపుత్రునివల్లగాని తండ్రికి శుభముమాత్రము గన్పట్టదు శత్రువులే పుత్రహంబున బుట్టుచుందురని ధర్మశాస్త్రవేత్తలు జెప్పుచుందురుగదా తమరు ధర్మస్వరూపులు దమకుదెలియని ధర్మములులేవు తమరు నాయాన్యాయములు విమర్శించి నాకు నాయము దయచేయగలందులకు ప్రార్థిస్తూ యున్నాను.

గజ—(తలయూచి) సరియే తిలనాసికం నీవేమిజెప్పకొనిద్దో జెప్పుకొమ్మ.

తిల—(తనలో) ఏవిధముచేతనైన గొన్నిమాటలు గల్పనజేసి యీ మృత్తికేసుగాడిని మూడుచెరువులనీళ్ళుద్రాగించి వీనికొమరుని పూరునుంచి సాగనంపినగాని, నామనంబు నూరటజెందదు. (ప్ర)కాశముగా) ఏలినవారితో జెప్పటకేమున్నదిబాబు అంద

రిలోకి సధముడనై తిని, ఆత్మేపణలకు పాతై తిని దలయొత్తి కొనుటకు వీలులేక దలుపుచాటున మ్రగ్గుచుంటిని.

గజ—సరియే నింకజరిగినదానికి విచారించిన లాభంబులేదు మృత్తికేను కొమరుడు నీకు ఏమి కష్టనిష్ఠురములు గలుగజేసెను.

తిల—ఇంక తమ సస్సుఖమున బడినప్పుడు జెప్పక తప్పుతుందాబాబు?

సీ. మాపిల్ల సందులో ♦ మసలుతుండంగ

మాట రమ్మని కన్న ♦ గీతినాడు

ఏటియొడ్డుకు ♦ నీటికోసమై వెడలగ

యాలగొట్టియు వెంట ♦ నేగినాడు

వేకు వర్షూమున ♦ వీధినోకలిచాడ్చు

నామాట ఏమని ♦ నవ్వినాడు

పొరువారింటికి ♦ ఎరువవస్తునకరుగ

దారిలో చెరబట్టి ♦ దాగినాడు

గీ. నిట్టియాగడములు నీత ♦ ని పుత్తుడు

జేయుచుండ నెట్లు ♦ జూతుమండి

న్యాయకర్తలు గనుక ♦ న్యాయంబు దయజేసి

మమ్మునుద్ధరించు ♦ మాన్యచరితా॥

గజ—దలయాచుచు! సరియే? నీవుజెప్పిన పరులన్నియు నాతడు జేసినమాట సత్యమేనా నిందసత్యమేమియు లేదుగదా!

తిల—తండ్రి! యిందసత్యమేమియులేదు యింకను అనేక దుండగములు జేసెను. గాని అవి అన్నియును దమతో మనవిజేసిన నాలస్యముకు జేటనియు జెప్పలేదు.

వీరే—న్యాయమూర్తులారా! యీ అభియోగంబునయున్న సారాంశంబు గ్రహించి న్యాయా న్యాయంబులెట్లుండునో నిరూపించి సెలవివ్వగలందులకు గోరుచున్నాను.

గజ—సభికులారా! మీ నలుగురు సభిప్రాయముల ననుసరించి నాకు తోచినరీతి న్యాయంబు వలించువాడను వాదించెను తిలనాశకం

జెప్పిన హంశములనుబట్టి ఆలోచించగా నితని గృహ దరిద్రావు ననే ప్రతివాది గృహముండును జేసి వాది ప్రతివాదులకు విక మత్యము జనువుగలిగి యుండుటచేతను వీరి సుత సుతలకు జను వు అయికమత్యము గలిగియుండవచ్చును. అందుచే వాది సుత తో ప్రతివాదినుతుడు శ్లో॥ “కామాంధకారే దివమంధికారీ” అన్నట్లు కామాంధకారముచే దిరుగుచున్నవానికి వగలే గుడ్డి తనమువచ్చును. అందుచే వాదియొక్కకన్యను వలచి వడుదుదు కు పనులుగొన్ని జరిపియే వుండవచ్చును. వాది, ప్రతివాదు ల్నిదనున్నా మరియోదా కటింబీఁతాటచేతను వీరి మరియో దాకు యేవిధమైనలోటు జరుగకుండుటకుగాను ప్రతివాది తనయుని నిటకు రప్పించి ప్రధను తప్పినముక్తింద డమించితి నుని జెప్పి నిలుపైన నిట్టి దుండగములుజల్పిన ఖటిన దండనకు ప్రాత్రునిజేతుమని జీవాట్లుపెట్టి మందలించివె పివేయడమే నా యభిమతము.

తిల.—(తనలో) చీవాట్లుబెట్టి పడవడమేగాని శిక్షించరుగాబోలు ఛీ! ఛీ! యాగోర్తులు దిరిగినవారిని సిగ డెగ్గోయ్య వలసినదే డబ్బుఖర్చేగాని ధర్మమూ న్యాయమూలేదు.

లడ్డూ—(పవేశం తొందరగా) సలాం, సలాం మహారాజ్ యాహూరీ పెద్దానాయకుకీ, బల్లెరావుకీ లడాయిబడాయించి హజామత్ చాయేర్

గజ—ఇద్దరూ చనిపోయిరా

లడ్డూ—లేద్ లేద్ మహారాజ్ నాయ్కుకే మరగయా

గజ—బలేగావేనయినాడు.

లడ్డూ—హుడా యించి దాడుదినేడ్ మహారాజ్

గజ—సరియే నికనీవెల్లము.

(లడ్డూ నిష్క్రమించును.)

గజ—జూచితిరా మనవీట నెట్టి విడ్డూర్యములు జరుగుచున్నవో
హత్యలుజేయుటకు గూడా మొదలెట్టిరి నింక మననగరము నిలు
చుట కష్టముగదా ?

తిరు—అయ్యా ! మన కమలాపురంబున గడువంత తుంటురులు దంటలై
ఘోరకృత్యములకు గోరింతైనా వెనుదియ్యక పాపమనసేమిటి,
పుణ్యమనసేమిటి జూపుమని గొంతమంది తుచ్చులు చర్చించు
చున్నారు. రామాయణాది పుణ్యగ్రంథములు జదివినను,
వినినను పాపమని గొంతమంది వాచాటలు వదరుచున్నారు.

గం—ఏమేమి ? పుణ్యాస్పదంబగు రామునిచరితము వినుట పాపమా !
మనవీటకు బుణ్యంబు నసింపజేసి పాపంబును బెంచదలచితిరా!
ఆహా నెట్టి కుటిలమానసులు పోబలిరి.

సీ. సగ్రంథములు నెల్ల ♦ జక్కగా జదివించి
పండితు బభ్య ♦ మెండిచునొకడు
ఫలపండములుగొట్టి ♦ ఫలముల పిచ్చుల
దనియింప నేడ్చు ♦ దధమ్మయొకడు
ఎల్ల వృషభములలో ♦ బొల్లెద్దు పెద్దని
పిరుదులును దివ్వు ♦ పీనారియొకడు
జూటమాటలుజెప్పి ♦ జాటించి దనవృజ్ఞ
దుదకు బుర్రెత్తిసి ♦ దొమ్మరొకడు

గీ. దల్లిదండ్రులనేర్పించి ♦ దట్టములుగ
జేతునంచుచు దలద్రిప్పు ♦ జెపటియొకడు
నిటి తుంటురులెల్ల మన ♦ వీటనందు
ప్రబలుచున్నారు యమునకు ♦ బంటులగుచూ॥

ఆహా ! నెంతలో మన కమలాపురంబునకు నెట్టిదుర్భవచ్చెను.

వీరే—దుర్భవయేగాదు అంతర్ దశకే వచ్చియున్నది. జెప్పదవినుడు.

సీ. నొకచోట పండెంబు ♦ నొకచోట పేకాట
 నొకచోట జూదంబు ♦ నొక్కచోట
 గంజాయిదాగిగుట ♦ గల్లుదాగిగుటయును
 నొకచోట బొమ్మయు ♦ బొరుసునాట
 నొకచోట చోరులు ♦ నొకజోట జారులు
 నొకచోట దొంగ ♦ అరీలువాత
 నొకచోట తార్పులు ♦ నొకచోట తీర్పులు
 నొకచోట కుట్రలు ♦ నెన్నుటయును

గీ. నింతకును మూలమే మన ♦ మూలకొనుట
 నొక్కనైనను బట్టియు ♦ వెక్కనముగ
 బొండ్లనేసి యాకుజన ♦ బండజాతి
 బుద్ధిగల్గియు మనయూరు ♦ బాగుపడదే॥

గజ—ఇంతకును మన అసమర్థతజూచి ఏ మన పురవాసులు దుర్మార్గ
 వృత్తులనవలంబించి గండదు మిండవైనట్లు దిరుగుచున్నారు.
 నేటికించి నెచ్చట జూదపానంబులు జేసినను, నెచ్చట పేకా
 ట పండెంబులాడినను లాటీప్రయోగంబులజేసి జెరసాల జేర్చు
 మని మనగ్రామనాథులకు నాజనొసంగుడు. నింకబలేరావు
 సంగతేమొ విచారించవలసియున్నది. గనక మనమేగుడము
 రండు.

(అందరూ నిష్క్రమింతురు)

(రెండవ రంగము, కమలాభాయి—కంజాక్షి ప్రవేశం.)

కంజా—అమ్మా! కమలా! సతులకు నేయే ప్రతిములుజేసిన సద్గతులు
 గల్గి మోక్షమును పొందుదురో సటిప్రతిమున్నయెడల ఆన
 తియ్యనోరెద?

కమ—కంజాక్షి సతులకు బతిసేవకన్న ప్రతిమున్నదయూ పతియే
 దైవమని నమ్మిన సాధ్వీమణులకు సద్గతులుగల్గి, మోక్షమును
 పొందుటకు యే అభ్యంతరమూలేదుగదా?

- ఆ. గుడ్డివాడైనను ♦ గూనివాడైనను
 గూలివాడైన ♦ గురూపియైన
 గుఱ్ఱవాడైన రో ♦ గిఱ్ఱవాడైనను
 గతికి భర్తగాడె ♦ సతికివరయ॥

పతిభక్తికన్న వ్రతము సతికి యింకొక్కటిలేదు గొంతమంది మూఢ
 సతులు నుపవాసములుసల్పి జితగుప్త నోమనియు, పడిపువ్వుల
 నోమనియు, నింక నెన్నెన్నో నోములాచరించి దుదకు దుర్గతిని
 బొందుచున్నారు. గాని, పణతులకు పతిభక్తియే బరమ వ్రత
 ము సది యే హరిహరారులకు నందనివస్తువై ననేకమహిమలు
 గల్పించుచున్నది.

- సీ. హరిహరు నజలను ♦ ననుగు గుర్రో
 నాడించెగాడె నా ♦ యతి సతియు
 యమునడ్డగించి ♦ యాత్మేను జీవమునిల్పి
 దండ్రికి నావిత్రీ ♦ దనయులాసగె
 నరుగుని శాశించి ♦ సతివసుమతీదేవి
 బతికి గుఱ్ఱపుమాన్పి ♦ బ్రాణమొసగె
 నమరులు వెరగొంద ♦ ననలంబులోజొచ్చి
 సీత రాముని మనః ♦ సంధిమాన్పె

- గీ. నింక నెన్నెన్నో మహిమలు ♦ నిలంజూపి
 మాడులోకంబులకును ♦ మువ్వేల్పులకును
 జడినిగల్గించి యా పరం ♦ శోభితివందు
 భర్తతోడుతలయమై ♦ భక్తిచేత॥

కంజా—మీరుజెప్పిన యీ బతివ్రతలు గృతయుగ, త్రేతాయుగ,
 ద్వాపర యుగములనాటివారుగాని ఈ యుగమువారుగారు
 నిట్టి బతివ్రతలు యీ గలియుగమున లేరని నాయభిప్రాయము.

కమ—ఏమే గంజాక్షీ! ఎంతవేరిదానవు గలియుగములో బతివ్రతలు
లేరనియా నీయభిమతము బతివ్రతలు లేనిపక్షమున నీబ్రహ్మాం
డము బగులునుగాని నిలుచునా?

కంజా—తల్లీ! నిట్టికలికాలంబున బతివ్రతలను నెచ్చటను గాంచలేదు
నెచ్చటనుంటిరోగదా?

కమ—గంజాక్షీ! నీ గలికాల బతివ్రతలను నీవెరుగవా శిష్యుడవినుము.

నీ. రాణ్డ్రహేంద్రంబున ♦ రాజిల్లుచున్నట్టి
గాంత బతివ్రత ♦ గన్నమాంబ
సామర్లకోటను ♦ సాక్షిభూతంబైన
గాంత బతివ్రత ♦ కామమాంబ
సాలూరుబురమున ♦ సత్యంబు నేలగొల్పు
గాంత బతివ్రత ♦ గాసులాంబ

గొత్తవల్లందున ♦ గోరికలోనగూర్చు
వింత బతివ్రత ♦ వీరమాంబ

గీ. నింక బుచ్చెమ్మ జక్కని ♦ సరిసమాంబ
సుబ్బమాంబయు సూరియు ♦ చెన్నమాంబ
భారతావని బుట్టిన ♦ బరమసతులు
నగ్నిగుండంబులందునే ♦ నణగినారు॥

బతిభక్తియే నాభారంబుగా జేసుకొని బరమ పతివ్రతలై బ్రళయాన్ని
నందు బ్రేవేసింది అగ్ని దేమునకు నాహుతులై అనేక మహి
మలుజూపించి, ఆలయంబులు గట్టించుకొని అపర దేవతులవలె
వెలుగుచున్నారా?

కంజా—తల్లీ! యిట్టిమహిమగల పతిభక్తి నేవిధంబున నాచరించిన
నలవడునో నానతిచ్చి నన్ను గృతార్థురాలనుగా జేయుము.

కమ—కంజాక్షీ! యీ బతియొక్క వ్రతమునకు నితర వ్రతములవలె
గవ్వసాధ్యములగు నుపవాసములు చేయనక్కరలేదు, ధూప,
దీపనైవేద్యములు, దక్షిణతాంబూలములు, విహారములు

నుండనక్కరలేదు. పణతికి తినప్రాణనాథుని పాదారవిందములు
తన హృత్ కమలమందు జక్కగ నానాధించడమే బలివ్రతము.
చ. అనయము భర్తపాదముల ♦ నాత్మను నిల్పియు బూజజేసియున్
వినయము నతమామలకు ♦ వందనముల్ దగ జస్పింట్టి యా
వసతియె సత్ బలివ్రతయు ♦ బుట్టినయింటికి మెట్టినింటికిన్
ఘనమగ్నీ ర్తిదెచ్చిమను ♦ గండగజాలును మూడులోకముల్.

కంఠా—అహా! ఏమి మీవాక్కుభారస బులు నాకర్ణ రసాయనంబు
లగుచున్నవే నాకు బతిభక్తి జక్కగ నుపదేశించి నాజన్మతరిం
పజేసితివి తల్లీ నింక నేనుగమ్య గాలనైతిని కేపు వ్రదయంబుననే
మీపాద దరిశఃముకు విన్నేసి, మీపాణ్యవాక్యంబులు నాలకిం
చెద అమ్మా నీపాటికి నాకు జ్ఞాపించెదరా?

గీ. సదుగౌ భానంబు నపరాధి ♦ సరుగుచుండె
సంధ్యరాగంబు సమకూడె ♦ సమయమయ్యె
భాగినాథుని పదపద్మ ♦ బూజజేయ
సరుగవలెనమ్మ నాకు న ♦ నజ్జనిమ్మా॥

కమ—అమ్మా! నీవు తొలిజన్మంబున నెట్టినుకృతి కార్యంబునాచరిం
చితివో, నెట్టి మహాపుణ్య దానంబులు జేసితివోగాని నీభర్త
పాదసేవజేయట నీకు లభ్యమైనది తల్లీ నేనెట్టి ఘోరకృత్య
ములు జరిపితివో, నెట్టి దంపతులకు విడదీసి నవ్వీరనందించితివో
గాని నాపతి నన్నెడబాసి రెండువత్సరములైనది నిప్పటికిని
నాభర్త సంగరిశనము నాకు లభించిలేదుగదా నేనేమిజేయు
దును యింకెట్లు యీభర్త వియోగశోకము భరింపగలను హ
జీవితేశ్వరా నాజీవమలనిల్పి నన్నభరించుట భారమయ్యేనే
(అని విచారించును).

చేటిక—(ప్రవేశం తనలో) కమలాభాయి అమ్మగారు యిచ్చటనేయు
న్నారు. అయ్యో యీ ఘోరవార్త నీమొకు నెట్టునివేదింతును.
జిప్సిన నెంతవిచార సాగరంబున మునుగునోగదా? అయినను

జెప్పకతప్పదు. (ప్ర)కాశముగా) అమ్మా కమలాభాయి మీ నాధునిపై రామనాథ లడ్డూఖానులు యొక్క పెట్టున మీద బడి బంధించి జెరసాలయందు జేర్పిరని మనవీటను ప్రతినోటను జెప్పకొనుచున్నాను తల్లీ.

కమ—(ఆతురతతో) ఏమేమీ నానాధునే బంధించిరా ఈ నాథా మీకెట్టి యిక్కట్టువచ్చినది. యాదుప్తురాలు వినియును చేతి గానిదై నేమియుచేయలేకపోవుచున్నదిగదా? (కమలామూసి ధాన్యించి) అమ్మా గౌరీ సకల ప్రపంచ జాలంబుల నిండియు, నానాధుని జెరవిడిపించియు నాలో గల్పలేవాతల్లీ. (కంజాక్షి నిజించి) అమ్మా కంజాక్షీ నింక నీమందిరముకు నేగుము నే నేగి నానాధుని జెరవిడిపించి నా నేత్రప్రస్థముగా సంగరిసింది నాజన్మ సాఫల్యము జేసుకొనియెద.

కమ—చేటికా నాప్రియుకాని నే జెరసాలయందు నుంచబడిరో జూపింపుము.

(అందరూ నిష్క్రమింతురు.)

మూడవరంగము, ప్ర)వేశం—బలేరావు జెరసాలయందు.

బలే—అహ! నెంతగో నెట్టి యిక్కట్టు సంభవించెను.

గీ. నొక్కఘడియందె నవ్వుచు ♦ నాతితోను
దిరుగుచుంటిని యాంతలో ♦ ఓసఖ మొసగె
జెనట్టిదెవంబు మముబాసె ♦ జూడలేక
గృహమతులైన దుర్జనుల ♦ గూర్చిబంపె!!

నానుగూణముల రాసియు, నాయందముల ప్రాగగు నామందగమనయగు నిందిరను నికగాంచుట గలలోనివారగదా? గౌరగాని రామ నాథ, లడ్డూఖానులకు జిక్కి యా జెరసాలయందుంచబడితి నే నెంత బాహుబలమున్నను, నెంత శౌర్య, ధైర్యస్థైర్యమున్నను నినుమంత దైవబలములేకున్న దనమాట మంతుకెక్కనేరజే అహ! దైవయంత్రము నెప్పటికేమిజరుగునో దెలియదుగదా?

సీ. నవఖండలుండైన ♦ సలహరిచెందుగ్గుడు
 వీర దాసాజ్ఞయు ♦ విశ్వసిం చె
 నాలుగు జెరగులు ♦ సతిమాత్రమున నేలు
 నలరాజు పుష్కర ♦ సరునిగొడె
 సతిబలుండైనట్టి ♦ అల రామచెందుగ్గుడు .
 నాగపాశంబుకు ♦ సలతనొందె
 భయదమకా నట్టహాసం ♦ చేర్చు భీముండు
 సైంధవుడడ ♦ సలాముగొట్టె

గీ. దైవబలమింతయును దనకు ♦ దగలుకున్న
 గడ్డిపరకకు గొరగాడు ♦ గృడ్డిముండ
 సరకుజేయదు తానెంత ♦ సరసుడైన
 విధిని ధాటంగవశమె నే ♦ విధమునైనా॥

అయ్యో? నేనెట్లు యీకారాగారము గడవగలను యీ జెరసాలయం
 దు జాపుమని యాబరమేష్టి నాకు విధించియుండబోలును నే
 నేమిజేయవాడను హ పరమేశ్వరా ఈదీనుని రక్షించుట భర
 మయ్యెనే తండ్రి నేనెంతవిచారించినను గార్యములేదు ధైర్య
 మవలంభించి ముందుగార్యము నాలోచించెద నేమని యాలో
 చించను ఏమికర్తవ్యము.

సీ. బాద ఘాతంబున ♦ బడదన్ని విరుతునా
 నిరుగవు తల్పు ♦ నినుమాటచేత
 బాహుబలంచేర్చి ♦ పైకేసుదామన్న
 గడ్డిలచేలాడు ♦ గవ్వబడియె
 బట్టి గోడలకెల ♦ బాగ్రికిపోవుదమన్న
 నెట్టుటకైనను ♦ మెట్టులేదు
 బాతాళమునకేగ ♦ బాటజేయుదమన్న
 బిలముద్రవృటకు న ♦ గ్గలికలేదు

గీ. అక్కటా సంగటంబయ్యె ♦ నాకుజాడ
చటులభీషణ సంగ్రామ ♦ చయమునందు
విపులగేసరినగు నన్ను ♦ యూరబిల్లి
జేసివిడచెను విధియు యీ ♦ జైలునందూ!

సింక నేనెంత నాలోచించినను నాలోచనకు నాది అంత్యములులేవు
గదా? అపత్కాలమందు నాచరించవలసినది హరివదనేవదప్ప
నితరంబులుగావు నెట్టిగుటిల మానసుండైనను, నెట్టి హత్యా
పాతకుండైనను తారకమంత్రీ జపంబున ధన్యుతాదురని గురు
వాక్యంబు గలదుగదా? నిట్టి సమశుములో నాకుదారక మం
త్రమే శరణ్యము గావున నెట్టియిక్కట్లునైనను దుదముట్టించునా
రామతారకమంత్రీంబుజెపించి కృతార్థుడనయ్యెద (కనులు మొ
గిడ్చి) ఈరామారామారక్షింపుము రక్షింపుము, ధ్యానించును.

కమ—(ప్ర)వేశం తనలోనాప్రాణేశ్వరుడు ఈజెరసాలయందొంచబడె
నని చేటిక నాతోడెప్పినదే ఈజైలునందు నానాధుడు నెట్టి
యిక్కట్టలు బడుచుండెనోగదా (ప్ర)కాశముగా జూచి ఈ
జీవి తేశ్వరా! ఈ నాధా గడకు ఈగార గారము శైవమందిర
మైనదియో నాధా?

ఉ॥ పందిరినుంచమున్ విడిచి ♦ పట్టుదుకూలములెల్ల వీడి యీ
చండముగాను దూలనిటు ♦ సైవగ లేని మహాప్రయాశముగ
జెందుచు దిక్కులేక గడు ♦ జైలునందున మేనుజేర్చి మీ
యండము మాటుజేసుకొని ♦ యిద్దరేబొందితివే మహాప్రియా॥

అయ్యయో! ఇంక నేనేమి జేయుదాన దల్లి శాంఖరీ సర్వప్రపంచకంబు
లకు నాధారభూతురాలవయ్యును, సకలచరాచర జంతుజాలం
బులు నీస్వాధీనంబునందుంచుకొని జలగాటంబులు నాడింతువు
తల్లీ! నీవు జగన్మాతవయ్యును, నాయులవేల్పువయ్యును నానా
ధుడు యిట్టి ఘోరాగారమందుండి దారిగానక బరితపించుచుండ

నీకు నాపై ననుగ్రహంబురాదా నానాధుని జెరవిడిపించి నాలో
గల్గుముతల్లీ.

గీ॥ అమ్మనాయందు నీగూర్చి ♦ నుండినేని
నెవుడుపతిభక్తి నిడువక ♦ నుందునేని
సత్యమొదవిన పరమ ♦ సాధ్యైతినేని
జెయిలుదలుపులు దెరచును ♦ జైయటంచు॥

అని చేతులుజోడించి భవానిని పార్థించును. (జయిలుతలుపులు విడి
పోవును).

బలే—జయిలుచుంచి బయిటగొచ్చి తన శరీరము నడవిచూచుకొని,
అహ! యానాల్గుదినములకే నాశరీరము శృక్కి బలహీనత
నొందితిని.

గీ॥ బైలుబగువెట్టుబాముని ♦ బలిమిబట్టి
పెట్టినందున నిమిడించి ♦ వదిలవరచి
నాల్గుదినముల నలుచుంచ ♦ నొరుగునైన
విధమునయ్యె నామేను ♦ విధము జూడ॥

నన్నిరోజులున్నను సారాయినిన్న సత్తువెట్లుతగ్గుచు నదిలేకపోవుటచే
నోరుజప్పబడి నాలుక జిగురుభారుచున్నది. నింక నడుచుటకే
శక్తికాలకున్నది. ఇప్పుడు నాభవనంబునకునేగి సారాయిని జవి
జూడకున్న జచ్చిపోవడమే తటస్థించును. (అనిపోతోవును).

కమ—(అడ్డముగాదూరి) నాథా!నాథా! నన్ను విడచి ఎటుబోయెరరు
మీరేనాదిక్కని నమ్మితినే నాదిక్కుజూడుము పాణేశ్వరా!

బలే—ఎవతెవునీవు పాణేశ్వరాయని సంభోదింపుచున్నావు.

కమ—నాథా! నీజీవితేశ్వరినిగానా?

బలే—అహ! నంతటికైనా జంతలుగదా యింతులు.

ఉ॥ ఎవ్వరేవీత్ర నాదువృథ ♦ ఏళ్ళరినంచును వాగుచుంటివౌ
జవ్వని నీదుభర్తనట ♦ జాయగనిన్ను వరించినానటే
గ్రోవ్వినమాటలున్ బలికి గొం ♦ కుతనంబున మోసగించెదా
నివ్వది యాటలున్ జలువ ♦ నేరికిజాలునె నీకుదక్కగన్॥

మగువా? నీమాయమాటలునమ్ముటకు యంతవెరివాడనుగాను నిక
జచ్చినట్లు నెచ్చటికె నా నేగుము.

కమ—జీని తేళ్ళరా! మిమ్ములవిడచి నెట్లుపోవుదానను.

బలే—ఛీ! ఛీ! తుచ్చురాలా ఇట్టిమాటలునిక నాడిన నాలుకచీల్చుచు
నుమా పో పో తొలగుము.

కమ—నేనెక్కడికిపోవుట మీపాదారవిందములు విడచిపోజాలను.

బలే—ఏనుది వెళ్ళవా వెళ్ళకున్న గెంటెదజూడుము.

కమ—గెంటినను మీ వెంటనదలనుగదా!

బలే—ఏమీ! వదలవా! వదలకున్న నిదిగో గాయతో
(అని గొట్టి నీడ్చును).

కమ—నాథా! మీరెంతనన్నుగొట్టినను, దిట్టినను మిమ్ముల విడువ
జాలను మీపాదారవింద సందరిశన మొసగి నన్ను ధవ్యరాలను
జేయుడు. (అని పాదములు బట్టుకొనును).

బలే—(గాలితోదన్ని) ఇదినాభార్యనని వదరుచున్నది. నేడైనను
నాకేమీ?

గీ॥ ఓసివోడుష్టురాల ♦ యోదెవ్వదేవి
భార్యనంచు నాయెదుట ♦ బంటువలెను
వదరుచుంటివి నీమోము ♦ విధముజూడ
ఎప్పుడో విడచినటువంటి ♦ జెప్పగావె॥

నిన్ను బ్రాతజెప్పుకింద నిదివరకే విడచియుంటినిగదా దగుదునమ్మా
యని నన్నునాటంకబెట్టజూచెదవా ఛీ! ఛీ! తొలగుము (అని
పోబోవును).

కమ—(బలేరావుచేతులబట్టుకొని) నాథా! ఇంకమిమ్ములను విడువకు
నన్ను మీ జేతులతో దునుమాడి నాకు స్వర్గలోకంబు బ్రసాదించి
మీయిష్ట మొచ్చినజోటుకి నేగుదు.

బలే—ఏమీ! నన్ను విడవవు నీకు స్వర్గలోకంబు జూపించవలయునా!
అట్లైన జూపింతునుజూడుము. (అని కమలనుబట్టి విశర్వవైచి
బారిపోవును).

కమ—గిరింద బడి మూల్లార్చి లేచి, కుఃఖఃమతో హానాథా! నాథా! ఎటు
జనితివోగదా హా పాణిశేష్వరా మీకు నేనెంతవెగటైపోతిని,
మీకెంతనీచుకాలవైతిని.

తే.గీ. పాణినాథుడు జూడని ♦ పణిబిత్తుకు
పాదకూపంబు పగలిన ♦ బాండవంబు
నడవిగాచినవెన్నెల బూతి ♦ నందునొలగు
బన్నిగుగాడె సతి బ్రతికి ♦ నిర్ధకంబు॥

ఇంక నేను బ్రతికియున్నను నాయంద చందములు, నాముద్దుముచ్చటలు
జూచి మురియువాడెవ్వగు నేనెన్ని బ్రయత్నములు జేసినను నా
నాథుని నాకొశమాత న్నాడుగదా నిక నేనెమిజేయుదాన
నాకు మరణమే శరణ్యముగాబోలు తల్లీ! జగద్భవ్వరీ!

సీ. నీవు నానాథుని ♦ నాతోను గల్పక
నూరికుండుట వీటి ♦ న్యాయునుచ్చు
పాణిశేనుపడిచి యీ ♦ ప్రాణంబునిల్పుట
నగుదమ్మనామాట ♦ నమ్మజురని
నిన్నబూశించి ♦ నిర్జలాంగలకు
నిష్కర్థములనొసగు ♦ నీవెగావె
నన్నుబోలుట నీకు ♦ నేరమనిదోచెనా
యింకెందుకమ్మ ♦ యీమేనునాకు

గీ. బ్రతుకజాలను నాబతి ♦ బడయుకున్న
నాదుశిరమును నూపాద ♦ నళినములపై
బగలగొట్టియు నేగుదు ♦ బరముజేరి
నింకదప్పదు నామాట ♦ నమ్ముజననీ

(పైకిజూచి) తల్లీ! ఇదుగో నామస్తకంబు నీశిలపై బగులగొట్టుకొని
నీలోగలియుచున్నాను. (అని బగులగొట్టుకొనోపును).

భవాని—(దాంమని పెద్దధ్వనియిచ్చును. భవానీప్రసన్నమాను) కమ
లచెయ్యబట్టుకొని,

గీ. ఆగు నాగుముకమల ♦ నాతుర్ధనేలా
గప్తసుఖములు గావడి ♦ గుండలనుచు
నెంచి ధైర్యంబువిడువక ♦ నిలచియున్న
నతికి స్వర్గంబు నరచేతి ♦ సుమముగాదే

కమలానీవు గడులెల్లావు కమలాశ్వుని వరజనితవౌటచేతను గప్తముల
కాకరమైనను నిక ముందుముందు సుఖములుపొందగలవు నింత
లోనాత్మహత్యనేలా

గీ. హేమమును నగ్నితస్తంబు ♦ సోర్పిజేయ
గాంతివచ్చుగాదె ♦ గల్పమనువదలి
బణతి బలుకప్తములుపొంది ♦ బతియుధక్తి
జల్పిననుగాదె జగమున ♦ జెందుగీర్తి॥

గాన, నీభర్తవదధ్యానమే నీహృత్ కమలమందు నారాధించుచుండుము
నాభక్తిని మరువకుము నీవుముందు సుఖములుపొందగలవు.
నింకనేనంతర్దానమొందెదను.

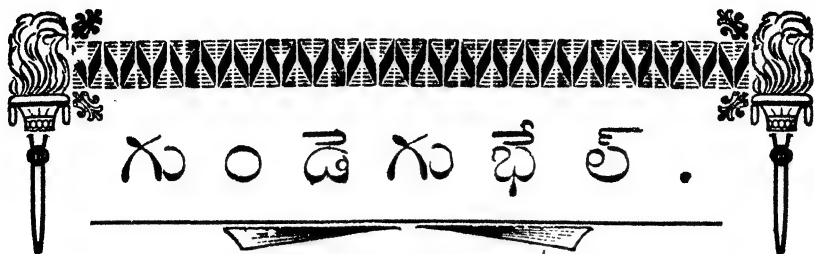

కమ—చేతులుజోడించి

దండకం. శ్రీమన్నాహశక్తి గారీనినున్ సమ్మినానమ్మ । మాయమ్మ
సన్ బొప్పుతల్లి । జగజ్జాలవల్లి । సదాకల్పవల్లి । ముదం
బొప్పమీపాదపద్మంబు । నాడెందమందున్ । సదాసమ్మి
యున్నాను । నాయందునాథర్తకున్ ప్రేమగల్పించి ।
నాచేత నాథర్తపాదంబులన్ బూజజేయంగజేయించు తల్లి ।
నికన్ నిల్వలేనమ్మ నావాక్కునమ్మమ్మ । యోతల్లిశార్వా
ణి । ఓనీలవేణీ యికన్ జాగుచేయంగ వీలెందులేదంచు ।
సీవేవిచారించు తల్లి । కటాక్షించు మల్లి । నినున్ బ్రార్థ
నజేతునోయమ్మ । బంగారుబొమ్మా । ముదబిత్తుగావే ।
మదిన్ సమ్మినానమ్మ । నామీదన్ ప్రేమపుంజుబులన్ జూపి ।
నాయొక్కనిక్కట్టులన్ దోసి । నాథర్తనాకిచ్చి నాయా
యురారోగ్యముల్ నాకు । సంకల్పమాత్రంబునన్ నిచ్చి
రక్షించు కామాక్షి తల్లి । నమస్తే । నమస్తే । నమః॥

(గమల నిష్క్రమించును.)

పంచమాంకము.

(ప్రవేశం, రమ్మసీసాతో—బలేరావు)

బలే—ఈ చక్కని చుక్కవంటి సారాయిలోని మహాతైరుగలేక చవటలు
గొంతమంది దీనికవగీ రిదెచ్చిపెట్టిరిగాని నిజముగా నింతపౌఖ్య
మైన వస్తువులేదని నొక్కితెప్పగలను రసాయనవస్తువులన్నిటి
లోకి మిక్కిలి రసవంతమైనదనియు, సారవంతమైనదనియు అనే
కమంది అనుభవకర్తలు దీనియొక్కసారంబుదీసియే సారాయి
యని నామకరణంబుజేసి దీనినిద్రావిజోలారోవాణంబు జేయు
చున్నారు. ఆహా! ఏమి దీనిసువాసన అని ఆఘోషించి॥

కం. సారాకును సంపంగకు

‘ నారయపరిమళము + నొక్కటై దగయుండన్

కారులుగూతురు కేరుచు

ధారుణి దధన్మలకును + దెలుసునెమహిమన్॥

ఎంతంత మహనీయులు దీనిని బాసంబుజేసి అంతములేని యిహసుఖం
బులునొంది తుదకు అపరరామానుజావతారములుదాల్చి ఎడ
తెగని యశస్కాములై కడతేరిరి. ఆహా! ఏమి దీనిమహిమ
(అనిత్రాగును).

సీ. తాటిసారాద్రావి ♦ తనిపితరించిరి
 భూతలంబునయున్న ♦ భూమినుదులు
 నిప్పసారాద్రావి ♦ విపినాటపులయందు
 విహరించుచుండెను ♦ యోగివరులు
 గూటిసారాద్రావి ♦ గోటిలక్షులుజేయు
 ననుచు ఆనందించు ♦ నార్యజనులు
 యీతసారాద్రావి ♦ యీగోళమంతయు
 మిథ్యయటంచు ♦ వేదాంతవరులు

గీ. సర్వదేశంబులను దిరుగు ♦ సాధుజనులు
 దీనిమహిమంబు దెలసియు ♦ రివముసంహ
 దేవతానూపములుపొంది ♦ దిరుగుచుందు
 వెన్నెముకలకిదివని ♦ నెరుగబడదు॥

నివృత్తి నాలాంటినుహానుభావులను రక్షించుటకు రమ్మె రాముడై
 మా హృదయకిమలమందు నిలచియున్నది. ఆహా! రమ్మెంత
 మందికి రాజైయున్నది.

సీ. పుణ్యోగి కై నను ♦ నిరుణ్యోగి కై నను
 రమ్మతోటేవని ♦ రాత్రిబవలు
 గొప్పవానికిగూడ ♦ గూలివానికిగూడ
 రమ్మతోటేవని ♦ రాత్రిబవలు
 యోగి కై నను బరమ ♦ జోగి కై ననుగూడ
 రమ్మతోటేవని ♦ రాత్రిబవలు
 బండితు కై నను ♦ బామను కై నను
 రమ్మతోటేవని ♦ రాత్రిబవలు

గీ. రమ్మకంటెను యోగ ధ రాజంబు లేదు
రమ్మకంటెను యిలను ధ రక్షకులు లేరు
రమ్మసారాయి నాయాత్మ ధ రాముడగుచు
కంఠమును దిగిజూడ నై ధ కంఠ మొచ్చు॥

(అని త్రాగును.)

(తనలో) ఏమిది యిదివర కెప్పుడును బారవశ్యమునొందని నాశరీరము
నేడెందులకో బారవశ్యమునొందుచున్నది. నేమయ్యుండును
భూమిని బడుదునేమో

(జోగుతూ)

శా. సరుగ్నమంచును యింద్రజాలమువలెన్ ధ సర్వ ప్రపంచంబులన్
గిరుగ్నమంచును నాదు నేత్రములకున్ ధ గానింగ నయ్యెంగదా
వెర్సింబట్టెను లేక జారనిషజయన్ ధ స్త్రీబుతానెచ్చెన్
చరుగ్నేవగి దూలిదూలి బడి నే ధ ర్చన్ జిత్రమయ్యెంగదా॥
నేదియో గారగముండవలయును లేక నాలాంటిమహావీరుడు సమత్య
వలె నటునిలుజోగునా (ఎదురజూచి) నాపియురాటుయిందిర
గాదుగదా ఓహో యిందిరే! ఏమినావుణ్యము!

యింది—(ప్రవేశము) అమ్మయ్య, మీలోనిప్పటికి పుణ్యవశంబున
గలుసుకొంటిని. (బలేరావునిశౌగలింపుకొనున్).

బలే—(సంతోషముతో) ను నరీ! నీగోజు మందినుదినమునుమా!
మనవిద్వరము గలసితిమిగదా నింక నేగొరంతయున్నది. గాని
అప్పుడుసితిండి) గెంటుకపోయి జెరనాలయందుంచెనని విని
యుంటినే నెట్లు బందిగమునుండి వీడితివి.

యింది—నాచెలి చెక్రకేళి మారుతాళమున గ్రహించి బీగమువద
లించెను లేక జోయినచో నేజచ్చిపోవలసినదే

బలే— బలే! నీచెలి మంచిపువకారమేజేసినది.

యింది—నాథా! నొక్కనిమిషంబు మీరగవడకున్న నాకు వకయుగ
మువలెదోచెడిదిగదా! నాజనకుండెంతగూరకర్మతో మన

అనందమును అంత మొందింపదలచి జెరసాలబంధించెను. నట్టి బంధిగముననుండియు నాహృదయమంతయు మీరిదనే నిలచి మన్మథావస్తనుబొందితినిసముమా.

గీ. అన్నహారంబులనుమాన ♦ హఠ్నిశంబు
నీదుమీదను వలపుచే ♦ నిదురమాని
నాల్గురోజులువేగి న్ని ♦ నట్టెజరను
బాణిణివాయక మిము బాసి ♦ బాపినైతి॥

దైవయోగంబుచే నట్టి ఘోర జెరవిడచి, మీలోగలసి గృతార్థురాల
నైతి

బలే—ప్రేయసీ!

గీ. దైవయోగంబునెవరును ♦ దాటలేకు
మనలనిద్దర నిడదీసి ♦ నిన్నునన్ను
వేరువేరుగనుంచి జర ♦ నిల్లునందు
జేర్చి యిడుములుగుడువంగ ♦ జేయసాగ॥

నింక గతించినదానికి విచారించినలాభంబులేదు గట్టనుఖములు గావడి
గుడలుగదా! దీనికేమిగానియిందిరా నొకకప్పతరమైన నిక్క
చ్చినచ్చినది నడుగుమందువా! వలనందువా!

యింది—ప్రాణేశ్వరా! ఎప్పుడును మీయెడ నెట్టిలోపమునుజేసివుండ
లేదే నా వద్దను నేదియున్నను నాప్రాణములతో సమర్పింతును.
బలే—సరియే! నీవద్దను ఒకవస్తువనుగాని, గొంతరొఖమునుగాని వున్న
యెడల వాకిచ్చుటకిదియే సమయము ఏమంటివా,

గీ. గాల్చుటకు బీడిముక్కైన ♦ గానిలేదు
గిల్చిగొనుటకు ఏవల్ల ♦ కాదులేదు
అరువుద్రాగిన సారకై ♦ అప్పుబెగె
జేత గవ్వైనలేదే నా గ ♦ ర్చునకును॥

నంతైన గొంతద్రవ్యమును నీవీవకున్న నేనింక శంకరగిరిమన్యములు
బట్టుటకు సంసిద్ధముగనుంటిని. అప్పులువాళ్ళు అరికాళ్ల కుమం

టలెక్కించుచున్నారు. నేనింక నిలుచుటగవ్వము గనుక నీవా
లోచించుకొని మరిజెప్పుము.

యిది—నాథా! ఇంకమీరెరుగని ధనమెట్లువచ్చినది ముక్కునయున్న
పుడకలుదప్ప నిశరవస్తువులు ఏమియు నాదగ్గరలేవే! అనాడే
నామేనిఆధరణంబులు మీకే సమర్పించి సమస్కరించితినిగదా!
నాదగ్గరయున్న ధనమంతయు మీకే ఖండఖండములుగా నిచ్చి
వేసితినే నింకనావద్ద నేమియున్నది.

బలే—నేమియూలేదా! నేమియులేకున్న నీవుమాత్రము నాకెందులకు
శీగ్రిముగ నీదారిసీపుజూచుకొమ్మ నొక్కక్షణమాత్రమైన
సీపు నిచ్చటనుండవలదు.

యిది—నాథా! మీరిట్లాడిన నాకేదిదెరపు నెట్లుజీవింపను నీవే నా
ప్రాణమనియు, నీవేనాహృదయవంకజ బృంగమనియు నమ్మి
తినే నన్నుఎడబాటుట మీకుధర్మమా!

బలే—ఛీ! ఛీ! కలటా నీకపటప్రేమజూపి నాథాయని బలచినంత
మాత్రంబున నుచ్చితబ్బిబైసంతోషింతుననుకొంటివా! సరకా
నైనను జేతబెట్టని నరహంతికవి. నీమాటలచేటలుబట్టియే మోస
బోతిని ఇంకనీయాటలు జాగిరావు నెచ్చటికై నంజనుముపొమ్ము

యిది—(తనలో) ఆహా! నెంతలో నెంతవిపరీతముబుట్టెను. నేనేమి
జేయుదాన చేతగృడ్డిగవ్యయిననులేదే! నేనేమియాతనికిత్తును.
(ప్రకాశముగా) నాథా! నాదగ్గర మీరెరుగని యేవిధమైన
ఆస్తియులేదుగదా! అనాడేమీకు అర్పించియుంటినే!

సీ. తాతజేయించిన + తారహారంబులు

జంతలోనమ్మి + జల్లార్చినాపు

గోవర్ధనపుచైత్రు + గోరిదండ్రీయునివ్య

అమ్మి జారాకు + నర్పించినాపు

జననిజేయించిన + జక్కనినాగంబు

గిళ్ళీలకై వెళ్ళు + గొట్టినాపు

మామామ్మయిచ్చిన ♦ మేలిమిగాజులు
బీడి సిగరెట్లకు ♦ బోసినావు

గీ. నింక నెన్నెన్నోసగలు ♦ దాకట్లుబెట్టి
జిత్తుజల్లుగబట్టెడు ♦ జిల్లరన్న
బాధదీర్చుకునన్ను ♦ ఒకీరుజేస
వెడలుగొట్టుట యిదియేటి ♦ వెడగుతనము॥

నా వంటివస్తువులు మంటబెట్టి నామానభంగమునకోర్చి నీవేనాదిక్కని,
నీవేనాయాధారపురుషుడవని నిమ్మియుంటినీ నన్నువిడచుట
న్యాయవాప్రాణేశ్వరా రక్షించుము. రక్షించుము

(అని గాళ్లమీదబడును).

బలే—(గాలితోదన్ని) ఛీ! ఛీ! జెడివా నీనగలన్నియు నన్నుగురించి
బాడుజేసుకుంటినా! నింతటినుంచి జాగ్రతగానేయుండవచ్చును
గాని నీకెన్ని విధములుజెప్పినను నానడనంబువిడకున్నావు నిన్ను
గెంటి నీవంటినిజల్చుకున్నగాని నిచ్చటనుంచి వదలవుగాబోలు
నిదిగోగాచిఱొమ్ము. (అని గుడ్డి తోసివేయును.)

యింది—(దుఃఖముతో) హదైవమా! నాకుయేదిగతియు, ఎందు
బొత్తును.

గీ. అటులగన్నను దండ్రీని ♦ అమ్మనిడచి
యిటుల విటకానికెని వెగ ♦ తైతిసేను
జేవకును మాంసముకు జెను ♦ జంబుకంబు
బంగినయ్యెను యిబ్బంగి ♦ బ్రతుకునాదు॥

అహ! నేనెంత విచారించినను కంఠసోషయేగాని, కార్యములేదు. నా
ప్రియుకాని బాదంబులుబట్టఱొని, బ్రాకలాడెదను. (ప్రకాశ
ముగా) నాథా! నన్నన్యాయంబుగ విడచుటన్యాయమా!

సీ. సర్ధరాత్రియనక ♦ సట్టిట్టుయనకను
 నీకోర్కీదీర్చుట ♦ నిదిఫలంబా
 నీవస్త్రములకును ♦ నీదాగుడికిగూడ
 సర్ధంబునొసగుట ♦ నిదిఫలంబా
 వేళదప్పకయుండ ♦ వేడి టీ యుష్కాంబు
 నిచ్చినందుకు నాకు ♦ నిదిఫలంబా
 నామేనినగలెల్ల ♦ నీచేతికందించి
 నీయిష్టమనిజెప్ప ♦ నిదిఫలంబా

గీ. దల్లిదండ్రులవిడనాడి ♦ దగిలినిన్ను
 జాటములువీడి గొంపయు ♦ జాటబెట్టి
 నీవెగతియని నీపొందు ♦ నిత్యమనుచు
 నమ్మిదిరిగిన వెరికి ♦ నిదిఫలంబా॥

నాథా! మీకెట్టి యపకారంబును నేవేళనుజేసియుండలేదే! అట్టి పరమబేలను బ్రేమించి రక్షించుము, రక్షించుము.

బలే—ఏమీ! నిన్నురక్షింపవలయునా, నిన్నురక్షించడముగాదు భక్షించెడజూడుము. (అని యిందిరకు ఈశ్వరమా)

సీ. గనిపెంచినట్టియా ♦ గన్నదండినివిడచి
 విటకాండ్రైకైదిగుగు ♦ టిదిఫలంబూ
 వైవాహికముమాని ♦ వంటివై జార
 కృత్యములుజల్పుట ♦ కిదిఫలంబు
 యింటధనంబెల్ల ♦ దుంటరులకుబెట్టు
 నీముష్కరముకెల్ల ♦ నిదిఫలంబు
 చిగుఎగులువిడచి ♦ చెరియించుచెడెవెవు
 నీకావరముకెల్ల ♦ నిదిఫలంబు

గీ. రంకుమగనిని మరగిన ♦ రంకుటాలి
 వౌటచేతను ఎముకలు ♦ విరుగునటల
 లాటిబుచ్చక గుడ్డ నీ ♦ నోటగుక్కి
 గుళ్లబొడుచుటయే నీకు ద ♦ గినఫలము॥

(అని యిందిరను యాడ్చివిశరివేయును.)

యింది—హానాథా! రక్షించుము. రక్షించుము. (అని మూర్ఛబడి పోవును).

బలే—(తనలో) యీవిటకులాడి నాపాదప్రహారములకు హస్తముప్రీ
 ఘాతములకునొచ్చి మూర్ఛయో, జాపుయో జరిగియుండ
 వచ్చును. ఏదియైననాకేమి జచ్చిననాకేమి, జావకున్ననాకేమి
 నాపీడవదలినది నేనింక బోవుదును.

(నిష్క్రమించును.)

యింది—(మూర్ఛమండిలేచి తనలో) ఆహా! యీపాదుజారత్వమువల్ల
 నెంతమోసమునంఘటించెను, ఎట్టియిడుములకుమూలమైతిని
 భవనమువిడచి బరువెట్టుబణతి గడ్డిపరకకుగొరగాదుగదా? ఇంక
 నన్ను ఆదరించువారెవరు, ఇంకెందజొత్తును, నెవనిబడుదును
 ఇట్టిఘోర పాదుజారత్వము బరువిడకుండ లోకమునకు గొంత
 సీతినేర్పి తుదకు జ్ఞానయోగింద్రుని యాశ్రమముజేరి, వారి
 పాదపద్మములగుల్చి ముముక్షుముబొందెన ఇంతకన్న దెర
 వేదియుగానబడదు. (ప్రకాశముగా)

సీ. దల్లిదండిని భర్త ♦ దిగనాడిజెరియించు

గాంతకు నీపాట్లుగాక నిం ♦ కెట్లుజరుగు

దన శరీరంబును ♦ దనకువశ్యములేని

గన్యకునీపాట్లుగాక నిం ♦ కెట్లుజరుగు

గభృకుబాగరెక్కి ♦ గామాంధమునదిరుగు

గోమలికీపాట్లుగాక నిం ♦ కెట్లుజరుగు

విటుడునిత్యంబని ♦ విర్రవీగడు తులువ

కీపాట్లుగాకని ♦ కెట్లుజరుగు

గి. జేసుకున్నట్టిభర్తయే ♦ జరుపుసుఖము

ఏని రంకునుగడెన్నటికినైన ♦ వీపుదోమునా

యనెడు సామ్యంబునిజము ♦ నాయందుదోచె

అనుభవంబయ్యెనాకనో ♦ యన్నలారా॥

బరమబవిత్రమై, బ్రకాశంబునొందు భారతమాత గడుపారగన్న
యోబరమ దండుగిలారా! నాపియసోదరీ సోదరులారా!

సీ. యీడుజోడును నెంచి ♦ యియ్యంగవలెనయ్య

సుందరాంగులకు మీ ♦ సుతల నెపుడూ

ధనముకాసింది వృ ♦ ద్ధులకు బిల్లలనిచ్చి

గవ్వములముంచక ♦ గాంచరయ్య

యీడునొచ్చినబిల్ల ♦ నింటనుంచకమీకు

దగిన వరునకునిచ్చి ♦ దనవరయ్య

దనువువెల్లేవరకు ♦ దాచవత్సముండుట

నెదదలచి మగువను ♦ నివ్వరయ్య

గీ. ధనము ధాన్యంబు మేడలు ♦ ధరణియంగు

తాల్పితంబనిదలచి సన్యా ♦ సులకను

బిల్లనిచ్చియు దరువాత ♦ భోరుమనచు

నేడ్చుకంటెను ముందు యా ♦ వీలుగనుడు॥

సకలసద్గుణంబులనొప్పు సతీనులులారా! నన్ను ననుగ్రహించి నాహి
తంబునువినుడు.

సీ. బతిసేవజేసేటి ♦ పద్మినీమణులార

బరికించరే నేను ♦ బడినపాట్లు

నిరతంబు దలిదండిక ♦ సుగుణంబుగదిరుగు

హితులార జూడరే ♦ నాదుపాట్లు

సత్తమామలకును ♦ సతిభక్తిమొక్కేటి
 అతివలుజూడుడి ♦ నాదుపాట్లు
 అన్నగమ్మలయందు ♦ ఆదరంబునుజూపు
 యింతులుజూడుడి ♦ నాదుపాట్లు

గీ. మీరునాపోకబోవక ♦ మేదినందు
 అత్తయింటికి పుట్టింట ♦ కవయశంబు
 గలుగనియ్యక గాటికి ♦ గదులవరకు
 గీర్తియేదెచ్చి సత్కీర్తి ♦ గాంచరమ్మా॥
 ఇంక నిచ్చటనిలుచుట గర్తవ్యంబుగనుపించదు నేనిక గాపాయివస్తు
 ములుధరించి, జ్ఞానయోగీంద్రుల నరిసించెద!
 (నిష్క్రమించును.)

రెండవరంగము.

చలక్రిష్టిలనోను, చినిగినవస్తుములతోను—బలేరాపు ప్రవేశము)
 బలే—నావంటిగూరుదు నీగువలంబునలేడని నొక్కి జెప్పగలను.
 ఏమింటిరా!

సీ. సద్గుణంబులువీడి ♦ దుర్గుణంబులనొంది
 గూనిజేసియు గొంప ♦ గూల్చినాను
 తాతతండ్రిలనాటి ♦ దరుగని ధనమెల్ల
 బ్రాంది సారాలకై ♦ బోసినాను
 భార్యను బడమోది ♦ బరభామలనుగూడి
 వల్లెల్ల బుళ్లతో ♦ గుల్లినాను
 సుఖజాఘ్యములకును ♦ సుద్ధాఘదంబన్న
 చక్కగా సారాయి ♦ మెక్కినాను

గీ. ప్రాణపదమైన స్నేహితుల్ ♦ పొందుబాసి
 బంధుజాలంబులెల్ల ని ♦ ర్భంధుజేసి
 సారావల్లను జారత్వ ♦ ఖోకువలన
 యిల్లువల్లుచు జేసితి ♦ గుల్లగాను॥

నాఅనుభవమున గొన్ని హంశములు గనిపెట్టుటచే నాయంత రాత్నయ
వార్యమైన ప్రేమపుంజంబులు పైకి నెగదన్ని తెచ్చుమని తొంద
రించుచున్నవి. నవివవియనిన నామిత్రులకు నివేదించుచుంటిని.

సీ. భార్యకంటెను బరమ ♦ బంధువు పిలలేదు
గష్టమొచ్చిన గాఢ ♦ గడగిజేయు
భార్యకంటెను వేరె ♦ బరహాక మేలేదు
నన్నిసుఖములునిచ్చి ♦ నాదరించు
భార్యకంటెను వేరె ♦ బరమాపుధములేదు
బ్రాణమొదలియు దనకు ♦ బ్రాణవిచ్చు
భార్యకంటెను వేరె ♦ బతికి గతులనులేవు
గతియిచ్చె నుతులను ♦ గాంచుచుండు

గీ. గాన సంసారసుఖముకు ♦ గాంతముఖ్య
మనుచు శాస్త్రంబులెల్లను ♦ మొర్రలెట్ట
బేలవై విడచిదిగుగుట ♦ బురుషులకును
దప్పతప్పించు జాతెద ♦ డప్పగొట్టి

నిట్టి బరమసతులనువిడచి, బాజారుగాంతలనమ్మి బ్రమించుట నిత్రడివి
బంగారులని బ్రమించునట్టిదిగదా? నెట్లంటిరా!

గీ. గరుగ గరుగంగ నితడి ♦ గాంతిదగ్గి
బాగులునెగసియు బూనియె ♦ బావునట్లు
పుంచుకొన్నట్టి లంజయే ♦ పూచుగావె
బసిడిగరుగంగ బ్రధనిచ్చు ♦ భార్యవిధము

నింక నేనిచ్చులనిలుచుటకవకాశమేలేదు నాకాకలి బాధపీడింపుచున్నది.
మహాత్ముండగు జ్ఞానయోగీంద్రునిదరిసించి గృతార్థుండనయ్యెద?
(రెండడుగులునడచి)

బలే—అన్నన్నా ఈపెద్దరణములు చిట్టి సన్నెంత బాధింపుచున్నవి
నాయంగమంతయు జలుపుచే బ్రతిగిలునందున బలుత్వమే
లేకున్నదిగదా! నాముఖకళనంతయుమారి నల్లనిమచ్చలచే

యర్రనికంతులుగల్గి నేనొక గుఱ్ఱురోగివలె గనుపట్టుచున్నాను.
ఆహా! నెంతలో నాయవస్త దారుమారయ్యెను (అని
విచారించును.)

కమ—(ప్రవేశం) ఆహా! భవానీ కృపాకటాక్షముచే నెంత తృటికాల
ములో నానాధునిజేరితిని (ప్రకాశముగా) హాహా! జేష్ఠరా
మీకరుణాకటాక్షవీక్షములచే మీపాదపద్మ సందరిశనమిచ్చి
నన్నురక్షించుమునాథా (అని పాదములపైబడును). (బలేరావు
పైకిలేవనెత్తి)

బలే—(తనలో) ఏమిది ఈనుందరి నేనిచ్చటనుంటినని నెట్లుగ్రహించె
నోగదా! (ప్రకాశముగా) యింతి నేనిచ్చటనుంటినని నెట్లు
హించితివి.

కమ—నాథా! భవన్మాతయగు భవానియే మీయునికి విసిపించెను.
బలే—సరియేగాని, నాయవస్త తారుమార్చినదే నావల్ల నేమిసౌఖ్య
మనుభవించి సుఖించెదవు.

చం. ధనముహరించిపోయె నిక + దేహమునందున బల్మిదగ్గ నా
తనువుననున్న బుండ్లు నతి + తీవ్రముగా జలుపెత్తి బాధచే
అనయము చీముగారుచును + నావదనొందెను నన్ను గూడ నీ
కెనయగు సౌఖ్యమున్గలదె + కాంతరొ వెర్రిబ్రమరీ దలంచకే॥

కమ—నాథా! మీరెట్లన్నను మీపాదసేవచేయుచు యుపచారము
జేసి తరించెద.

బలే—అట్లయిన నీకేష్టంబగునట్లు వర్తించుము.

కమ—(పైటచెంగునవిసరుచు) అయ్యయో నెంతలో నానాధుడు వికృ
తాంగమునుబొందెను.

శ్రీ. బంగారమునుమించు + యంగమందునమీకు
కంతులుపై నె పొగి + కాంతనీకు
ముద్దులుగుల్కెడు + మీమోమునందున
సల్లనిమచ్చలు + సల్లెనాథా

మినమినలాడెడు ♦ మీవత్తుమంతయు

నెండిశుష్కించెనే ♦ నీటుకాడా

నడవశక్తియులేక ♦ తడబడుచుంటివే

నీబాహుబలమెల్ల ♦ నెచటకేగ

గీ. నయ్యయో ప్రాణనాథా మీ ♦ యందమంత

రాహుగ భళించునట్టిరే ♦ రాజహొల్కి

ఉక్కునకు జెడలుబట్టిన ♦ విధముగాగ

మరుగిలను మొల్పు దేవళ ♦ మైతివయ్యె||

ఆహా! సింకేమిజేయుదాన నాప్రాణపతి! నాజీవాధారము! రోగిష్టుడై
యుండ నా ఈపాడునేత్రములతో నెట్లుజూడగలుగుదును.
అమ్మా! భవానీ భారతమాతా! నాపతి రోగములచేత నార్తు
డై గవ్వములుపొంద వీక్షించియు నూరకున్నావా తల్లీ!
(రెండుచేతుజోడించి).

ఉ. నాపతిభాదములే సతము ♦ నాత్మమనమ్మి భజింతునేని నే

బాపము మార్గమున్జనక ♦ బాయని భక్తినిగొల్తునేని నా

ప్రాప్తగు నాదిశక్తియగు ♦ భారతమాతయె నాధుకాంతును

ద్రూపమునిచ్చి బ్రోచుటలు ♦ దప్పచుదప్పదు నాదుభక్తికిన్||

(అని ప్రార్థించుచు).

బలే—ఆహా! ఏమినాభాగ్యము నాభార్యాపతివ్రతా తేజోనలంబున
న తృటికాలములో నాశరీరమున వ్యాపించి పీడించుచున్న
ఈరసకఠులు, యీనల్లనిమచ్చలు, నీ మరదగొల్పు దద్దుర్లు,
నీ చీముగారెడు వ్రాణములు మటుమాయమైనవే ఏమి ఈమి
బతివ్రతా మహాత్యము వెంగలినై నింతకాలము పరశ్రీ
వ్యామోహమున దగిలి నీమెరు పడరానియిడుములు బాలు
జేసితినే నేనెంత మూఢమానసుడనైతిని (ప్రకాశముగా)
తస్మి నీయొక్కవ్రాణము నేటికిఁజొనుకొంటి గాన నన్ను
క్షమించగోరెద.

కమ—నాథా! నన్ను తమించుమన్నట తమకధర్మమా! నతులు యవి
వేకముతో జర్పిన బతులకు బతులు తమించవలయునుగదా! దమ
రే నన్ను తమించవలయును.

బలే—నివ్వట్లో నీవేనన్ను తమించవలయును. ఏమంటివా!

సీ. స్నానంబుజేయుడీ ♦ నవి నీవుదెచ్చిన
జలపాత్ర జదిమిన ♦ జడుడనేను
నీకంత హారంబు ♦ నిమ్మంచు మెడబట్టి
వంచదెప్పించినయట్టి ♦ వంచకుండ
కైదునవిడిపింప ♦ కనికరంబును లేక
గాళ్లనుగ్రుమ్మిన ♦ కటికవాడ
భార్యనునీకంచు ♦ బలుబ్రార్దనలుజేయ
బట్టి గొట్టినయట్టి ♦ బాతకుండ

గీ. జెడిపెలనుమరగి దిరిగి దు ♦ జేవ్వలెల్ల
జల్పి దల్లిని దలమోది ♦ జంపదలచి
నట్టి దుర్మార్గనరుడను ♦ నీతిహీను
నన్ను తమియించ దప్ప లేనభిననేత్రి॥

సుందరీ! నీవుజేసిన మేలు నాహృదయంబున సహస్ర వత్సరములైనా
మరువగలనా!

గీ. హేవ్యమగునాదు తనువున ♦ నన్నబుండ్లు
మచ్చలెల్లను మటుమామె ♦ మయ్యెనుగువా
నీపభావంబు నీవతిభక్తి ♦ నరయగా
లోకమందున జాబెడ ♦ లోలనేత్రా॥

కమ—నాథా! మీమన్నవలకు బాతురాలనై తరించితిని నింక మన
సకనంబునకు నేగుదమురండు.

బలే—మగువా! మనసదనంబుమాట మరువము జ్ఞానయోగింద్రుని
యాశ్రమంబున గొన్నినాళ్ళుండి నాయతిచెందునిగొల్పి,
తరించి సుఖంతము రమ్ము.

కమ—చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు.)

(చినిగినవస్త్రములతో రామనాథం— ప్రవేశం)

రామ—ఛీ! ఛీ! ఈలంచములకింద నాసంసారమంతయు జల్లారిపోయి
నింకజరగడమే గప్తమని దోచుచున్నది. యీపాడుజారత్వమే
నన్నీ పాట్లుకుదెచ్చినది. ఏమంటిరా!

సీ. బరకాంతకాసించి ♦ పరగధసంబంత

లంచాఁగ్రింద వె ♦ చ్చించినాను

రాత్రిబలునుదిరిగి ♦ రమణిక్తబోరాడి

నాయుణ్ని నాకంబు ♦ కంపినాను

నిసిని నిద్రచుమాని ♦ నింతిక్తదిరుగాడ

భార్యనేమన్నను ♦ బాదినాను

జేత డబ్బునులేక ♦ జెడి నప్పులనుజేసి

జడియుచు మూలల ♦ జేరినాను

గీ. దుదకు నన్నంబుకు జూడ ♦ దిక్కులేదు

ఏమిజేయుదు నీపూట ♦ నెల్లుజరుగు

గానిపనులకు గభ్యును ♦ గప్పిదిరుగు

నరునికెప్పుడు నగుబాట్లు ♦ నెదుటతిట్లు॥

నింక నాసోదరులకు గొన్నిమాటలుజెప్పి మహాత్ముండగు జ్ఞానయోగీం
దుగ్రివిఠశ్రీమంబుజేరి నాయనపాదపద్మముల నాశ్రయించివై
రాగ్యమున వర్తించెద.

సీ. ధనమున్నదని మీరు ♦ దగనిపనులకుబోక

బీనల నేడ్పించ ♦ బోకరయ్య

మాన్యంబులున్నవి ♦ మాకేమిధయమని

బభృగొరికియు మీద ♦ బడకరయ్య

సద్వి నియోగంబు ♦ చెయ్యన జరువుచు

జెడిపిల మరిగియు ♦ జెడకరయ్య

న్యాయమన్యాయంబు ♦ నెరుగుండి దగ మీరు
 దగవులు దీర్చుట ♦ దలవరయ్య
 గీ. ఏమిశాశ్వతమయ్య యీ ♦ యిలనుమీద
 మంచిచెడ్డలు మనవెంట ♦ వచ్చుగాని
 ఊణమొ ఘడియకోజచ్చు యీ ♦ జర్మతి త్రి
 దీనికోసము యింత ♦ దొర్లాటవలూ॥
 రామ—నింకనాలస్యమెందులకు నేనిదేబోయి జ్ఞానయోగిని నాళి
 యించెద.

(నిష్క్రమించును)

మూ డ వ ర ం గ ము.

(గామాయి వస్త్రముతో యిందిర—ప్రవేశము)
 యింది—అహ! దైవము నెప్పటికెట్లు మార్పునో దెలియదుగదా!
 గగినింటబుట్టి, దలిదండ్రిలకు దలవంపులు గట్టిజేసి, దగా
 కోరు విలులమాటలు నమ్మి, ధనమును దగలెట్టుకొని, బడరాని
 కష్టములకు బాలై దుదకు సన్యాసి నై, సన్యాశాశ్రమముకు నేగు
 చుంటిని. (నెదుటజూచి) రామి శెట్టివలెనున్నాడు.
 రామ—(ప్రవేశం) అబ్బో అబ్బో యిందిరా గాయలగుంది ఎక్కడి
 కేంటి ప్రియాణం.
 యింది—రామి శెట్టి నింకనీప్రపంచకమునురోసి సన్యాశాశ్రమముకు
 నేగుచున్నాను.
 రామ—వంటి! ఇంట్లోది వట్లొది పూడి యీజోగురుగుడ్డలకాడిగొచ్చి
 సన్యాసివయ్యేవు. అయి తేలయ్యేవుగాని సక్కనోన్నీ నట్టుకో
 యిం—ఇంకనీట్టి సంభాషణజేయకు నేను సర్వసంగపరిత్యాగమునుజేసి
 సన్యాశాశ్రమమున సర్వేశ్వరునారాధించుచు గాలముగడిపెద
 రామ—అయి తే పురుషసంగమా!

యింది—రామి శెట్టి! నట్టి తుచ్చచుఖంబులు విడచియేగదా తత్వవిచారణ జేయుట నీవు సంసారసాగరంబున నీదులాడుటంజేసి నజ్జానంబున దెలియలేకున్నావు.

రామి—ఓరయ్యల్లో! దుడక బేర్చరా తురక బాసయన్నట్లు ఈమెమెట్ట వేదాంతంవే కరుచుదుతుంది. సాపట్టుకరా సల్లగా కూర్చో బెడదా?

యింది—నేనుగూర్చునుటకు వీలులేదు. జ్ఞానయోగింద్రునినాకృతిమము నకు నేగుచుంటిని. నీవుచునావెనువెంటనువచ్చి తత్వజ్ఞానమును నభ్యసించి, శృతకృత్యుడవుగమ్ము.

రామి—ఓరబో నాకెందులకు తత్వజ్ఞానం. మాయొంట్లో తట్టలు, బుట్టలు, తొట్టిలునిండి మూల్గుచున్నవి. వెనక మాయొంటికి నొకసన్యాసివచ్చి మాయొంటివెనుకనున్న వెంకికి వేదాంతం జెప్పితే సన్యాసికూడాచక్కాఎల్లించి. అదేనాసన్యాసమంటుని.

యింది—అది సన్యాసముగాదు సయ్యాటము. దీనిశేషుగాని మీయింటను డట్టలుకొలది తత్వజ్ఞానముండని జెప్పితివే ఏదీవక తత్వమును సెలవియ్యదు.

రామి—అయితే ఇందిరా! నేనుజెప్పినతత్వమా, నితరులుజెప్పినవా?

యింది—ఏమీ! నీవుతత్వములుగూడ జెప్పితివా?

రామి—ఓ! కప్పకుప్పలు.

యింది—అట్లైన ఏదీ మీరురచించినది వచింపుదు.

రామి—పాడుమంటావా! ఇదిగో (గొంతుక సవరించుకొని పాడును.)

తత్వం. చీనిభావం దెలుసుకుండీ ! ధర్మమెరిగిన పెద్దలూ ఎరిగియుంటే జెప్పకొండీ ! ఎరిగివెంగళప్పలూ॥

2. పిల్లియొకటి ఆరు నెలకల | చల్లగాదిగమింగెరా
చల్లలోపల బిల్లిబడియును | చల్లగాజచ్చేనురా॥ దీ॥

3. చట్టిలోపల బాలు ఆసనీ | గట్టిగా పెరుగాయెరా

పెరుగుదరచగవెన్నబుట్టెను | పరమచిత్రంబాయెరా || దీ||

4. పుల్లినాయ చిత్రపండు | పుష్పకారముగలసియూ
పచ్చిపులుసూ రూపమొందెను | పరమచిత్రముజూడరా || దీ||

5. తొడలునందున ఎడములేకా | చిరుముతాబట్టెనురా
నుకునునీళ్ళతో గడిగితే | వడదన్న మోక్షముజూడరా || దీ||

6. దండిగా రామిశెట్టిజెప్పిన | తత్వమిది ఎరిగుండుదీ
మొండివాళ్ళకు దెలియగానిది | బండలకు జైలయినదీ || దీ||

యింది—రామిశెట్టి! ఈతత్వము నీవుజెప్పినదా! నితరులెవ్వరైన
జెప్పినదా?

రామి—అమ్మతోడు నేనబద్ధమాడుతానా మాఅయ్యగొంత, మా
అత్తప్పగొంత, నేనుగొంతా చెప్పేం అఖరుముక్కనాదిఅవుటచే
లంకిలాగు అంకితంతగిలించేను.

యింది—నీవుబాడినతత్వమందు వేదాంతసారమేమియు గనపడదే
మరియొకటివచించుము.

రామి—నాసొంతముగాజెప్పినది వడలమంటావా?

యింది—నీసొంతముగాకొన్నిజెప్పితివా! అట్టైననేదీనీసొంతకవిత్వము.

రామి—ఇదిగో వడలుచున్నానుకాసుకో (గొంతుక సవరించుకొని
పాడును).

తత్వం. అబద్ధమాడకేమనసా | నీ అబద్ధమాడకేమనసా||

1. అబద్ధమాడితే అక్కొచ్చేమాట | అడినానాడొచ్చు
అందుడప్పలేదు|| అబ||

2. వీలుగాయింటేను ఎదురింటివాడిని | ఏడుపించానచ్చు
మనసా వీలుడప్పీయింటే | వెనకరుగుమీదను యింటిలో
ఏడవేమనసా|| అబ||

3. నీగుట్టునివ్వకా నెదురుగుట్టూదీసి | నమ్మిదిగినవాణ్ణి
మనసా నట్టేటిలో ముంచి | నానతిప్పలుజెట్టి నాకరికి
గడతేర్చుమనసా|| అబ||

4. లోకవోళ్ళుంటేను కేకలేసియు నీవు । పాకలెగరెయ్యవే
మనసా బూకరించియు నిన్ను । పక్కలిరగేస్తేని సక్కి
పొగెట్టవే మనసా॥ ఆబ॥
5. ధరణిలోరామి శెట్టి కోరి సొంతముగాను । గూర్చినాతత్వ
మిదిమనసా ఎరుగున్నవారలూ । నోరుజాపీ దీనిసారము
తయు గోలుమనసా॥ ఆబ॥

యింది — నిదిపట్టి పశ్చాత్తనమునరించి జెప్పితినిగాని, దీనిలోయంత వేదాంతవిశేష మగువడడు. నీవు పశ్చాత్తనమునరించియే దిరుగాడుచున్నావుగాని దివ్యజ్ఞానసంపన్నుండవనిదోచదు. గాన నీవు జ్ఞానయోగీంద్రునినాశ్రయించిన నీయజ్ఞాంధకారమువదలి సుజ్ఞానముగలిగి తరించగలవు. నేనరుగుమంటి నీవునావెనువెంటరిమ్ము జ్ఞానయోగీంద్రుల పాదపద్మములుగొల్చి తరించి కృతార్థులమౌదుము.

రామి — నీకూడా నేనురావలసిందేనా?

యింది — దప్పక నీవురావలసిందే.

రామి — ఆలాగైతే మూలత్రప్పను అడిగివత్తాను.

యింది — ఇందుకు మీలత్రప్పను అడుగవలయునా!

రామి — మూలత్రప్పనడక్కపోతే అల్లరొచ్చిందన్నమాటే! ఏంటంటే నేనన్యూసినై పోతానని శోకాలెట్టి శాపాలెడతాది.

యింది — రామిశెట్టి! నీకుఏవిధమైన ఆశపాశంబులు అరపిశమైనను అడుగంటలేదు నీవింక నాతోరాజేవు నేనరిగెద.

రామి — ఆలాగైతే రావద్దూ రచ్చించేవన్నమాటే వప్పుకున్నాను దేముడాఅని అనుకున్నానుగాని బ్రతికేనన్నమాటే! అయితే యిందిరా ఇంకనీవెల్లు.

(ఇందిర నిష్క్రమించును).

రామి — ఎరిమెకం ఏదాంతంలోదిగి యవారంజేస్తే లాభంగూబట్టో

కొచ్చి గుయ్యియందూ ఎనక మాఅయ్య వేదాంతంలోదిసి
అన్నిసంగాలువదులకొని స్త్రీసంగం మానేవాడుగాను అందు
చేత యవారంఎనకాడి దిక్కులేక దివాళాదీసి పెల్లకితలబడి
కాలెత్తేసిందిగందా యిక యీవదాంతానికి మాకు సకమెరికి
ఇంక నేనింటికెళ్ళి సంచినవరించుకొని సంతకెల్లాల.

(నిష్క్రమించుచు.)

నాల్గవరంగము.

(జ్ఞానయోగీంద్రునిచిత్తమం—శిష్యులతో ప్రవేశం.)

జ్ఞాన—శిష్యులారా!

గీ. మట్టికుండతో నెనయగు + మాయతనువు
దీనినమ్మియు డాబుగా + ధనముగూర్చి
భార్యబిడ్డల గృహమనే + ఇళిమనుజెంది
దిరుగుటయ్యగాని దీనికి + దెరవులేదు॥

ఏమంటిరా!

ఉ. మాయయనంగ నొక్కతెర + మాటున మానవకోలులెల్ల యీ
బాయని మోహజాలమున + భార్యలు బిల్లలు భాగ్యసంపదల్
వయెడ నిత్యమున్ నిలుచు + నాకని నాత్మదలంచి నాట్యమున్
జేయుచు బాహులాకుక్రియ + జత్తురు జొత్తురు ప్రేతభూమికిన్॥
నిట్టి మాయాశరీరమునమ్మి విట్టిబడు మిడత చందంబున మృత్యువాతం
బడి నీల్గడమేగాని నీజన్మతరించు తరుణోపాయంబులేదుగదా?
శిష్యు—మహాత్మా! నీజన్మతరించి సుఖించుమార్గమెట్లనో మాకుప
దేశించి మాజన్మతరింపజేయుము తండ్రి.

జ్ఞాన—పుత్రులారా! ఈజన్మతరించుమార్గమెట్లన్నను నిర్మలహృదయు
లై నాలగించును. సుజ్ఞానము, అజ్ఞానము అను రెండువిధములు.
సత్యము, అసత్యము రెండువిధములు. ధర్మము, అధర్మము
రెండువిధములు స్వర్గము, యమలోకము రెండువిధములుగదా?
ఇందుసుజ్ఞానమునుగురించి ముందువిచారితము. సుజ్ఞానమువల్ల

సత్యమువచ్చును. సత్యమువల్ల ధర్మప్రసక్తనకజొచ్చును. ధర్మమువల్ల బుణ్యము వచ్చును దానివల్ల స్వర్గలోకమున ప్రితుడు. నింకనజ్ఞానమున్ననో అజ్ఞానమువల్ల సత్యమువచ్చును. అసత్యమువల్ల అధర్మముజెప్పిను. దానివల్లను పాపమును ర్థినొందును. దానివల్ల యమలోక వలవడును గాన

కం. అజ్ఞానమే శూద్రత్వము

సుజ్ఞానమే బ్రహ్మమంత్రు శ్రుతులను॥

అని వేమనయోగీంద్రులు వచించినట్లు వినరా అజ్ఞానమును అంధకారమునబడి అనాదిపురుషుడగు రామునిగానలేక రారవాని నరకంబులబడి దారిగానక రాత్రింబవళ్ళు బరితపించుచున్నారు. నింకనుజ్ఞానమునో! కేవల పరబ్రహ్మస్వరూపమునుబొంది నిత్య అనిత్యములను గుర్తెరింగి, తత్వాతిత్వగుణంబులెరింగి, సత్వగుణంబునొంది, సత్యస్వరూపుడగు రాముని తన హృత్లోకములమందుజేర్చి, తనమయత్వమొంది, ధ్యానించి దుడకు పుణ్యలోకమధిష్ఠింతురు. గాన నాయనలారా! నట్టిసత్యమే పరబ్రహ్మమునుమా ?

యింది—(ప్రవేశం తనలో) ఇదియే జ్ఞానయోగీంద్రులవారి ఆశ్రమం ఇందు శిష్యులతో మహాత్ముడైనయో విచారింపుచున్నాడు. (ప్రకాశముగా జ్ఞానయోగిని సమీపించి) స్వామీ! మీపాదపద్మములకు యీదాసురాలు నమస్కరించి కృతార్థురాలాచున్నది (అని నమస్కరించుచున్నది.)

జ్ఞాన—సుఖీధవ! సుఖీధవ! తల్లినీవిట విశ్రమింపుము.

యింది—తండ్రీ! నిటవిశ్రమించుటకు నాశరీరము జారవశ్యమునొంది తనమయత్వమువొందుచున్నది. నెటుజూచినను నావరంజ్యోతిస్వరూపుడగు రాముడు నా నేత్రోకములములకు గోచరింపుచున్నాడే

ఉ. ఎచ్చటగాంచినా హరియే • నెచ్చటజూచిన రామురూపమే
 నెచ్చటకేగినా గదలి • నన్ గనుమూసిన రామురూపమే
 నచ్చువడంగ నన్నిదిశ • లందున నాహరినాడినట్లుగా
 బెచ్చుపెరింగి ఎల్లెడల • బేర్చె బైకొని రామురూపముల్ ||
 యోగించంగిమా! నింకనేనెట్లు దిరుగాడుదురు. నింకనేనెట్లువిశ్రమిం
 తును. నెటుజూచిన రాముమయమై గానవచ్చుచున్నది.
 జ్ఞాన—తల్లీ! నీవు మహాభక్తి సుగుణవయోరాసివగుటంజేసి నారాము
 డు నీయందు భక్తవాంచల్యంబున దరిశనీయంబగుచున్నాడు.
 గాన నీమనంబుజెవరనీక రామునారాధించుతల్లీ.

(ప్రవేశం—బలేరావు)

బలే—అహ! జ్ఞానయోగీంద్రులవారి నాశ్రమమంత భక్తిపుంజముల
 వెదజల్లుచున్నది. నీమహనీయుని పాదారవిందముల నాశ్రయిం
 చి, వైరాగ్యమునవర్తించెద? (జ్ఞానయోగినినమీపించి) యతి
 చంద్రమా! నమస్కారము నమస్కారము.

జ్ఞాన—సుఖీభవ! సుఖీభవ! కుమారా! మార్గాయాసమున నలసినట్లు
 న్నావు నీయాశ్రమంబున గొన్నినాళ్ళుండి నీమార్గాయాస
 మును దీర్చుకొనుము.

బలే—సావ్యమిందా! తమయాశ్రమంబుకు వచ్చినదాదినండి నా
 కొకవిధమైనమార్పు హృదయంబునగల్గుచున్నది. నేనిచ్చట
 నిలుచుటయే గవ్వసాధ్యమునగనుపట్టుచున్నదిగదా?

గీ. భూజములయందు గుట్టల • బుట్టలందు
 బువ్వుజొంపంబులందున • బులుగులందు
 బొదలుయందున బూధర • బిలములందు
 గానబడుచుండె రాముడు • గన్నగవకు||

తండ్రి యతిచంద్రమా! నాశ్రీరాముని ప్రభావమెట్టిదోగాని నెట్టి
 ప్రకాశమున నానేత్రములకు విరుదిట్లుగొల్పుచున్నాడు. హా!
 రామా రక్షించుము. రక్షించుము.

చం. దశరథరామచంద్రానిక ♦ ధన్యనిజేయుము నామంబునా
గొళరిభజించెదన్ మిగుల ♦ గారుణికోత్తమ నాదగించవే
దశదిశలందు నీదు ఘన ♦ దేజమునిండియు నాదు చూడ్చికిన్
మశలినజండమయ్యె రఘు ♦ చూన్యపరాత్పర నన్ను బ్రోవవే

జ్ఞాన—కుమారా! నీవుణ్యమెంతనిగొనియాడుదును. నీవు సవరభక్త
శిఖామణివౌటచేతను పూర్వజన్మ మహాపుణ్యఫలంబున్ జేసి
నాథక్తచింతామణి, నాభాస్కరకులసంజాతుడు, నారఘు
వీరుడు, నాతారకినాముడు, నీనేత్రీకమలమలకు గోచరీయం
డగుచున్నాడు. గనుక నాయనా నీవునొక్కింత నీహృదయకమ
లముజక్కబట్టి నారాముని నారాధించుముదీన నీకుగైవల్యము
సంపాదించుచు.

బలే—తండ్రి! నెట్లునామసంబుజక్కబట్టుదు నాతనువు సారవశ్యము
నొందుచున్నది. నీలమేఘశ్యాముడు, కౌస్తుభవత్తుడు, దీన
శరణ్యుడు, శ్రీరామచంద్రావరబ్రహ్మమూర్తి నెటుజూచిన
గానబడుచున్నాడే హారామా! నాజ్ఞాతరింపజేయుముతండ్రి.

ఉ. వెయ్యేడ్లున్ దలక్రిందుగాద ♦ పముజేయంజాలుయోగీంద్రు లేదె
లియంజాలరు నీన్వయాప ♦ లెటులన్ లక్ష్మీశ బాలింపు దుర్బ
లియుంజారుడ గూరగర్భు ♦ డతితీవ్రాయత్త చిత్తుండనై దె
లియంగన్ మిముజాలువాడఁ లెటు మాయామహాత్మాగుణబ్రాంతినై॥

(నాకళంబువంకజూచి) తృటికాలములో నీమిరిమిట్లుబాసి స్వచ్ఛమైన
దెల్లని దేజోమయమై. బహ్మాండము నావరించువెల్లు గానవచ్చు
చున్నది. ఏమైయుండునో (చేతులుజోడించి).

చం. దేవతలందు దైత్యయుగగా ♦ దులయందు రుషీంద్రులందు కిన్నె
రవరులందు యక్షగుణజో ♦ రగ శిద్ధదిశామఖంబులన్ స
రవరులందు కేచరులగో ♦ రిగిరులున్ సదులందు సర్వమును
నీవరయనిచోటులేదు మ ♦ ను వంశనిధానమ రామచంద్రమా॥

(అని ధ్యానముజేయుచు.)

రామనాథం—ప్రశంస.

రామ—నిదియే మహాత్ముండగు జ్ఞానయోగిందుని యాశ్రమము.
ఏమిది యాత్రమప్రభావంబు నెచ్చటజూచినను లెక్కకుమించిన
రామస్వరూపంబువలెగనులకు మిరుమిట్లుగొల్పుచున్నవి.
అహ!

ఉ. గలయో బ్రాంతియో నిక్కువం + గనగ నేనే రామనాథంబనే
దెలియఁజాలను దివ్యతం + త్రిమిదిదేవా దీనునిబోవు నీ
గలియందున్ దెలియంగ నా + కువశమే గర్మాపశబద్ధుండనై
నిలయందున్ దిరుగాడుచున్ + నిటులనంటిన్ రామ రక్షింపవే!

(అని సమస్కరించును.)

(జ్ఞానయోగినిసమీపించి) స్వామీజ్ఞానయోగిచంద్రమా! మీదాసుడు
ఈరామనాథం మీచరణద్వయములకు సమస్కరించుచున్నా
డు రక్షించుముతఁడీ (అని సమస్కరించును.)

జ్ఞాన—సుఖీధవ! సుఖీధవ! బాలకా మాతశ్రమంబునకరుదేంచితివి
నింక కృతకృత్యుడవయ్యెదవు. నింకనీవు మనఃశాంతినిబొంది
నాతననంబున విశ్రమింపుము

రామ—తండ్రి! నెట్లు నామనఃశాంతినిబొందుదును. నెటుజూచినను
రామమయమై గానవచ్చుచున్నదే!

తే. నీలమేఘుతను బ్రేమ + నెగడువాడు
గమలములుబోలు గన్నులు + గలుగువాడు
విపులయాజ్ఞను బాహుడై + వెలయువాడు
గానబడుచుండె రాముండ + గనలనెడుట॥

నింక నామనంబెట్లు నూరటగలుగను, నేనేమిసేయుదును, నెట్లుదిరు
గాడుదును.

జ్ఞాన—నాయనలారా!

ఉ. ఏమితపంబుజేసితిరొ + ఎట్టివ్రతంబులుజల్పినారొ మీ
దేమిసుపుణ్యమురే పుడమి + గామితమురే దగజేసినారొనా

స్వామియురామచంద్రగుణః * సాంద్రుడు సుందరవిగ్రహుండు మీ
మీమనములులెంచగోరి * మహితాత్ముడు రాముడుగాననయ్యెను॥
అయినను మీయుదంతమంతయు నాదివ్యజ్ఞానదృష్టిచే నరసితిని. మీ
జరిత్రమంతయు నతిచిత్రమై నద్భుతనానందంబుల నెలగొల్పు
చున్నది. (రామనాథమువంకదిరిగి) రామనాథమా నిటనిలుచుం
డుము. బాబూ బలేరావూ నిటకురమ్మ. అమ్మా యిందిరా
నీవుగూడ నిటనిలువుము.

(ముగ్గురు మహాప్రసాదమని నిలుచుందురు.)

జ్ఞాన—అయ్యలారా! మీయుదంతమంతయు విచుపించెదనాకర్షింపుడు
నీ. రామభక్తుండగు * రామనాథమ నీవు

సూర్యచతుర్దపు * సుగ్రీవుగావె

బలవంతుడైన యో * బలరావ నినుగాంచ

వాసవికొమరుడ * వాలిగావె

ఓత్తల్లియిందిరా * నీతెరంగరసిన

తారుగుమాతైపు * దారగావె

మీమావ్యురకు గూడ * మోహపాశంబులు

విడకున్కిరాముడా * విధముదెలిసి

గీ. గోధఘ్నూర్నిత మానస * గ్రోధుడగుచు

దన్నమరచియు ధరణి * దిరుగాడుచేత

పేదినందున నరజన్మ * మెత్తిమీరు

గామగ్రోధంబునుడగిలి * గవ్వమొంది॥

దుదకు నాపదంబునకు రాగలరని నావరజ్యోతిస్వరూపుండగు రాము
డానతిచ్చెగాన నామితిదివసంబులునేటికి సంపూర్ణంబునొందిన
వౌటిచే నారాముడు భక్తవత్సలుండుగాన మీకు వైకుంఠ
సన్నిధానంబిచ్చుటకుముందు మీపాపాంశకారమనే జీకటిని
తన తేజోమయమైన స్వరూపమును మీవృథములనాటి, మీ
గనులకు మిరిమిల్లుగొల్పి మీపాపపుంజంబులు పటావంచలు

జేయుచున్నాడు. గాన, యోమహానీయులారా! మనమింక నాలసింపక నాతారకనాముడగు రాముని హృత్ కమలమందు నిడి నారాధించి భజనజేసిన నాభక్తవత్సలుడునై కుంతంబునొసగి పునరావృత్తి లేకుండ గలుగజేసుచు. గ ను క రండి భజన మొనర్చుము.

(అందరూ కరతాళములతో భజనజేతురు.)

(డాంమని పెద్దధ్వని వినబడును. అందరూ నిర్విణ్ణులై జాతురు.)

(రాముడు—ప్రశ్నించుచూ)

రాముడు—భక్తులారా!

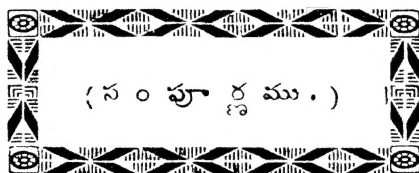
కం. మెచ్చితిని మీదుభక్తికి

యెచ్చితి నై కుంతమీకు ♦ సంతయు బ్రీతిన్

సచ్చేతులారి యికనా

అచ్చెగునై నట్టి పదము ♦ నందుడుమీరల్ ||

అందరూ—ధన్యస్మి! ధన్యస్మి! (అని నిష్క్రమింతురు)

ఈనాటకమును అచ్చువేయించుటకు నన్ను ప్రోత్సహించి చందాలు

ఇచ్చిన నా సోదరుల జాబితా.

ఎల్లమిల్లి.	కోనచేరయ్యగారికు సత్యం	గారు
మంకవిల్లి ఆబ్బాయిలనే వీరన్న గారు	మహాశివబట్టు ఆప్పలరాజు	"
లింగం తిరుమలరావు	యడ్లపల్లి తన్నయ్యగారికు బాపన్న	"
భావ్యరపు వెంకటాచార్యులు	వీరిసహోదరులు చినవీరన్న,	"
నార్కెడమిల్లి సీతారామస్వామి		సుబ్బారావుగారు
తమ్మన సత్యనారాయణ	యడ్లపల్లి వీరయ్య	"
పోకల ఆప్పరాయుడుగారి కు	సత్తి వీరన్న	"
సుబ్బారావు	బొడ్డు నారాయణమూర్తి	"

పోకల నూరపరాయణుడు గారికు||

బుల్లివెంకన్న గారు

సుంకవిల్లి పెంటయ్య " "
 సుంకవిల్లి విఘ్నమూర్తి " "
 పోకల తమ్మయ్య గారికు|| నరసయ్య " "
 సుంకవిల్లి దొరయ్య గారికు|| వీరన్న " "
 పోకల చినఅప్పలరాయుడు " "
 పోకల కృష్ణమ్మ " "
 పోకల వెంకటపతి " "
 కొన వెంకటస్వామి గారికు|| సత్యం " "

తామరాడ.

గోకేడ వెంకటాచార్య గారు " "
 అరిశ సో గారావు " "
 సారా వీరాస్వామి " "
 పంచాది శిరయ్య " "
 తోట వీరనరసయ్య " "
 బొండాడి శిరీరాములు " "
 గోడి ముత్యం " "
 లంక మూర్తినారాయణమూర్తి " "
 పసుపులేటి అప్పలరాజు " "
 కొననం వీరన్న " "
 గొంప వీరన్న " "
 యానం శ్రీరామమూర్తి " "
 సున్నం బుల్లివెంకన్న " "
 కొండపల్లివీరభద్రుడు " "
 గోకేడ కొమరాజు " "
 పుల్లి కన్నయ్య " "
 ప్రిగల్లపాటి నూకరాజు " "
 శింహాద్రి అచ్చారాజు " "

సోమారాయణం పేట.

చాడి పెద నూకయ్య గారు " "
 రాపాటి కృష్ణమ్మ " "
 పీలా కనకయ్య " "
 కాళ వెంకటరత్నం " "
 సేనాపతి వెంకన్న " "
 పప్పల రామస్వామి " "

శిరివాడ.

మద్దూరి అప్పన్న గారు " "
 పల్లికల స్వామి " "
 కొంపెళ్ళ వీరభద్రము " "
 జగ్గర్లపూడి అచ్చారామయ్య " "
 మిరియాల పద్మరాజు " "
 పాబోలు సత్యనారాయణ " "
 యినకొండ వీరాజు " "
 కట్టోజు సుబ్బారాయుడు " "
 యారాడ సోమన్న " "
 కమ్మెల్ల సత్యం " "
 మాకొడి సుబ్బారావు " "
 మలిరెడ్డి బుల్లిఅబ్బాయిఅనే " "

అప్పారావు

రామచంద్రపురం.

బండాలు నూరన్న గారు " "
 కామిశెట్టి వీరాస్వామి " "
 పంపొట్ల బ్రహ్మం " "
 వీరమల్ల బ్రహ్మం " "
 వీరమల్ల సత్యం నారాయణ " "
 దున్నపూడి మల్లయ్య గారు " "
 గోనేడ.

కాకినాడ.

పట్నాల చిట్టెయ్య గారు " "
 కింలాడి రామచంద్రం " "
 సర్వస్థి అప్పన్న " "
 రాజమండ్రి. " "
 దున్నపూడి అదివా నారాయణమూర్తి గారు " "
 కర్తి వెంకటరత్నం " "
 కొండెపూడి నారాయణం గారికు|| " "

బ్రహ్మం

మహారాజ గంగాధరస్వామి " "
 కొలపర్తి సుబ్బారావు గారు పులివేతి.

పెద్దాపురం.

తాళాభిక్తుల గంగరాజు గారు " "
 తాళాభిక్తుల పెద నారాయణమూర్తి " "
 పొన్నాడ బసవలింగం " "
 పట్నాల వరహోలు " "

గుడివాడ.

బ్రిన్ వెదవీర్రాజు గారు
సబ్బిన బుల్లివీర్రాజు " "
వెన్నాకుల ఆప్పారావు " "
సోరపురెడ్డి సత్తిరాజు " "
బొండా కుమందాను " "
గుండాబతుల సుబ్బరాజు " "
బండారు గుర్రాజు " "
కట్టోజు సాంబమూర్తి " "
చీటికొడ జగయ్య " "
తాడోజు సత్యం నారాయణం " "
తూరంగి సింహచలం " "
తూరంగి ఆప్పన్న " "
యండపల్లి తుత్తయంగు భర్తవరం.
నామిరి రామమూర్తిగారు } రాగం
కొటి సుబ్బారావుగారు } పేట.

తాల్వూరు.

కు హ కోజు వీరన్న గారు
వెన్నాకుల భీమలింగచామయ్యలు " "
పోలీసు స్కూల్ యినప్పకర్తగారు " "
మకం, నర్సిపట్నం.

నాగలాపల్లి.

నరప బుల్లిరాజు గారు
నరప చినవీర్రాజు " "
నరప సత్యం నారాయణ " "
రత్నయమ్మపేట.
నక్కా బంగారయ్యగారు

ఉప్పాడ.

మామూరి జగన్నాథం గారు
నరప కనకం " "
పుప్పరాపల్లి నాగయణమూర్తి " "
నరప శంకరాచార్యులు " "

అమీన్ బాదా.

కొత్తలంక భీమన్నచామయ్యలు గారు
పిల్వణం బంగారయ్య " "
వుండవిల్లి నారాయణమూర్తి " "
నాయకంపల్లి.
యాముకాల వెంకట్రావు గారు
వింజమూరి ఆచ్యుతరామయ్య " "
కొంపెళ్ల లక్ష్మీనారాయణ " "
పెజ్జింటి నరసింహచామయ్యలు " "
దివిలి వెంకన్న " "
గానుగుల సూరయాచార్యులు " "

కాట్యాలపల్లి.

దివిలి సుబ్బారావు భాగవతార్ గారు
వెంగయ్యమ్మచారం.
గొల్లి ఆప్పలస్వామిగారు
కొండెపూడి భీమరాజుగారు దంశేరు.

పండ్రీ.

నర్ల వెంకట్రావు గారు
నర్ల సత్యం " "
గాజె వెంకట్రావు " "
గోవిందుడతల సత్యనారాయణ " "
బిరెడ్డి రాజు " "
కొండెపూడి పీ. గోపా " "
తాడోజు నారాయణమూర్తి " "
చెడలాడ.
వొల్లిల తెట్టి రెడ్డియ్య గారు
పొన్నాడ సత్యనారాయణ " "
యేనాం.

కొంతేణం సోమరాజుగారు
కొంతేణం కన్నయాచార్యులు " "
శంఖవరం.

ఆవిమల్ల సుబ్బారావుగారు
కుక్కే సోమన్న " "